

Szerkesztőbizottsági javaslat

V. Könyv: Kötelmi Jog

Második rész

A szerződés általános szabályai

V. Cím

A szerződésszegés

A szerződés megszegésére vonatkozó szabályokat a Javaslat a szerződés általános szabályai között az V. Címben tartalmazza. Rendszertani, szerkezeti szempontból változást jelent, hogy a Javaslat a szerződésszegés közös szabályait az I. Fejezetben a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések élére helyezi, és csak ezután következnek a szerződésszegés egyes esetei (II. Fejezet), s ezek közül - alapvetően terjedelmi okok miatt - külön fejezetben (III. Fejezet) a hibás teljesítés szabályai.

I. Fejezet

A szerződésszegés általános szabályai

A szerződésszegés általános szabályai kettős szerepet játszanak: e normák szerint ítélemdők meg a külön nem nevesített szerződésszegések, és ezek a rendelkezések alkalmazandók a nevesített szerződésszegésekre is akkor, ha az adott szerződésszegés külön szabályai nem írják elő eltérő rendelkezéseket. Mindkét szerep világosabban jut kifejeződésre, ha az általános szabályok a Cím élére kerülve megelőzik a különös szerződésszegések speciális normáit.

5:108. § [Szerződésszegés]

A szerződés megszegését jelenti bármely szerződéses kötelezettség nem szerződésszerű teljesítése, a teljesítés lehetetlenné válása vagy megtagadása, függetlenül attól, hogy azt kimentették-e vagy sem.

A Javaslat mindenekelőtt meghatározza a szerződésszegés fogalmát. A Fejezetet bevezető szabály egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy nemcsak a törvényben nevesített magatartások vagy körülmények valósíthatnak meg szerződésszegést, hanem bármilyen magatartás (akár tevés, akár mulasztás), amely azt eredményezi, hogy a szerződés egyáltalán nem, vagy nem a tartalma szerint megy teljesedésbe. A szerződés megszegését eredményezheti tehát bármely tartalmi elem bármilyen magatartással megvalósuló sérelme. A szerződésszegés objektív ténye független a szerződésszegő magatartás megítélésétől is, nevezetesen attól, hogy a szerződésszegő fél magát kimentette-e vagy sem. A kimentésre vonatkozó általános szabályt a Javaslat - rendszertani szempontból a Ptk.-hoz hasonlóan - a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályánál mondja ki.

A Javaslat változatlanul nevesíti a szerződésszegést megvalósító magatartások leggyakoribb, tipikus eseteit, és részletesen szabályozza is azokat. A hatályos joghoz hasonlóan tipikus szerződésszegésnek tekinti a Javaslat a kötelezett teljesítési késedelmét, a szolgáltatás átvételének késedelmét és a számlaadás elmulasztását, a hibás teljesítést, a szerződés megíúsulását, illetve a teljesítés megtagadását. A Javaslat annyiban eltér a Ptk.-tól, hogy nem beszél jogosulti késedelemről. Ennek az az oka, hogy a jogosulti pozícióban levő fél is csak valamely őt terhelő kötelezettség tekintetében, vagyis nem jogai gyakorlása körében eshet késedelembe. Valójában tehát ebben az esetben is kötelezett késedelemről van szó. A jogosulti pozícióban elkövethető kötele-

zettségszegések közül a Javaslat külön kiemeli az átvételi késedelmet, a többi tipikus kötelezettségszegést pedig vagy a kötelezett teljesítési késedelmének vagy közbenso szerződésszegésnek fogja fel.

5:109. § [A szerződésszegés jogkövetkezmenyei]

(1) A szerződés megszegése esetén a törvényben foglalt feltételek szerint a sérelmet szenvedett fél

a) követelheti a szerződéses kötelezettség természetbeli teljesítését;

b) visszatarthatja saját szolgáltatását;

c) a törvényben nevesített szerződésszegések esetében az ott meghatározott feltételek megvalósulásakor, egyéb esetekben pedig súlyos szerződésszegés esetén a szerződéstől elállhat, vagy azt azonnali hatállyal felmondhatja;

d) követelheti a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését.

(2) A szerződésszegésnek azokat a jogkövetkezmenyeit, amelyek nem zárják ki egymást, a sérelmet szenvedett fél együttesen is érvényesítheti.

(3) Ha a fél az érdeksérelmét a szerződésszegés jogkövetkezmenyein kívül más jogcímen is orvosolhatja, választhat, hogy mely jogkövetkezmenyeket kívánja alkalmazni. Ilyen esetben a választott jogcímmel a bíróság is kötve van. A választott jogcímről a jogosult másokra térhet át, köteles azonban a kötelezettnek az áttéréssel okozott kárt megtéríteni, kivéve, ha az áttérés indokolt volt.

A szerződésszegés lényegének a rögzítését követően a Javaslat felvázolja azt is, milyen jogkövetkezmenyekkel jár, ha valamelyik fél a szerződést megszegi. A szerződésszegés szankciós oldala arra ad választ, ha valamelyik fél olyan okból, amelyért ő viseli a kockázatot nem szerződésszerűen teljesít, a sértett fél milyen meghatározott jogokat érvényesíthet a szerződésszegő féllel szemben. A jogkövetkezmenyeket a Javaslat először csak felsorolja, egyúttal utal arra, hogy a jogosult e jogkövetkezmenyeket a törvényben ezt követően részletezett feltételek szerint gyakorolhatja. Az egyes jogkövetkezmenyekre vonatkozó törvényi feltételek mindenfajta szerződésszegésre kihatóan a szerződésszegés általános szabályai között található, ettől az egyes nevesített szerződésszegési esetekre vonatkozó rendelkezések eltérhetnek és mindezek kiegészülhetnek az egyes szerződések körében található különös részi szabályokkal. A szerződésszegés szankció-rendszere tehát több szinten, az általánostól a különös felé haladva egymásra épül.

Általában a szerződésszegés esetén alkalmazható jogkövetkezmenyek:

- a természetbeli teljesítés követelése;
- visszatartási jog gyakorlása;
- a súlyos szerződésszegés nevesített eseteiben elállás (azonnali hatályú felmondás);
- kártérítés.

Rögzíti a Javaslat, hogy a szerződésszegésnek azok a jogkövetkezmenyei, amelyek nem zárják ki egymást együttesen is érvényesíthetők (együttesen érvényesíthető például adott esetben a szerződéstől való elállás és a kártérítés, kizárják viszont egymást a természetbeli teljesítés követelése és az elállás). Az is lehetséges, hogy a fél az érdeksérelmét nemcsak a szerződésszegés jog-

következményeivel orvosolhatja, hanem erre más jogintézmény is alkalmas lehet (példávvá a szerződés megtámadása, érvénytelenség). A joggyakorlat is ismerte azt az esetet, amikor a fél az ún. „konkuráló jogcímek” (például a szerződés megtámadása tévedésre, vagy feltűnő aránytalanságra hivatkozva, vagy a hibás teljesítés jogkövetkezményeinek alkalmazása, esetleg a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása miatti kártérítés) közül választva az adott esetben számára előnyösebb jogokat gyakorolja. A javaslat törvény szinten is biztosítja a halmozott jogkövetkezmények együttes alkalmazását, illetve a konkuráló jogcímek közötti választás lehetőségét. Ilyen esetben azonban a követelés jogcímét egyértelműen kell megjelölni. A konkuráló jogcímek közül a választási jog gyakorlása azt is jelenti, hogy a követelést a bíróság csak a megjelölt jogcím szerint - és nem más jogcímen - bírálja el.

A teljesítéshez való jog

5:110. § [A teljesítéshez való jog]

(1) Szerződésszegés esetén a sérelmet szenvedett fél jogosult a kötelezettség szerződésszerű teljesítésének természetbeni követelésére.

(2) A természetbeni teljesítés nem követelhető, ha

- a) a teljesítés lehetetlen vagy jogellenes;
- b) a teljesítés a kötelezett számára ésszerűtlen nehézséget okozna, vagy aránytalanul költséges lenne; vagy
- c) a jogosult fedezeti ügyletet alkalmazott.

(3) Szerződésszegés esetén a jogosult a szerződésszerű teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzhet.

1-3. A kereskedelmi forgalom résztvevői azért kötnek egymással szerződést, hogy az abban kikötött szolgáltatáshoz a szerződésben körülírt feltételek szerint ténylegesen hozzájussanak. Az érvényes szerződés alapvető jogkövetkezménye, hogy annak alapján a teljesítést követelni lehessen, ha pedig valamelyik fél a szerződést megszegi, a szerződésszerű teljesítés vele szemben állami (bírósági) úton kikényszeríthető legyen. A javaslat bármilyen szerződésszegés esetére alapvető és evidens jogkövetkezményként írja elő, hogy a sérelmet szenvedett fél jogosult a szerződésszerű teljesítés természetbeni követelésére. A természetbeni teljesítés nemcsak arra vonatkozik, amikor a másik fél egyáltalán nem teljesít, hanem minden olyan esetre, amikor bármilyen ok miatt az egyébként megkísérelt teljesítés nem szerződésszerű, ideértve főként a hibás teljesítést is. A kontinentális jogrendszerek általánosan elismerik a sértett félnek a természetbeni teljesítéshez való jogát, és kimondja ezt az Európai Alapelvek 9:102. cikkely (1) bekezdése is.

A természetbeni teljesítés követeléséhez való jog azonban nem korlátlan, számos kivétel ismeretes a kontinentális jogokban is. A javaslat az Európai Alapelvek 9:102. cikkely (2) bekezdésben foglaltakkal összhangban határozza meg azokat az eseteket, amikor a természetbeni teljesítés nem követelhető. Kizárt a természetbeni teljesítés, ha az fizikai vagy jogi okból lehetetlenül, vagy egyébként jogellenes lenne. Nem lehet természetbeni teljesítést követelni akkor sem, ha ez a kötelezett számára aránytalanul súlyosabb terhet jelentene, mint amennyi előnyt a jogsérelem orvoslása a jogosult számára nyújtana. A szerződésszegés jogkövetkezményeit illetően általában is érvényesül az arányosság elve, amely összefüggést követel meg egy sérelem és következményei között. Ha a szerződésszegésnek nincsenek súlyos, csak enyhébb következményei, akkor a sértett fél sem élhet drasztikus jogkövetkezményekkel. Az érdeksérelem természetbeni orvosolásának az arányosság elve a hibás teljesítés körében is határt von: szavatóságként a természetbeni kijavítás nem követelhető, ha az a kötelezett számára ésszerűden nehézséget okozna, vagy aránytalanul költséges lenne. Kizárja a természetbeni teljesítést végül az is, ha a jogosult fedezeti ügyletet alkalmazott, mivel a fedezeti ügylet éppen a természetbeni teljesítést helyettesíti. Nincs akadálya vi-

szont annak, hogy a jogosult a személyhez kötött szolgáltatás természetbeni teljesítését követelje a kötelezettől, mivel ez éppen úgy kikényszeríthető, mint bármely más szolgáltatás.

A természetbeni teljesítés követeléséhez kapcsolódik a jogosultnak az a joga, hogy bármely szerződésszegés esetén a szerződésszerű teljesítésre megfelelő póthatáridőt tűzzön. Ha a póthatáridő is eredménytelenül telik el, általában ez a szerződésszegést önmagában is súlyossá teszi, ezen túl pedig az egyes nevesített szerződésszegési esetekben a póthatáridő elmulasztásához további, külön jogkövetkezmények kapcsolódnak (például kötelezetti késedelem, vagy hibás teljesítés esetén). A póthatáridő tűzés jogát általánosságban is biztosítja az Európai Alapelvek 8:106. cikkely (1)-(3) bekezdései.

Visszatartási jog

5:111. § [Visszatartási jog]

(1) Szerződésszegés esetén a jogosult a saját esedékes szolgáltatása vagy annak arányos része teljesítését a kötelezett szerződésszerű teljesítéséig tarthatja vissza.

(2) A teljesítés visszatartása az alapul szolgáló ok fennállásáig vagy addig jogszerű, amíg a másik fél megfelelő biztosítékot nem nyújt. A teljesítés visszatartására jogosult fél elállhat a szerződéstől, ha megfelelő határidőt szabott, és ez alatt a másik fél a teljesítés visszatartásának okát nem hátrította el, vagy a teljesítésre megfelelő biztosítékot nem nyújtott.

(3) Annak a félnek a jogaira és kötelezettségeire, aki a teljesítés visszatartására jogosult, egyebekben a megbízás nélküli ügyvitel szabályai irányadók.

1. A javaslat a szerződésszegés általános jogkövetkezményeként kezeli a visszatartási jog gyakorlását. A jogosult ugyanis nemcsak hibás teljesítés esetén tarthatja vissza a szerződésszerű teljesítésig a saját esedékes szolgáltatását, hanem bármely más szerződésszegés esetében is.

2. A szolgáltatás visszatartása nem végleges, hanem - az Európai Alapelvek 9:201. cikkely (1)-(2) bekezdéseire hasonlóan - átmeneti állapot: csak az alapul szolgáló ok fennállásáig vagy addig jogszerű, amíg a másik fél megfelelő biztosítékot nem nyújt. A szerződés végleges megszüntetésének (elállás) további feltétele, hogy a másik fél megfelelő határidő alatt nem szünteti meg a szolgáltatás visszatartását megalapozó okot, és biztosítékot sem ad saját teljesítésére.

3. A visszaélések elkerülése érdekében a szolgáltatását jogszerűen visszatartó személy eljárására a javaslat a megbízás nélküli ügyvitel szabályait rendeli alkalmazni.

Elállás a szerződéstől

5:112. § [Elállás a szerződéstől]

(1) A törvényben meghatározott eseteken kívül a fél súlyos szerződésszegés esetén jogosult elállásra.

(2) Ha bármelyik szolgáltatás természetbeni visszatartására nincs mód, a fél - a törvényben biztosított elállási joga helyett - a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja, és az ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítését kérheti.

(3) A sérelmet szenvedett fél nem köteles az ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítésére, ha bizonyítja, hogy a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni olyan okból nem tudja, amelyért a másik fél felelős. Ha pedig a fél a szolgáltatás ellenértékét megfizette, kérheti annak visszatérítését akkor is, ha ő maga a számára teljesített szolgáltatást visszatéríteni nem tudja, amennyiben bizonyítja, hogy ennek oka olyan körülményre vezethető vissza, amelyért a másik fél felelős.

1. A szerződésszegés miatti elállás feltételeit a nevesített szerződésszegések esetében a Javaslat - a Ptk.-hoz hasonlóan - külön-külön meghatározza. A jogosult a szerződéstől a másik fél súlyos szerződésszegése miatt, a törvényben külön szabályozott, meghatározott esetekben állhat el, nevezetesen akkor, ha az egyes nevesített szerződésszegési esetek körében ezt a törvény lehetővé teszi (például kötelezetti késedelem, vagy a szavatosság jogkövetkezményei között). Ezekből a szabályokból is levezethető az a gondolat, hogy a szerződéses érdek jelentéktelen sérelme - az arányosság elvéből következően - nem nevesített szerződésszegéseknél sem vezethet a szerződéses viszony radikális felszámolását jelentő elállásra. A Javaslat ezt a következtetést e helyen egyértelműen megerősíti.

2. Ugyancsak e helyen rendezi azt is a Javaslat, hogy mi a tartalma az elállási jognak. Az elállás a szerződést a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal szünteti meg, ennél fogva a már teljesített szolgáltatások visszajárnak, vagyis a szerződéstől elálló fél követelheti az általa teljesített szolgáltatás visszatérítését. Az eredeti állapot helyreállítása - az érvénytelenség jogkövetkezményeivel azonos módon - azonban csak akkor alkalmazható, ha a szerződéskötés kori helyzet természetben visszaállítható, és a jogosult maga is képes visszatéríteni a számára teljesített szolgáltatást. Az irreverzibilis szolgáltatások esetében az eredeti állapot helyreállítása nincs mód, ezért a szerződésszegéshez kapcsolódóan a törvényben biztosított elállási jog helyett minden ilyen esetben a fél a szerződést a jövőre szólóan, azonnali hatállyal felmondhatja. Ha a jogosult az elállás helyett az azonnali hatályú felmondás joga illeti meg, a felek között az irreverzibilis szolgáltatásokra nézve az elszámolás az érvénytelenséghez hasonlóan történhet meg.

3. A Javaslat szabályozni kívánja azt a helyzetet is, amikor az eredeti állapot helyreállítására valamelyik félnek felróható okból nem kerülhet sor. A norma a felelősség elvei alapján rendezi ezt a problémát.

Felelősség a szerződésszegéssel okozott károkért

5:113. § [Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért]
Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, elháríthatatlan körülmény okozta, amely a szerződéskötés idején nem volt előrelátható.

A Javaslat a szerződésszegés általános szabályai között - a Ptk. utaló normája (318. §) helyett - önálló kártérítési alakzatként szabályozza a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősséget. Ennek az a magyarázata, hogy a kontraktuális kártérítési felelősség a Javaslatban koncepcionális változáson megy át, kifejezésre juttatva, hogy a szerződésszegésért való felelősség a kártérítési felelősség olyan különálló alakzata, amelynek jellegzetes vonásai indokolják az önálló szabályozást, és ezzel összefüggésben az utaló norma átalakítását.

Deliktuális felelősség esetén a károkozó és a károsult között a károkozó magatartást megelőzően egy abszolút szerkezetű jogviszony létezik, és egy tartózkodásra kötelező tiltó norma megsértése hozza létre a relatív szerkezetű, szerződésen kívüli kárkövetelmet. Kontraktuális felelősség esetén viszont a károkozást megelőzően is fennáll egy relatív szerkezetű (szerződéses) jogviszony a felek között, amely meghatározza a feleknek egymással szembeni jogait és kötelezettségeit. Itt a károkozó magatartás nem más, mint a szerződés megszegése. Az eltérő kiinduló helyzetből adódik, hogy a károkozó magatartás más természetű a két területen. Deliktuális felelősség esetén a károkozás általános tilalma (a *neminem laedere* elve) szenved sérelmet, s a lehetséges károkozó magatartások nincsenek törvényi tényállások szerint nevesítve, mert a magatartást (bármely magatartást) éppen az teszi jogellenessé, hogy káreredmény kapcsolódik hozzá. Kontrak-

tuális felelősség esetén viszont a károkozó magatartás egy már érvényesen létrejött, konkrét szerződésben vállalt kötelezettség megszegését jelenti. A szerződéses jogviszony a kárkövetlemények alapjait, a károkozó és a károsult személyét is behatárolja, a károkozó a kárt nem általában „másnak”, hanem a „másik szerződő félnek” okozza. Lehetséges, hogy ugyanaz a magatartás a szerződéses jogviszonytól függetlenül is kárt okoz (a kivitelezési vagy a gyártási hiba például nemcsak a szerződéses partnernek okozhat kárt), s ez a károkozás a deliktuális felelősség szabályai szerint ítéendő meg. A szerződésszegésért való kártérítési felelősség azonban mindenképp szerződést, másik szerződő felet, a szerződés megszegését és azzal okozati összefüggésben keletkezett kárt feltételez.

A jogellenesség a kontraktuális felelősségnek is nélkülözhetetlen eleme. E vonatkozásban bármely magatartás jogellenes, amely nem szerződésszerű, vagyis bármely magatartás, amely szerződésszegést valósít meg. A szerződésszegés általában jogellenes, kivéve, ha az egyébként nem szerződésszerű magatartást a törvény jogszerűnek ismeri el. Így például a szerződésekre vonatkozó általános szabályokból, a szerződési kötőerő elvéből következik, hogy egyik fél sem szüntetheti meg egyoldalúan (elállással vagy felmondással) a szerződést, az egyes szerződésekről szóló különös részi szabályok azonban ettől eltérő rendelkezést tartalmazhatnak. Egyes szerződések a törvényben írt feltételek szerint következmények nélkül rendes felmondással egyoldalúan megszüntethetők (például megbízás, bérlet), más esetben a jogszerű egyoldalú megszüntetéshez a törvény kártalanítási kötelezettséget kapcsol (például szállítási, vállalkozási szerződések esetén a megrendelő jogszerűen, indoklás nélkül gyakorolhatja egyoldalú elállási jogát, kártalanítási kötelezettség mellett).

Kontraktuális felelősség esetén a szerződésszegés önmagában is jogellenes (és különböző, objektív szankciók kapcsolódhatnak hozzá), a kártérítési felelősség szempontjából azonban e vonatkozásban is nélkülözhetetlen elem, hogy a szerződésszegéshez azzal okozati összefüggésben káreredmény kapcsolódjon. Az okozatosságnak kettős relevanciája van: a szerződésszegő magatartás és a kár közötti okozati összefüggés hiányában nem áll be a kártérítési felelősség, az oksági kapcsolat ugyanakkor a kártérítés mértékének is meghatározó szempontja. Mivel a kárkövetkezmények láncolata elvileg végtelen, a bírói gyakorlatban - a teljes kártérítés elvének fenntartása mellett, mégis a kártérítés összegének meghatározott keretek közé szorítása érdekében - megfigyelhető volt olyan törekvés, amely az okozatosság folyamatának valamilyen lezárására irányult. Az okozatosság határainak megvonásával történő felelősségméréséklés elsősorban az ún. adekvát okozatosság elvének alkalmazásával, továbbá az okozatosság egyéb módon (például a károkozó magatartás és a kár közötti okozati összefüggés „laza” volta vagy távolsága, nem „döntő” vagy nem lényeges volta) való korlátozásával, illetve a bizonyítottág hiányára hivatkozással történt. A Javaslat a kár mértékét érintő, az elméletben és a gyakorlatban is támogatott törekvéseket az „előrelátható kár” fogalmának bevezetésével kívánja törvényszintre emelni.

A kártérítési felelősség jogalapját illetően a Javaslat is biztosítja - exkulpációs bizonyítás útján - a károkozó kimentési lehetőségét. A Javaslat azonban a szerződésszegésekhez kapcsolódó kártérítési szankciót nem a szerződésszegő fél felróhatóságához köti, azaz a szerződésszegő fél nem mentheti ki magát azzal, hogy a szerződésszegés elkerülése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Kimentésre csak az ad lehetőséget, ha a szerződésszegő fél bizonyítja, hogy a kár olyan, érdekkörén kívüli okra vezethető vissza, amely nem volt elhárítható, és a szerződéskötés időpontjában nem kellett az akadállyal számolnia. A releváns oknak tehát a szerződéskötés előreláthatatlannak, a szerződésszegő fél érdekkörén, tevékenységi és ellenőrzési körén kívül esőnek és a szerződésszegéskor elháríthatatlannak kell lennie. E szigorú felelősségi szabály szerint a fél érdek- és kockázati körén kívül eső elháríthatatlan akadály vezethet

mentesüléshez, feltéve, ha az nemcsak elháríthatatlan volt, de azt a szerződéskötéskor előre látni sem lehetett. A Javaslat - a Ptk. - tól eltérően - ezáltal a szerződésszegésért való kárfelelősséget szigorúbb alapra helyezi, ami mellett számos érv szól. Kiemelést érdemel mindenekelőtt, hogy a Javaslat modelljeül szolgáló üzleti viszonyokban a felelősség megállapításánál a szubjektív szempontokat kevésbé vesszük figyelembe. A hagyományos felelősségi értékelés individuális emberi hibát, magatartási rendellenességet feltételez. Az üzleti viszonyokra jellemző rendkívül nagyszámú, egymással bonyolult kölcsönhatásban álló tényezők közül azonban igen nehéz realisan megítélni, sőt egyáltalán kiválasztani a kapcsolódó magatartások, esetleges hibák szerepét és súlyát. Abból célszerű kiindulni, hogy valamely tevékenység folytatása szükségszerű kockázatvállalást jelent, ahol a konfliktus feloldása nem a magatartás utólagos értékelésével, hanem a tevékenység-gel együtt járó kockázat elfogadatlanság és megosztása útján célszerű. A kereskedelmi (üzleti) forgalom keretében kötött szerződések esetében a szerződésszegés kárkövetkezményeinek telepítése elsősorban kockázatosztást, és nem valamely egyéni hiba represszióját jelenti. A szerződéskötés a szerződésből származó előnyök elérése érdekében önkéntesen vállalt többletkockázatot feltételez, nevezetesen azt, hogy a szerződő fél az érdekköréhez (a tevékenységi, ellenőrzési köréhez) tartozó körülményekért, igénybevett személyekért stb. is felelősséget vállal. A vagyoni forgalomban a szerződéses, azaz önkéntes kötelezettségvállalás nem szerződésszerű teljesítésének szankcionálása nem lehet a szerződésszegő fél igyekezetének függvénye. A másik fél a kárának megtérítésére tarthat igényt akkor is, ha a szerződésszegő történetesen úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható, egyszerűen azért, mert jogos ügyleti várakozásai a szerződésszegés folytán meghiúsultak. Piaci kereskedelmi viszonyok közt a kontraktuális felelősség alapvetően a kockázat felvállalásából eredően a bekövetkező kár érdekkör szerinti telepítését jelenti. A kártérítés ugyanis arra ad választ, hogy károkozás esetén ki viselje a kár bekövetkeztének kockázatát, a szerződésszegő károkozó vagy a károsult. A károsult reparációhoz fűződő érdeke azt kívánja, hogy a károkozó a magatartása szubjektív minőségétől függetlenül térítse meg a kárt, ha ugyanis a károkozó a véltenségre hivatkozva mentesülne, a bekövetkezett kár az ugyancsak, véltlen károsult terhén maradna. Emiatt általánosan is - nemcsak üzleti szerződési viszonyok között - érvényesül az a szempont, amely a károkozás kockázatát a károsult-károkozó viszonyában a károkozóra telepíti; a károkozó a nem üzleti szerződési viszonyokban is a tevékenységével összefüggő, érdekkörében felmerülő okból bekövetkező kárt térítse meg, és az ne a károsult terhén maradjon. Ez következik a kártérítés reparatív funkciójából, azt pedig, hogy a kártérítés preventív funkciója objektív felelősség esetén is megfelelően érvényesül, a magyar magánjogtudomány megőrzendő értékeként MARTON GÉZA mutatta ki. A joggyakorlati tapasztalatok szerint a konfliktus szituációk a jogalkalmazással szemben is általában azt a követelményt támasztják, hogy azok a kiváltó magatartás megítélésétől függetlenül, a károkozás objektív ténye szerint kerüljenek feloldásra. Jól tükröződik ez különösen a szerződésszegés felróhatósága alóli kimentés bírói gyakorlatában, ahol az elvben szubjektív kártérítés alól ténylegesen csak a külső elháríthatatlan ok bizonyítása esetén lehet mentesülni. A Javaslat nem módosítja tehát alapvetően az élő jogot, hanem a gazdálkodó szervezetek szerződési körében kialakult bírói gyakorlatot emeli a törvény rangjára.

A Javaslat a kereskedelmi kapcsolatokban bevált, a nemzetközi adásvételi szerződésre 1988. január 1-je óta a magyar jog részét képező Bécsi Vételi Egyezmény 79. cikkében foglalt normát tekintti mintának a szerződésszegésért megállapított kártérítési felelősség alóli kimentés szabályozásánál. Ez a megoldás - a norma szintjén mindenképpen - szigorítást jelent a Ptk. 339. §-ához képest. A szerződésszegő fél a kártérítési felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítani tudja, hogy a kár ellenőrzési körén kívül álló körülményre vezethető vissza, amellyel ő a szerződés-

kötésnél nem számolhatott, és azt nem kerülhette el, illetve következményeit nem háríthatta el. Ez a szigorítás természetesen mégsem jelent egyfajta abszolút helytállási kötelezettséget. Elvileg, megfelelő költségfordítással szinte minden káreredmény elhárítható, de a Javaslat nem ezt, hanem annyit vár el a kötelezettől, hogy - a tudomány és technika adott állása szerinti ésszerű költségfordítással - kerülje el azt a szerződésszegéshez és károkozáshoz vezető körülményt, amelyet a szerződéskötéskor előre látott vagy előre kellett, hogy lásson, illetve hárítsa el a káros következményeket. Ez a kimentési szabály - mint szerződésszegési általános szabály - mindenfajta szerződésszegésre vonatkozik, kivéve, ha egyes szerződéstípusok szerződésszegési szabályai - mint különös normák - eltérően rendelkeznek. A gondossági kötelezések körében (például megbízási szerződésnél) a szerződésben vállalt kötelezettség eleve gondos eljárásra irányul, a szerződés megszegését tehát a gondatlan eljárás jelenti. Ugyanígy különös szabályok vonatkoznak az ingyenes szerződésekre is.

5:114. § [A kártérítés mértéke]

(1) Kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatásban bekövetkezett kárt (tapadó kár).

(2) A szerződésszegés következményeként a károsult egyéb vagyontárgyában keletkezett károkat (következmény-kár) és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a károsult bizonyítja, hogy a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előrelátható volt.

(3) Szándékos vagy súlyosan gondatlan szerződésszegés esetében meg kell téríteni a károsultnak azt a kárát is, amelyet a szerződésszegő fél csak a szerződésszegés időpontjában láthatott előre.

1. A Javaslat főszabályként a szerződésszegési kártérítés körében is a teljes kártérítés elvéből indul ki, és ezt a kiinduló elvet korrigálja az előreláthatósági klauzula.

2. A nemzetközi kereskedelmi jogban kialakult és elfogadott elvek szerint a szerződésszegő fél vétkességétől elszakított kártérítési felelősség a szerződésszegőre telepíti a szerződésszegés kárkövetkezményeinek teljes kockázatát, de csak az általa a szerződéskötéskor belátható mértékig. A két elv - a vétkességétől független helytállás és az előre látható mértékre korlátozott felelősség - képezi a kárfelelősségi rendszer alapvető pilléreit. A Javaslat szabálya a Bécsi Vételi Egyezmény 74. cikkét veszi mintául, amikor a megtérítendő elmaradt haszon és következménykár mértékét a szerződésszegő fél által a szerződéskötéskor előre látható károokra korlátozza. Megjegyezzük, hogy az előreláthatóság korlátai között érvényesül a teljes kártérítés elve az Európai Alapelvek 9:502-9:503. cikkelyeiben is. Ennek lényege az, hogy a megtérítendő kár összege nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről a szerződéskötéskor tudott vagy tudnia kellett. A felelősség beálltához természetesen nincs arra szükség, hogy a szerződésszegő fél a kár mértékéről összességű pontossággal tudjon; a felelősség mértékét az határozza meg, hogy a szerződésszegő fél a szerződéskötéskor mennyiben tudott, vagy mennyiben kellett tudnia a fenyegető kár fajtájáról és lehetséges nagyságrendjéről. Az előreláthatósági klauzulának a különböző szerződésszegéseknél, illetve különösen a különböző kárfajtáknál eltérő jelentősége van. A szerződésszegés következtében beálló ténylegesen felmerülő kár, a szerződésszegés következményeinek az elhárításához szükséges indokolt költségekre, a lehetetlenülés, a késedelem és a hibás teljesítés körében a fedezeti vétel (vagy fedezeti eladás) kárkövetkezményeivel, hibás teljesítés esetén a szolgáltatás hibájában álló (ún. tapadó) kárral - mint lehetséges kárral - a szerződésszegő félnek mindig számolnia kell. Ebben a körben az előreláthatósági klauzula nem

jut szerephez. Az előreláthatósági elvnek valójában az elmaradt hasznoknak és a szerződésszegés következménykárainak a megtérítésénél van jelentősége. Az elmaradó vagyoni előny esetében a károkozó magatartás abban áll, hogy megszakítja azt az oksági kapcsolatot, amely a károsult vagyonának a növekedéséhez vezetett volna. Az, hogy ez a vagyonnövekmény ténylegesen bekövetkezett volna, még számos más, bizonytalan (és a kár bekövetkezése miatt már el sem dönthető) tényezőtől is függ. A kár megtérítése szempontjából az döntendő el, hogy milyen esélye lett volna a vagyonnövekedés bekövetkezésének. Az előreláthatósági elv alkalmazásával a bíróság csak a valószínűsíthető előnyöknek (haszonnak) az esély mértékével arányban álló részét ítéli meg kártérítésként. Alihoz, hogy a kockázat nagyságát az érintett szerződő fél felmérhesse, és ennek ismeretében dönteni tudjon a szerződés feltételeiről (mindenekelőtt az ellenszolgáltatásról), őt a szerződéskötéskor az elmaradt hasznok és a következménykárak kockázatáról tájékoztatni kell, kivéve, ha e körülményekről e nélkül is tudnia kell.

A Javaslat - a nemzetközi joggyakorlatban, különösen a Bécsi Vételi Egyezmény 74. cikkével összefüggésben kialakult bizonytalanság elkerülése érdekében - egyértelművé teszi, hogy az előreláthatósági klauzula a kár mértékét érinti, ezért a károsultat terheli a bizonyítási kötelezettség a követelhető kár mértékére nézve, vagyis arra vonatkozóan, hogy a szerződésszegő fél a szerződésszegés valószínű következményeit milyen mértékben látta vagy láthatta előre.

Az előreláthatóságot a Javaslat objektív követelményként fogja fel. Ez azt jelenti, hogy nem a szerződésszegő fél által ténylegesen előrelátható károk megtérítése kötelező, hanem mindazoké a károké, amelyeket egy, a szerződésszegő féllel azonos (információs stb.) helyzetben lévő személy az adott helyzetben előre kellett, hogy lásson.

3. A kártérítés mértéke szempontjából az előreláthatóság időpontjának is jelentősége van. Főszabályként a szerződésszegő fél csak olyan mértékben áll helyt, amilyen mértékben a szerződésszegés következményei már a szerződés megkötésének időpontjában előre láthatóak voltak. Más a helyzet, ha a szerződésszegés szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással valósul meg; ilyenkor a szerződésszegő félnek a szerződéskötés után tudomására jutott körülményekkel is számolnia kell, mert a kárért olyan mértékben tartozik helytállni, amilyen mértékben a valószínű következményeket a szerződésszegés időpontjában előre lehetett látni.

5:115. § [Fedezeti ügylet]

(1) A jogosult jogszerű elállás esetén, megfelelő határidőn belül és az adott piaci lehetőségek között elfogadható ellenérték mellett fedezeti ügylet kötésére jogosult, és követelheti a szerződésben és a fedezeti ügyletben kikötött ellenértékek közötti különbség és a fedezeti ügylet megkötéséből fakadó költségek kártérítés címén való megtérítését.

(2) Fedezeti ügylet hiányában is követelheti a jogosult a szerződési ár és az elállás idején irányadó piaci ár közötti különbség megtérítését, ha a szerződésben meghatározott szolgáltatásnak piaci ára van.

(3) Az (1) és (2) bekezdésben szabályozott esetekben a károsultnak nem kell bizonyítania, hogy a kár a szerződésszegés megkötésének időpontjában előrelátható volt.

1-3. Az előreláthatóság korlátai között szerződésszegés esetén is érvényesül a teljes kártérítés elve: a kár minden elemére (tényleges kár, elmaradt haszon, célszerű és ésszerűen indokolt költségek) kiterjed a szerződésszegő fél helytállási kötelezettsége. A kár elemeiről a deliktális felelősség szabályai szólnak, amelyek e tekintetben megfelelően irányadók a kontraktuális felelősség körében is. A kár fajtái a szerződésszegés körében egy speciális esettel bővülnek, a szerződésszegésből eredő kár részét képezi ugyanis a fedezeti ügylet ára és az eredeti szerződéses ár közötti különbség. A fedezeti ügylet bármelyik nevesített szerző-

désszegés (késelem, meghiusulás, a teljesítés megtagadása, hibás teljesítés) esetében előfordulhat, az ezzel összefüggésben felmerülő kár szabályozása ezért a szerződésszegés általános szabályai között indokolt. A joggyakorlatban régóta ismert kárelem törvényi szabályozása az Európai Alapelvek 9:506-9:507. cikkelyeiben, illetve a Bécsi Vételi Egyezmény 75-76. cikkelyeihez hasonlóan történt. A jogosult a megfelelő időn belül indokoltan kötött fedezeti ügyletből eredő árkülönbséget miatti kárát követelheti, de fedezeti ügylet hiányában is jogosult a szerződéses ár és a szerződés megszűnésének napján érvényes ár közötti különbséget követelni, ha a szolgáltatásnak piaci ára van. A fedezeti ügylet során elszenvedett veszteséggel a szerződésszegő félnek akkor is számolnia kell, ha az ám piaci ára a fedezeti vétel időpontjában akár lényegesen meghaladja a szerződéskötéskori árat. A piaci árváltozások ugyanis az üzleti kockázat körébe tartoznak, a szerződéskötéssel azokat a későbbi szerződésszegő fél mindig magára vállalja, az előreláthatóság korlátjára nem hivatkozhat.

5:116. § [Károsulti közrehatás és kárenyhítési kötelezettség]

(1) Nem kell megtéríteni a szerződésszegéssel okozott kárt annyiban, amennyiben a károsult fél a kár bekövetkezésében felróható módon közrehatott.

(2) Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét sem, amely abból származott, hogy a károsult a kárenyhítési kötelezettségének felróható módon nem tett eleget.

1-2. A szerződésszegés körében is kármegosztásra vezet, ha a károsult fél a szerződésszegésben vagy következményeiben közrehatott, illetve az is, ha kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget. A kár bekövetkezésében - az oksági folyamatban - való közrehatás szempontjából a károkozó és a károsult ugyanazon szigorúbb, objektív mérce alá esik, a kárenyhítési kötelezettség körében azonban kármegosztásra csak az vezet, ha a károsult nem úgy járt el a kár következményeinek csökkentése érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, vagyis felróhatósága esetén. Hasonlóan rendezzi a kérdést az Európai Alapelvek 9:504. cikkely, 9:505. cikkelyei, és a Bécsi Vételi Egyezmény 77. cikke is.

5:117. § [A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak alkalmazása]

A felelősségre, továbbá a kár megtérítésének mértékére és módjára egyebekben a szerződésen kívül okozott károk megtérítésére vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a kártérítés méltányosságból való mérésének nincs helye.

A Javaslatban a szerződésszegésért fennálló (kontraktuális) kárfelelősség - meghatározóan a kimentés eltérő feltételeire tekintettel, az objektív kártérítési jogalap miatt - elválna a szerződésen kívüli (deliktális) kárfelelősségtől. A két kártérítési jogi terület mégis alapvetően egységes marad a kártérítés mértéke és módja tekintetében, és a deliktális felelősségi szabályok is változatlanul alkalmazhatók a szerződésszegésből eredő kártérítési felelősségre. Ez utóbbiak körében mindenekelőtt a közös károkozásért való felelősség szabályainak alkalmazása kerül gyakran szóba: a szerződésszegő kötelezett egyetemlegesen felel a károsult irányában azzal a harmadik személlyel, aki - akár egy másik szerződés megszegésével, akár szerződésen kívüli felelősségalapozó károkozó magatartásával - szintén közrehatott a kár bekövetkezésében. A kár elemeire, a kártérítés módjára, a kártérítés mértékére - azaz a kár megtérítésére - vonatkozó szabályok lényegében azonosak maradnak a szerződésszegéssel és a szerződésen kívül okozott károk esetében. Eltérést jelentenek az előreláthatósági elv részben eltérő érvényesülése, a fedezeti ügyletből eredő árvesztés mint sajátos kárfajta, továbbá az, hogy a kártérítés mértékének méltányosságból történő enyhítésére a szer-

zódésszegéssel okozott károk körében továbbra sincs lehetőség. Egyebekben a nem szabályozott kérdésekben a Javaslat fenntartja a kártérítési szabályozás technikai részét: a kár elemeire a kártérítés mértékére és módjára vonatkozó részletes szabályokat a deliktális kárfelelősség körében helyezi el a szerződésesszegési kárfelelősség normái között - átalakult tartalommal de a Ptk. 318. § (1) bekezdéséhez hasonlóan - visszautal ezek alkalmazására. Többek között károkozása esetén ugyancsak a deliktális kárfelelősségi szabályok irányadók, azzal a megjegyzéssel azonban, hogy a károkozók egymás közötti viszonyában a deliktalistól eltérő objektív kárfelelősség miatt a közrehatás, és nem a felróhatóság arányának van jelentősége. Utaló normát fogalmaz meg a Javaslat arra nézve is, hogy a felelősség egyes nevesített eseteire vonatkozó - a szerződésen kívül okozott károkért (vak) felelősségről szóló részben elhelyezett - szabályok irányadók, ha a külön törvényi tényállásban szabályozott károkozó magatartás adott esetben szerződésesszegéssel valósul meg. Lehetséges, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott kár szerződésesszegés útján valósul meg, és nem ritkán előfordul az is, hogy a jogi személy vezető tisztviselője, tagja, alkalmazottja a jogi személy nevében eljárva úgy valósít meg szándékos bűncselekményt, hogy e magatartása egyúttal szerződésesszegést (és nem szerződésen kívüli deliktumot) jelent. Ilyen eset például, ha az egyszemélyes kft. nagy összegű banki kölcsönt úgy vesz fel, hogy a tag azt a saját magáncéljaira fordítja, és visszafizetni már eredetileg sem szándékozott, vagy a gazdasági társaság tisztviselői, tagjai úgy vásárolnak fel nagymennyiségű mezőgazdasági terményt, állatállományt a termelőktől, hogy a vételárat már eleve nem kívánják kifizetni, és így a kölcsön visszafizetésével, a vételárfizetés elmaradásával kapcsolatos szerződésesszegő magatartások egyúttal bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríthetik. Az egyetemleges kárfelelősségre vonatkozó szabály ilyenkor a szerződésesszegés körében is alkalmazhatóvá válik.

A közreműködőn való felelősség

5:118. § [A közreműködőért való felelősség]

(1) Aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához más személy közreműködését veszi igénybe, az igénybevett személy magatartásáért felelős.

(2) Közreműködőnek minősül az a személy, akit a fél már létrejött szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, továbbá az is, akinek a közreműködése - a szerződés létrejöttét megelőzően is - hozzájárult ahhoz, hogy a kötelezett valamely szerződésben vállalt szolgáltatását teljesítse, feltéve, hogy a kötelezettel akár közvetlen, akár a szerződési láncolat távolabbi résztvevőjeként közvetett szerződéses jogviszonyban állott.

1-2. A Javaslat a Ptk. -tól eltérő felfogásban, részleteiben szabályozza az igénybevett más személyekért - a közreműködőkért - való felelősséget. A Ptk. 315. §-a eredeti, szűkebb értelmezésben a kötelezett közvetlen teljesítési segédjéért állapítja meg a felelősséget: teljesítési segédnek minősült a kötelezett alkalmazottja, a teljesítéshez igénybevett megbízottja, a szállításhoz igénybevett fuvarozó, az alvállalkozó, szűkebb értelemben nem minősült azonban teljesítési segédnek az, akit a kötelezett nem az adott szerződés teljesítéséhez vesz igénybe, hanem akivel attól függetlenül köt szerződést. Eszerint nem teljesítési segédje például a vállalkozónak az a szállító, akitől az iparának folytatásához szükséges anyagot beszerzi, vagy nem teljesítési segédje a kiskereskedőnek az a nagykereskedő, aki az üzletben forgalomba hozott termékeket szállítja. A teljesítési segéd leszűkített értelmezése a bírói gyakorlatban már huzamos idő óta, különösen pedig a piacgazdasági körülmények között meghaladottá vált. Általánosan érvényesül a joggyakorlatban az építési vállalkozási szerződések körében, hogy ha a kivitelezéshez szükséges anyagot, vagy a lé-

tesítménybe beépített berendezési-felszerelési tárgyakat a kivitelező szerzi be, ezek hibájáért nemcsak szavatossági, hanem kártérítési felelősséggel is tartozik a megrendelő irányában akkor is ha a beépített anyag, szerelvény, berendezési tárgy hibája nem a kivitelezés során keletkezett, hanem gyártási vagy más korábbi eredetű, fel nem ismerhető (rejtett) okra vezethető vissza. A kivitelező a kártérítési következményeket a szerződési láncolatban hátrithatja visszafelé a hiba tényleges okozójáig. A mezőgazdasági termékértékesítési szerződések körében gyakori eset, hogy a megrendelő állatállományt helyez ki felnevelésre a termelőhöz, a napos állatokat azonban maga is a keltetőtől szerzi be. Ha az állomány betegsége miatt a termelőnél nagymértékű elhullás következik be, a megrendelő köteles - a termelőt hibás teljesítés miatt ért - kár megtérítésére, és nem hivatkozhat arra, hogy az állatokat ő maga is közreműködőjétől szerezte be, az állatok betegsége nem ismerhette fel. Hasonlóképpen szaporítóanyag, vetőmag, vagy az állatok számára táp szolgáltatása esetén a hibás teljesítéssel okozott kár megfizetése alól nem mentesülhet arra hivatkozással, hogy ezeket a dolgokat ő maga is mástól szerezte be és a hibát nem ismerhette fel. A hibás teljesítésnek a bírói gyakorlat szerint a közreműködőért való felelősség elvének következetes érvényesítésével a kártérítés is következménye. Magán-személyek egymás közötti lakás, házas ingatlan vagy használt gépkocsi adásvétele esetén gyakran előfordul, hogy az eladott dolognak fel nem ismerhető hibája volt. A hibás teljesítés miatt az eladó nemcsak (objektív) szavatossági helytállással tartozik, hanem a vevő kárát is meg kell térítenie, annak ellenére, hogy a rejtett hibát ő maga sem ismerte és nem is ismerhette fel. Valójában a gyakorlat ilyenkor is a közreműködőért való felelősség elvét alkalmazza, hiszen az eladónak nemcsak a saját magatartása, hanem a jogelődje - közreműködője - felróhatósága alól is mentesülnie kellene. Az egyik jogeset elvi éllel kifejti: „Sajátosan alakul a vállalkozó hibás teljesítésért való felelőssége azokban az esetekben, amikor a vállalt munka elvégzéséhez szükséges és az általa beépített anyagot nem maga gyártja, illetve állítja elő, hanem azt harmadik személytől szerzi be. Az anyag hibája a vállalkozót a felelősség alól nem mentesíti azon az alapon, hogy a dolgot harmadik személytől vásárolta, azt nem ő gyártotta, a gyártási hibát nem ő vétette. A hibás terméket forgalmazó eladó és rajta keresztül a gyártóig visszavezethető kereskedelmi láncolat résztvevői és maga a gyártó ugyanis a megrendelő és a vállalkozó közötti szerződéses viszonylatban a vállalkozó közreműködőinek tekinthetők (közvetlen vagy közvetett közreműködőknek), akiknek tevékenysége, mulasztása a vállalkozó terhére esik (Ptk. 315. §). A vállalkozó végső soron a gyártó, mint közreműködő helyett felel a megrendelő felé a hibátlan teljesítésért, és a saját vétlensége legfeljebb arra adhat alapot, hogy a vele szemben érvényesített követelést utóbb regresszigényként áthárítsa a gyártóra, illetőleg a szerződési láncolatban a megelőző személyekre” (BDT 2001/50. sz.). A közreműködőért való felelősség elvét nemcsak hibás teljesítéssel vagy késedelemmel összefüggésben, hanem adott esetben a szerződés meghíúsulása esetén alkalmazta a Legfelsőbb Bíróság, amikor egyik jogesetében kimondta, hogy a szállítási szerződést megszegő fél maga köteles viselni annak a kockázatát és következményét, hogy a kereskedelmi láncolatban őt megelőző kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette (BH 1994/150. sz.). A teljesítési segédért való felelősség szabályát alkalmazta a Legfelsőbb Bíróság abban a jogesetben is, amelyben kimondta, hogy a bérbeadó a meghibásodott bérlemény kijavításához igénybe vett közreműködők szerződésesszegéséért felelősséggel tartozik (BH 1982/54. sz.). A teljesség igénye nélkül, példalódzó jelleggel felvázolt szituációk érzékeltetik, hogy a teljesítési segéd (közreműködő) fogalmi köre és felelősségi szabálya a gyakorlatban széles értelmezést kapott.

A piacgazdaságra jellemző árukapcsolatok rendszerint nem izolált, kétpólusú szerződésekben öltenek jogi formát, hanem jellemző a szerződések összefonódása. Az adásvételi, szállítási, termékértékesítési, vállalkozási szerződések stb. kötelezettjei a

szerződéses szolgáltatásuk teljesítése érdekében tipikusan más által előállított, megtermelt dolgot is felhasználnak, vállalt szerződéses kötelezettségüknek csak úgy és azáltal tudnak eleget tenni, ha a saját teljesítésükhöz szükséges anyagokat, egységeket, alkatrészeket vagy a forgalmazás érdekében a termékeket előzőleg beszerzik. A kereskedelmi (üzleti) forgalomban - különösen a komplex nagyberuházásokra irányuló szerződések körében - a szerződéses célkitűzések szerződések láncolatában valósulnak meg. Szerződésszegés esetén ebben a helyzetben a jogosultra indokolatlanul hátrányos lenne, ha a szerződés kötelezettje arra hivatkozhatna, hogy a tágabb értelemben vett közreműködőkért helytállással nem tartozik, azoknak az eljárása érdekkörén kívüli elháríthatatlan körülmény, és így a kötelezett kártérítési felelősség alól magát kimenthetné. Ebben az esetben a jogosultra, tipikusan a fogyasztóra hárulna az a feladat, hogy megkeresse és megtalálja a szerződésszegés (rendszerint a hibás teljesítés) tényleges okozóját a gyártók, szállítók, kereskedők láncolatában és a hibás teljesítés miatti kárát szerződésen kívüli (deliktualis) jogviszonyban érvényesítse a tényleges károkozóval szemben. A Javaslat kiterjeszti ezért a „másért való felelősség” szabályát a kötelezettel közveden szerződéses viszonyban nem álló, a szerződési láncolat további pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is. A közreműködőért való felelősség lényegi vonása a Javaslat szerint, hogy a kötelezett nemcsak annak a magatartásáért felelős, akit az adott szerződés keretei között, a szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe (a hagyományos értelemben vett teljesítési segéd), hanem a vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért, de ezen túl a vele közveden szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződési láncolat további, távolabbi pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is a szerződéses jogosult irányában. A kötelezett a jogosult irányában csak akkor mentesül a kártérítési felelősség alól, ha valamennyi közreműködőt kiment a szerződésszegés alól. Felelőssége nemcsak az tin. elsődleges közreműködőért (közveden közreműködő) áll fenn, ugyanis az elsődleges közreműködő is felelősséggel tartozik az ő közreműködőjéért (közvetett közreműködő), a kimentési kötelezettség emiatt láncolatos. A közreműködőért való felelősség mindezt a Ptk. 315. §-ában megfogalmazott elvhez képest szélesebb értelmezést kap a Javaslat szerint. Aki kötelezettsége teljesítéséhez más vesz igénybe - és ez a „más” az adott szerződés szerinti teljesítést elősegítő, a szerződési láncolat bármely résztvevője lehet - ennek magatartásáért felelős, ugyanúgy, mintha maga járt volna el. A kötelezett nemcsak a vele közveden szerződéses kapcsolatban álló közreműködője szerződésszegéséért tartozik helytállni, hanem a szerződéses (kereskedelmi) láncolatban távolabb álló ún. közvetett közreműködők - végső soron a gyártó - magatartásáért is felel. A kötelezett a kártérítés alól csak abban az esetben mentheti ki magát, ha valamennyi közreműködőt is kiment. A közreműködőért való felelősség szabálya ebben a közelítésben kétségteljesen kockázattelepítést is jelent; a szerződésszegés, a hiba (ismeretlen) okozóját ne a jogosult (rendszerint a fogyasztó) „kutassa fel”, hanem egy továbbhárítási mechanizmusban a kötelezett telepítse át a jogkövetkezményeket.

Érdemes megjegyezni végül, hogy a Javaslat - a bírói gyakorlattal összhangban (BH 1996/600. sz.) - nem kívánja lehetővé tenni, hogy a jogosult a szerződés megszegése miatt a szerződéses jogviszony kereteiből kilépve szerződésszegési igényeket érvényesítsen közvetlenül a közreműködővel szemben. Nincs akadálya viszont annak, hogy ha a közreműködő magatartása a szerződéses jogviszonytól függetlenül, önállóan is megvalósítja a deliktualis kártérítési felelősség tényállását, a károsult adott esetben a hiba miatti kárigényét nem szerződésszegés, hanem szerződésen kívüli károkozás jogcímén közvetlenül érvényesítse. A közvetlen felelősségnek azonban feltétele, hogy a magatartás szerződés (az abban bárki irányában vállalt szerződéses kötelezettség és annak megszegése) nélkül is, attól függetlenül - a szerződésen kívül - önmagában károkozó (jogellenes) magatartásnak minősüljön.

5:119. § [Megtérítési igény]

(1) Ha a kötelezett a jogosulttal szemben olyan szerződésszegésért áll helyt, amelyet a közreműködő okozott, az emiatt felmerült kárának megtérítését a vele szerződő közreműködőjétől követelheti. A közreműködő a szerződési láncolatban őt megelőző közreműködőkért felelős.

(2) A kötelezett megtérítési igényként a jogosulttal szembeni helytállásból származó kárát annyiban háríthatja át a közreműködőre, amennyiben meghatározható a kötelezett szerződésszegésének az a része, amelyért kizárólag a közreműködő felelős.

(3) Az (1)-(2) bekezdésekben foglalt szabályt kell érvényesíteni a szerződési láncolatban szereplő valamennyi közreműködő kárigényének megítélésénél.

(4) A kötelezett megtérítési igénye a jogosulttal szembeni helytállásától számított egy év alatt évül el.

(5) A kötelezett a közreműködővel szemben érvényesítheti a szerződésszegési igénynek a megtérítési igénnyel nem fedezett részét.

1. A szerződésszegés jogkövetkezményeit a jogosult csak a szerződés kötelezettjével szemben érvényesítheti. Ez irányadó akkor is, amikor a szolgáltatás több, egymásba fonódó szerződés közvetítésével jut el a jogosulthoz. A jogkövetkezmények a láncolatban gördülhetnek tovább a szerződésszegés (a hiba) tényleges okozójáig, végső soron a gyártóig. A jogviszonyok áttörését a bírói gyakorlat nem látta indokoltnak, vagyis nem tette lehetővé, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeit a jogosult a közvetlen szerződéses kötelezett megkerülésével a kötelezett-közreműködőjével szemben közvetlen keresettel perelhesse (például BH 1996/600. sz.). A Javaslat ugyanezt az álláspontot képviseli: eltérő jogszabályi rendelkezés (például termékszavatossági szabályok) hiányában nem ad lehetőséget a közvetlen perlésre. A közreműködőért való felelősség elengedhetetlenül teszi ugyanakkor a kötelezett(ek) visszakereseti igényének biztosítását. A Javaslat rendelkezéseket tartalmaz ezért a kötelezett ún. megtérítési igényről.

2. A továbbhárításra irányuló megtérítési igény (regressz-igény, visszakereseti jog) arra az esetre vonatkozik, amikor a kötelezettnek helyt kellett állni a jogosultjával szemben a közreműködő szerződésszegése miatt, és kifejezetten az ebből eredő - ezzel okozati összefüggésben felmerülő - költségeit kívánja át-hárítani. Az esetek egy részében azonban (különösen építési vállalkozási szerződések körében) a kötelezett jogosulttal szembeni szerződésszegése csak részben vezethető vissza a közreműködője (alvállalkozója) szerződésszegésére, a jogosulttal szembeni szerződésszegés (amely lehet kivitelezői késedelem vagy hibás teljesítés) kisebb vagy nagyobb arányban a kötelezett saját érdekkörében felmerülő okokra, saját szerződésszegésére vezethető vissza. A bírói gyakorlatban ezért már huzamos idő óta kialakult az az elv, a kötelezettnek meg kell határoznia és bizonyítania kell a jogosulttal szembeni szerződésszegésének azt a részét, amelyért kizárólag a közreműködő felelős, illetve a jogosulttal szembeni helytállásból csak azt a kárt (költségeket) háríthatja át, amelyről bizonyított, hogy valóban a közreműködő szerződésszegésével okozati összefüggésben merült fel [LB 18. sz. GK állásfoglalás b) pont], A Javaslat beépíti a joggyakorlatban kialakult elvet, ezzel megakadályozva azt, hogy az egyébként bizonyított közreműködői szerződésszegés esetén a kötelezett azt a kárt is áthárítsa a megtérítési igénye keretében, amely egyébként a saját szerződésszegése miatt merült fel. Az áthárítás körében is érvényesül végül a szerződésszegéssel okozott kár mértékét behatároló előreláthatóság kritériuma: a közreműködőnek szerződésszegése esetén a kötelezett megtérítési igényéből eredő kára számításra kell, a kötelezett által túlzott mértékben felvállalt többletkötelezettségek (például túlzott kötbér, jótállás) kárkövetkezményei azonban a közreműködő számára (előzetes tájékoztatás hiányában) nem előreláthatók.

3. A javaslat a kötelezett és a jogosult viszonylatában felmerülő károkért való, a közreműködővel szembeni megtérítési igény szabályait terjeszti ki az egész szerződési láncolatra, tehát a közreműködők egymás közötti viszonyára is.

4. A javaslat szerint a kötelezett közreműködőjével szembeni megtérítési igényének elévülése a jogosulttal szembeni helytállástól kezdődik. Az általános elévülési időhöz képest azonban - az igényérvényesítés túlzott időbeli elhúzóda miatt bizonytalanság elkerülése érdekében - a javaslat lényegesen rövidebb, egy éves elévülési határidőt ír elő.

5. A javaslat egyértelművé teszi, hogy a szerződési láncolatban szereplő kötelezettek a közreműködő szerződésessége miatt kétféle természetű kára keletkezhet. Egyfelől annak a kárkövetkezményei, hogy a kötelezett a jogosulttal szemben a közreműködője szerződésességeért helytállni tartozott. Másfelől - a jogosulttal szembeni helytállástól függetlenül - saját érdeksérelme is keletkezhet. Így például lehetséges, hogy az alvállalkozó késedelmét a generálkivitelező a saját intenzív többletmunkájával, munkaerő átcsoportosítással, jelentős többletköltséggel „ledolgozza”. Így a jogosultjával szemben a kötelezett maga késedelembe már nem esik, a közreműködő késedelme miatt szerződésességi helytállása nem keletkezik, de az alvállalkozó késedelme miatt a saját érdeksérelemből eredő többletköltségét, kárát jogon érvényesítheti. Hasonlóképpen, ha a gyártótól beszerzett hibás terméket a kereskedő - felismerve a hibát - nem értékesíti tovább a fogyasztónak, és emiatt megtérítési igénye sem keletkezik, a saját érdeksérelme miatt - amely a gyártó hibás teljesítéséből adódik - a szerződésesség általános szabályai szerint léphet fel kártérítésért (például elmaradt hasznának megtérítése érdekében) a gyártóval szemben. A javaslat a kötelezettek a közreműködővel szembeni szerződésességből eredő (kellékszavatossági, kártérítési stb.) igényét a megtérítési igényt meghaladó, illetve a megtérítési igénytől független szerződésességi igények érvényesítésében jelöli meg.

5:120. § [Választási jog]

(1) Ha többen különböző jogviszony alapján egyidejűleg kötelesek helytállni ugyanazon szerződésességi igényért, és felelőségük a jogosulttal szemben nem egyetemleges, a jogosult választhat, hogy a teljesítést melyiküktől követeli.

(2) A választás joga a jogosultat a bírósági kereset benyújtásáig illeti meg. Ez a szabály nem zárja ki, hogy a követelés peres érvényesítésének eredménytelensége esetén a jogosult a másik kötelezettől követelje a kötelezettség teljesítését.

1. Több személy közös felelősége a közös károkozásra, a szerződésesség kártérítési jogkövetkezményén kívül is bekövetkezhet. Felelőségük - a közös károkozásra kívül - a szerződésesség más jogkövetkezményeiért akkor egyetemleges, ha ennek az általános törvényi feltételei fennállnak. Ha viszont az egyetemlegesség törvényi feltételei hiányoznak, és a jogosult irányában mégis egyidejűleg kötelesek helytállni ugyanazon kötelezettség teljesítéséért, a választási jog a jogosultat illeti meg. Választhat például a jogosult, hogy valamely termék hibája miatt a szerződés kötelezettjével szemben szavatossági igényt érvényesít, vagy a jótállást felvállaló gyártóval, illetve a megbízott szervvel szemben jótállás címén lép fel, illetve a törvényi feltételek esetén termékszavatossági követelést érvényesít. A helytállásra köteles több személy különböző, konkuráló jogcímenek fennálló ugyanazon kötelezettsége nem egyetemleges.

2. A jogosult közöttük a per megindításáig választhat, választása azonban feltételes, mivel a követelés érvényesítésének eredménytelensége nem zárja el attól, hogy másik kötelezettől követelje - más jogcímen - a kötelezettség teljesítését.

Részleges szerződésesség

5:121. § [Részleges szerződésesség]

Oszttható szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésesség esetén a szerződésesség jogkövetkezményei csak erre a részre következnek be, kivéve, ha a szerződésesség olyan súlyos, hogy a jogkövetkezmények részleges alkalmazása a jogosult lényeges jogi érdekét sérti.

A javaslat a Ptk. 317. § (1)-(2) bekezdéseivel hasonlóan a szerződésesség közös szabályai között rendezi a természeténél fogva osztható, illetve oszthatatlan szolgáltatás nem szerződészerű teljesítésére vonatkozó szabályokat, külön elnevezés - részleges szerződésesség - alatt.

A fizikai természeténél fogva, illetve a felek megállapodása alapján osztható szolgáltatás esetén a főszabály az, hogy a szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésesség esetén a szerződésesség jogkövetkezményei csak erre a részre következnek be. Nyilvánvalóan ez a helyzet például akkor is, ha a felek a szolgáltatás részletekben történő teljesítésében állapodnak meg. A főszabály alóli kivételek közé tartozik, ha a súlyos szerződésesség az egész szolgáltatás teljesítésére kihat, vagy a jogosult az egyébként osztható szolgáltatás oszthatatlan teljesítését a szerződés megkötésekor előre kikötötte, vagyis a természetben osztható szolgáltatást jogilag oszthatatlanná tette. A szerződésességből eredő jogok az egész szerződésre gyakorolhatók, ha a szolgáltatás oszthatatlan teljesítése a szerződésből vagy egyébként a körülményekből egyértelműen következik, így például dologösszesség értékesítése, vagy gazdasági egység, mint étterem, üzlet üzemeltetési és hasznosítási jogának átengedése stb.

A természeténél fogva oszthatatlan szolgáltatás egy részére vonatkozó szerződésesség szükségképpen az egész szerződésre kihat, így a jogkövetkezmények az egész szerződésre nézve beállnak.

Közbenső szerződésesség

5:122. § [Közbenső szerződésesség]

(1) A fél szerződésességet követ el, ha elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a másik fél a szerződésből eredő kötelezettségeit megfelelően teljesíthesse.

(2) Az egyik felet terhelő közbenső intézkedés elmulasztása kizárja, hogy a másik fél olyan kötelezettségére nézve kövessen el szerződésességet, amely kötelezettségének teljesítését a közbenső intézkedés elmulasztása megakadályozza.

1. A részleges szerződésességhez kapcsolódóan új rendelkezésként szól a javaslat a szerződésesség általános szabályai között a közbenső szerződésességről.

A jogintézmény nem ismeretlen, az egyes szerződések különös részi szabályai erre nézve már tartalmaztak rendelkezéseket (például vállalkozási szerződés, szállítási szerződés, mezőgazdasági termékértékesítési szerződés körében); a közbenső szerződésesség azonban nemcsak ezekhez a nevesített szerződéstípusokhoz kapcsolódhat, hanem bármilyen, akár nem nevesített szerződésnél is jelentőséghez juthat. A közbenső szerződésesség lényege az, hogy a szerződések egy jelentős részénél a szolgáltatás teljesítése nem (vagy nem csak) egyszeri, meghatározott időpontban megtörténő aktust jelent, hanem a teljesítés valójában egy időben elhúzódo folyamatot feltételez. Ez alatt a folyamat alatt - már azt megelőzően, hogy a teljesítés perfekté válna - a feleknek olyan kötelezettségeik vannak, amelyek a szerződészerű teljesítéshez tartoznak, és amelyeket már a teljesítési idő lejártá előtt is megszeghetnek.

Ezek közé tartozik a közbenső intézkedés elmulasztása. A javaslat a jogosult késedelmének a Ptk. 302. § b) pontjában szabályozott esetét a közös szabályok közé emeli ki, a közbenső intézkedési kötelezettség ugyanis kölcsönösen terheli a feleket, azt nem lehet csak a jogosult személyéhez kötni. Így például építési szerződés esetén a jogosultnak kell biztosítani az építési engedélyt, biztosítani kell a munkaterületet, a kötelezettnek viszont rendszerint számlát kell kiállítania ahhoz, hogy a jogosult a vállalkozói díjat rendezhesse. Nem vitás ugyanakkor, hogy az egyik leggyakoribb közbenső intézkedés a pénzkötelmeknél jogszabályban vagy a szerződésben megkövetelt számlaadási kötelezettség.

2. A javaslat a joggyakorlatban felmerült kérdésre egyértelmű választ ad, amikor rögzíti, hogy a közbenső intézkedés elmulasztása (korábban: a jogosult késedelme) nem általában és teljes körűen zárja ki a másik fél szerződésszegését (a kötelezett késedelmét), hanem csak abban a részben, amely a közbenső intézkedés elmulasztásával okozati összefüggésbe hozható, vagyis amely kötelezettség teljesítését a közbenső intézkedés elmulasztása ténylegesen akadályozza. Ha például a jogosult számlaadásra köteles, e kötelezettsége teljesítéséig a kötelezett fizetési késedelme nem áll be. A számlázási kötelezettség elmulasztása vagy késedelme nem érinti, hogy a pénzbeli ellenszolgáltatás elévülése a szolgáltatás teljesítése időpontjában kezdődik.

5:123. § [Előzetes szerződésszegés]

Ha a teljesítési idő lejártá előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a másik fél a szolgáltatását az esedékességkor szerződészerűen teljesíteni nem tudja, a jogosult a szerződésszegésből eredő jogait a teljesítést megelőzően is gyakorolhatja.

Előzetes szerződésszegésnek minősül, ha a teljesítési idő lejártá előtt, már a teljesítés folyamatában nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett a szolgáltatást nem fogja tudni szerződészerűen teljesíteni. Az előzetes szerződésszegést a Ptk. a vállalkozási szerződések körében szabályozza. A „teljesítés előtti szerződésszegés” - vagyis az előrelátható nyilvánvaló késedelem vagy hibás teljesítés - azonban nemcsak a vállalkozási szerződéshez, hanem bármely olyan szerződéshez kapcsolódhat, ahol a teljesítés időben elhúzódó folyamatot is feltételez. A javaslat ezért a szerződésszegés közös szabályai közé veszi fel ezt az esetet, azzal, hogy az egyes szerződésekre vonatkozó külön szabályok (például a vállalkozás körében) további rendelkezéseket adhatnak.

Előzetes szerződésszegési helyzetnek minősülhet a pénzfizetésre köteles fél oldalán például, ha nyilvánvalóvá válik, hogy a fél vagyoni viszonyainak időközben bekövetkezett jelentős megromlása, különösen csődhelyzete folytán a vizontszolgáltatás teljesítésére nem képes, vagy, ha a szolgáltatást folyamatosan vagy időszakonként visszatérően kell teljesíteni, és a fél a saját szolgáltatásával késedelembe esett.

Előzetes szerződésszegés esetén a jogosult - a konkrét helyzetnek megfelelően - bármely szerződésszegési sankciót igénybe vehet, ideértve a visszatartás jogát is.

A szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozása

5:124. § [A szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozása]

Fogyasztói szerződésben semmis a szerződésszegésért való felelősség kizárása vagy korlátozása, kivéve, ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti.

A szerződésszegésért való felelősség kizárása és korlátozása kérdését a javaslat a hatályos jogtól eltérően rendezi. A felelősség kizárása vagy korlátozása csak fogyasztói szerződésben ér-

vénytelen, de ezekben a jogviszonyokban is akkor, ha a fogyasztó cserébe nem kap megfelelő kompenzációt. Ez utóbbi helyzet fordul elő tömegesen például használt áruk vagy bevallottan hibás áruk adásvételénél. Nem fogyasztói szerződésekben külön tilalmak felállítására a javaslat nem lát indokot, hiszen a kódex abból indul ki, hogy a magánjogi jogalanyok általában képesek érdekeiknek érvényt szerezni a szerződés tartalmának meghatározásakor. Kirívó esetekben nem fogyasztói szerződésekben is gátat szabnak a felelősség kizárásának vagy korlátozásának az általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó sankciók, a szerződési jog általános tilalomfái (például a jóerkölcsbe ütköző ügyletek semmissége), végső soron pedig a kódexnek a jóhiszeműség és tisztesség követelményét alátámasztó alapelve.

II. Fejezet

A szerződésszegés egyes esetei

A javaslat a szerződésszegés egyes nevesített eseteiről a szerződésszegés általános szabályait követően, a V. Cím II. és III. Fejezeteiben rendelkezik. A II. Fejezet azokat a szerződésszegési eseteket nevesíti, ahol a teljesítés elmarad, a III. Fejezet pedig a hibás teljesítésről szól, ahol történik ugyan teljesítés, azonban az - elsősorban minőségi okokból - nem szerződészerű.

A kötelezett késedelme

5:125. § [A kötelezett késedelme]

A kötelezett késedelembe esik, ha a teljesítési idő eredménytelenül eltelt.

A kötelezett késedelme a szerződés tartalmi elemei közül a teljesítési idő sérelmét jelenti. A teljesítés idejét a javaslat a teljesítés szabályai között részletesen szabályozza. A kötelezett késedelembe esését ezért a javaslat a teljesítési idő meghatározásának módjához köti: ha a teljesítési idő a szerződésből megállapítható, akkor a kötelezett késedelme a szerződési teljesítési idő eredménytelen leteltével, ha pedig a szerződésből a teljesítési idő nem állapítható meg, a szerződés megkötését követő ésszerű idő eredménytelen leteltével áll be.

5:126. § [A kötelezett késedelmének jogkövetkezményei]

(1) A jogosult - függetlenül attól, hogy a kötelezett a késedelmét kimentette-e - követelheti a teljesítést, vagy, ha ez többé nem áll érdekében, elállhat a szerződéstől.

(2) Nincs szükség az elálláshoz a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha

a) a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott teljesítési időben - és nem máskor - kellett volna teljesíteni; vagy

b) a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.

(3) A jogosult kikötheti, hogy a póthatáridő eredménytelen eltelte esetén a szerződés külön elállás nélkül megszűnik.

(4) Ha a kötelezett késedelmét kimenteni nem tudja, a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett kárért felelős, kivéve, ha bizonyítja, hogy az késedelem hiányában is bekövetkezett volna.

1-2. A kötelezett késedelme esetén a jogosult lényegében a szerződésszegés általános szabályai között elhelyezett jogkövetkezményeket alkalmazhatja, amelyeket a javaslat e nevesített szerződésszegéshez igazít. A jogosult - függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelmét kimentette-e - követelheti a természetbeli teljesítést, a javaslatban foglalt korlátok között. A kötelezett ki-

mentésétől függetlenül a jogosult elállhat a szerződéstől vagy azonnali hatállyal felmondhatja azt, de csak a törvényben meghatározott esetekben. Az elállási okokat a Javaslat - némi pontosítással - a Ptk. -ban szabályozott módon rendezi. Tartalmi eltérés, hogy az ún. fix teljesítési idő tűzése nemcsak határnapra, hanem határidőre is vonatkozhat.

3. Eltérést jelent a hatályos jogtól a Javaslatnak az a szabálya is, amely szerint az ésszerű póthatáridő elmulasztása (ún. kétszeres késedelem) esetére már előre kikötheti a jogosult, hogy az újabb határidő ismételt elmulasztása külön elállási jognyilatkozat nélkül is a szerződés megszűnését eredményezi.

4. A kimentést nem tűró jogkövetkezmények mellett a jogosult követelheti a kötelezett késedelme miatt keletkezett kárát, amely akár a késedelem alatt a szolgáltatás tárgyában következett be, akár a kötelezett késedelmével okozati összefüggésben következménykárként jelentkezett. A kártérítési igényre a szerződészegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai vonatkoznak, ide értve adott esetben a közreműködőért való felelősség szabályait is.

A jogosult átvételi késedelme

5:127. § [Átvételi késedelem]

(1) A jogosult késedelembe esik, ha a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el.

(2) Átvételi késedelem esetén - függetlenül attól, hogy a jogosult késedelmét kimentette-e - a kötelezett a dolog őrzésére a megbízás nélküli ügyvitel szabályai szerint köteles, a kárveszély pedig a jogosultra száll át.

1. A jogosult késedelme a Javaslatban arra a nevesített szerződésszegési esetre szűkül, amikor a jogosult a teljesítés időpontjában a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem veszi át, nem fogadja el. A Ptk. 302. § b) pontja - a közbenső intézkedés elmulasztása - a szerződésszegés általános szabályai között, a közbenső szerződésszegés címszó alatt jelenik meg, a nyugtaadási kötelezettség pedig a fizetési késedelemhez kapcsolódik, s ezért arról a Javaslat ott rendelkezik.

2. A jogosult késedelmének jogkövetkezményei az átvételi késedelemre való szűkítése miatt kifejezetten erre a szerződésszegésre szabottak: az át nem vett szolgáltatás a kötelezett felelős őrzésébe kerül. A Javaslat - tartalmi változtatás nélkül - a felelős őrzőt, vagyis azt a személyt, aki egy dolgot más érdekében a nélkül tart magánál, hogy arra külön jogviszonynál fogva jogosult vagy köteles volna, megbízás nélküli ügyvivőnek minősíti. Ezért ebben a szabályban is a megbízás nélküli ügyvivőre történik utalás. A felelős őrzéssel kapcsolatos költségeket a kötelezett - függetlenül attól, hogy a jogosult a késedelmét kimentette-e vagy sem, tehát nem kártérítésként - mindenképp követelheti. A jogosult késedelmének a beálltával továbbá az olyan károk kockázatát, amelyért senki felelősé nem tehető - vagyis a kárveszély kockázatát - a jogosult viseli, jóllehet a szolgáltatás tárgya a kötelezett birtokában marad. Más kérdés, hogy a kötelezettnek a károsodás esetleges bekövetkeztét az igazolnia kell, hogy a felelős őrzés szabályai szerint járt el.

A Javaslat e helyen nem rendelkezik arról, hogy a jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja, mivel a szerződésszerűen felajánlott teljesítés eleve kizárja azt, hogy a kötelezett késedelembe essék. A jogosult késedelme Ptk. szerinti egyéb eseteit pedig a Javaslat a közbenső késedelem szabályaiban rendezi.

Más nevesített szerződésszegésekhez hasonlóan a jogosult köteles megtéríteni a kötelezettnek az átvételi késedelemmel okozati összefüggésben felmerülő kárát; ilyenkor a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai irányadók.

A fizetési késedelem külön szabályai

5:128. § [Késedelmi kamat]

(1) Pénztartozás esetében - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a kötelezett a késedelembe esés időpontjától kezdődően a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamattal megegyező mértékű késedelmi kamatot köteles fizetni, akkor is, ha a tartozás egyébként kamatmentes volt. A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimentí.

(2) Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig jogszabály vagy szerződés alapján kamat jár, a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül - ha jogszabály eltérően nem rendelkezik - a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat egyharmadával megegyező késedelmi kamatot, de összességében legalább az (1) bekezdésben meghatározott kamatot köteles fizetni.

(3) A felek által túlzott mértékben megállapított késedelmi kamatot a bíróság a kötelezett kérelmére mérsékelheti.

(4) Semmis az a kikötés, amely szerint a késedelmi kamat a tőketartozás részévé válik és maga is kamatozik.

1. A Javaslat külön rendelkezéseket tartalmaz a fizetési késedelem szabályairól. A 2002. évi XXXVI. törvénnyel módosított, Ptk. 301. §-a a késedelmi kamatot a jegybanki alapkamathoz köti. A Javaslat ezen a megoldáson nem kíván változtatni, mivel ez lehetővé teszi az esetleges inflációs hatások rugalmas követését, és megfelelően illeszkedik a piactudomány követelményeihez.

2. A jegybanki alapkamathoz igazodik az ún. vegyes kamat is: ha az adós a szerződés alapján a kölcsönösszeg után ügyleti kamattal fizetésére köteles, majd a kölcsönadott tőkeösszeg visszafizetésével késedelembe esik, akkor a késedelem időpontjától kezdődően a késedelmi kamat nem lép a kikötött ügyleti kamat helyébe, hanem a késedelembe eséstől kezdődően az adósnak egy, az ügyleti és késedelmi kamatot is magában foglaló „vegyes” kamatot kell fizetnie. Ennek a vegyes kamatnak a mértéke a szerződésben kikötött ügyleti kamat és - ezen felül - a jegybanki alapkamat egyharmadával megegyező késedelmi kamat együttes (növelt) összege. A vegyes kamat törvényes mértéke azonban legalább a törvényes késedelmi kamattal megegyezik. A késedelmi kamatfizetési kötelezettség egyebekben változatlanul kimentéstől függetlenül terheli a kötelezettet.

3. E rendelkezés változatlanul fenntartja a Ptk. 301. §-ának (3) bekezdésében foglalt szabályt.

4. A Javaslat - a hatályos joggal egyezően - nem tiltja kamatos ügyleti kamat kikötését. Nincs tehát akadálya annak, hogy a felek az ügyleti kamatot a szerződésben előre meghatározott időpontokban, számítás szerint és feltételek mellett „tőkésítsék”, vagyis az ügyleti kamat a tőketartozás részévé váljék, és a továbbiakban maga is ügyleti kamat alá essék. Semmisnek nyilvánítja ugyanakkor a Javaslat a késedelmi kamat tőkésítését. A késedelem következményét a felek által kikötött vagy a jogszabályban meghatározott késedelmi kamat már megfelelően szankcionálja. Abban az esetben pedig, ha - például a pénz értékromlása következtében - a jogosultnak mégis többelhátránya merülne fel, azt mint a késedelmi kamatot meghaladó kárt, kártérítési igényként érvényesítheti.

5:129. § [A késedelmi kamatot meghaladó kár]

Ha a kötelezett a késedelemért felelős, a jogosult követelheti a szerződésszegéssel okozott, a késedelmi kamatot meghaladó kárát.

A jogosult - a kárátalány szerepet betöltő késedelmi kamaton felül - az ezt meghaladó kárát is követelheti a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint.

5:130. § [Késedelmi kamat mértéke nem fogyasztói szerződésben]

Olyan szerződés esetén, amelyben a szerződő felek egyike sem fogyasztó, a késedelmi kamat mértéke a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat hét százalékkal növelt értéke. Jogszabály e rendelkezéstől csak a jogosult javára térhet el.

A Javaslat fenntartja a Ptk.-nak a 2000/35/EK irányelvnek megfelelő szabályát, amely magasabb késedelmi kamatot állapít meg a kereskedelmi ügyletek körében, azzal az eltéréssel, hogy nem a gazdálkodó szervezetek közötti szerződések tekintetében fogalmazza meg e szabályokat, hanem azon szerződések tekintetében, ahol a szerződő felek egyike sem fogyasztó. A gazdálkodó szervezet kategóriájának kiiktatása miatt szükséges új módon meghatározni e szabályok tárgyi hatályait, ti. azt, hogy mely szerződések esetében alkalmazandók. A német polgári törvénykönyv irányelvet átültető szabályait mintául véve, a Javaslat azon szerződések esetében rendeli alkalmazni e speciális szabályokat, amelyekben egyik szerződő fél sem fogyasztó. Tehát sem a fogyasztói szerződések (business to consumer, B2C jogviszonyok), sem a fogyasztók egymás közötti szerződése (consumer to consumer, C2C jogviszonyok) esetében nem alkalmazandók e szabályok.

E szabály célja világosan kitűnik az irányelv preambuluma (7) bekezdésének második mondatából, amely kiemeli, hogy egy nagyvállalat fizetési késedelme kis- és középvállalkozások (beszállítók, kiskereskedők) tucatjainak fizetéseképtelenségét, csődjét eredményezheti. Ennek megakadályozása érdekében ír elő az irányelv magasabb késedelmi kamatot és szigorúbb szabályokat annak esedékességére kereskedelmi ügyletekben. Az esedékességre vonatkozó szabályokat a Javaslat valamennyi pénztartozásra nézve általánosítja, azokat a teljesítési időre vonatkozó szabályok között helyezi el.

5:131. § [A kamatkikötés megtámadása és bírósági megváltoztatása]

(1) Olyan szerződés esetén, amelyben a szerződő felek egyike sem fogyasztó, a késedelmi kamat mértékét vagy esedékességét a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára megállapító szerződési feltételt a jogosult megtámadhatja.

(2) Olyan szerződés esetén, amelyben a szerződő felek egyike sem fogyasztó, az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, az (1) bekezdés szerinti szerződési feltételt a kis- és középvállalkozások érdekeinek képviseletét ellátó társadalmi szervezet is megtámadhatja a bíróság előtt. A megtámadás alapossága esetén a bíróság a szerződési feltétel érvénytelenségét - a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal - megállapítja. Az érvénytelenség megállapítása nem érinti azokat a szerződéseket, amelyek a megtámadásig már teljesítettek.

(3) A kis- és középvállalkozások érdekeinek képviseletét ellátó társadalmi szervezet kérheti továbbá az olyan, az (1) bekezdés szerinti általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítását, amelyet szerződéskötések céljából határoztak meg és tettek nyilvánosan megismerhetővé, akkor is, ha az érintett feltétel még nem került alkalmazásra. A bíróság a sérelmes általános szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítása esetén eltiltja a nyilvánosságra hozót a feltétel alkalmazásától.

(4) Az (2) és a (3) bekezdés szerinti eljárásban a bíróság az igény érvényesítőjének kérelmére elrendelheti, hogy a szerződési feltétel alkalmazója, nyilvánosságra hozója, illetve alkalmazásra ajánlója saját költségére gondoskodik a szerződési feltétel érvénytelenségének, illetve tisztességtelenségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételéről. A közlemény szövegéről és a közzététel módjáról

a bíróság dönt. A közleménynek tartalmaznia kell az érintett szerződési feltétel pontos meghatározását, tisztességtelenségének megállapítását, valamint az e jellegét alátámasztó érveket. Közzététel alatt érteni kell különösen az országos napilapban és az internet útján történő nyilvánosságra hozatalt.

(5) Olyan szerződés esetén, amelyben a szerződő felek egyike sem fogyasztó, a felek által túlzottan alacsony mértékben megállapított késedelmi kamatot, továbbá a késedelmi kamat kezdő időpontját a bíróság megváltoztathatja, kivéve, ha a törvény rendelkezéseitől eltérő kikötéseket a szerződéskötéskor fennálló körülmények indokolták.

1. A 2000/35/EK irányelv 3. cikkének (3) bekezdése nem csak általános szerződési feltételek esetében, hanem bármilyen szerződési kikötés tekintetében kimondja, hogy a fizetési késedelemre vonatkozó irányelvi szabályoktól eltérő megállapodás nem kikényszeríthető vagy kártérítésre ad alapot, ha az nagymértékben tisztességtelen és a tisztességtelenség bírói szerződésmódosítással nem küszöbölhető ki. Ezen irányelvi követelmény kifejezett megjelenítését szolgálja e bekezdés, amely szerint a késedelmi kamat mértékére és esedékességére vonatkozó, az irányelvi (illetve törvényi) szabályoktól a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a jogosult hátrányára eltérő kikötések megtámadhatóak. A magyar jogalkotó a 2002. évi XXXVI. törvénnyel nem ültette át maradéktalanul a 2000/35/EK irányelv 3. cikkelyének (3) bekezdését, ugyanis csak a bírói szerződésmódosítás lehetőségét szabályozta, a bírói szerződésmódosítás lehetőségét azonban az irányelv annak a szabálynak a kiegészítéseként említi, hogy a késedelmi kamat mértékére és esedékességére vonatkozó szabályoktól eltérő tisztességtelen kikötések érvénytelenek és azok helyébe a törvényi szabályok lépnek. A magyar jogalkotó 2002-ben a főszabályt (a késedelmi kamat mértékétől és esedékességétől tisztességtelen mértékben a jogosult hátrányára eltérő szerződési feltételek érvénytelenségét) nem ültette át, csak a szubszidiárius szabályt, amely a bírói szerződésmódosításra vonatkozik. A 2006. évi III. törvény kiküszöbölte ezt a hiányosságot, így a Javaslat a Ptk. 301/A. §-ának (4) bekezdését követi.

2. A Javaslat az általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítására irányuló közérdekű keresetindítás lehetőségét leszűkítette a fogyasztói szerződésekre. Ez azonban az európai közösségi jogi követelmények miatt egy kivételi kör megtartásával tehető csak meg. A kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről szóló 2000/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 3. cikkének (5) bekezdése ugyanis előírja, hogy a hitelezők és versenytársak érdekében megfelelő és hatékony eszközökkel kell megelőzni a késedelmi kamat mértéke, illetve esedékessége tekintetében nagymértékben tisztességtelen feltételek további alkalmazását. E célból a kis- és középvállalkozásokat képviselő, hivatalosan elismert vagy jogi érdekekkel rendelkező szervezetek részére lehetővé kell tenni, hogy eljárást indíthassanak a bíróságok vagy illetékes közigazgatási hatóságok előtt azon a jogcímen, hogy az általános használatra meghatározott szerződéses feltételek nagymértékben tisztességtelenek.

3. A közérdekű keresetindítás lehetőségének a Javaslat szerinti leszűkítése mellett önállóan biztosítani kell a nem fogyasztói szerződésekben alkalmazott, a 2000/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 3. cikke (3) bekezdésében meghatározott körben tisztességtelenségnek minősülő általános szerződési feltételek tekintetében is a preventív perlés lehetőségét a „kis- és középvállalkozásokat képviselő, hivatalosan elismert vagy jogi érdekekkel rendelkező szervezetek” részére.

4. A ténylegesen alkalmazott vagy csak nyilvánosan megismerhetővé tett és a késedelmi kamat mértékét vagy esedékességét meghatározó általános szerződési feltételek ellen indított közérdekű per eredményeként a tisztességtelenséget megállapító bírósági határozat közzétételére a tisztességtelen szerződési feltételek körében irányadó szabályok vonatkoznak.

5. E rendelkezés tartalmát tekintve változatlanul fenntartja a Ptk. 301/A. §-ának (8) bekezdésében foglalt szabályt.

A teljesítés lehetetlenné válása

5:132. § [A teljesítés lehetetlenné válása]

(1) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnik. A megszűnés előtt már nyújtott szolgáltatás szerződésszerű pénzbeli ellenértékét meg kell fizetni, ha pedig a már teljesített pénzbeli szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzbeli szolgáltatás visszajár.

(2) Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért az egyik fél felelős, a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettsége alól, és a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint kártérítést követelhet.

(3) Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért mindkét fél felelős, a szerződés megszűnik, és a felek a lehetetlenné válásából eredő kárukat a közrehatás arányában követelhetik a másik féltől.

(4) A teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél haladéktalanul köteles erről a másik felet értesíteni. Az értesítés elmulasztásából eredő kárért a mulasztó felelős.

(5) Ha a lehetetlenné vált dologszolgáltatás esetén a dolog maradványa a kötelezett birtokában maradt, vagy a kötelezett mástól a dolog helyébe lépő értéket kapott vagy igényelhet, a jogosult ennek átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében.

1. A teljesítés megghiúsulása azt a szerződésszegési esetet nevesíti, amikor a szerződés teljesítése a szerződéskötés után beállt fizikai vagy jogi okból lehetetlenné vált. A jogkövetkezmények szempontjából lényeges különbség van aközött, amikor a teljesítés mindegyik fél érdekkörén kívül felmerült, elháríthatatlan és előreláthatatlan okból vált lehetetlenné, illetve ha a megghiúsulás olyan okból következett be, amelyért valamelyik (vagy mindegyik) fél felelős.

Objektív lehetetlenülésnek a Javaslát - a Ptk. -val egyezően - azt az esetet tekinti, amikor egyik fél sem felelős a teljesítés lehetlenné válásáért. Természetesen a felelősség alóli kimentés feltételeit a Javaslátnak a szerződésszegésért fennálló kártérítési felelősség feltételeinél meghatározott módon kell érteni.

A felek érdekkörén kívüli (objektív) lehetetlenülés esetén a szerződés megszűnik, és a felek között el kell számolni. A Javaslát ehelyütt a szerződés megszűnésére vonatkozó általános szabályt „tüzetesíti”.

2. A teljesítés megghiúsulásáért az egyik fél akkor felelős, ha a kártérítésért való felelősség kimentési feltételei nem teljesülnek: vagy a megghiúsulás oka az érdekköréhez tartozott, vagy nem volt elháríthatatlan, vagy előre látható volt. A teljesítés megghiúsulásáért való kártérítési felelősség tehát - a szerződésszegés közös szabályainak megfelelően - objektív jellegű, bármelyik fél csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a teljesítés megghiúsulása az érdekkörén kívüli, elháríthatatlan és előreláthatatlan ok miatt következett be. Ha valamelyik fél a megghiúsulás alól magát kimenteni ilyen módon nem tudja, az általános kontraktuális kártérítési szabályok szerint köteles a másik fél kárának megtérítésére.

3. Ha a teljesítés megghiúsulásáért mindegyik fél felelős - azaz a megghiúsulásban mindegyikük közrehatott, és e közrehatásuk nem érdekkörükön kívüli, elháríthatatlan és előreláthatatlan ok miatt történt -, akkor a felek a szerződés megghiúsulásából eredő kárukat egymástól követelhetik. Ilyen esetben azonban nem a teljes kár követelhető, hanem a kárnak az a része, amely a másik fél közrehatásával arányos. Ha például a felek között a szerződés megghiúsulásában való közrehatás 40-60%-os volt, ak-

kor az egyik fél a másiktól a saját (teljes) kárának a 40%-át, a másik fél pedig a partnerétől az ő saját (teljes) kárának a 60%-át követelheti. Mivel a szerződésszegésért való felelősség objektív természetű, ezért a közrehatás szempontjából nem a felek felróhatóságának, hanem a megghiúsuláshoz vezető oksági folyamatban az érdekkörükhöz tartozó részesedés arányának van jelentősége.

4. A felek együttműködési kötelezettségéből is következik, hogy a lehetetlenné válásról tudomást szerző fél szerződő partnerét köteles erről haladéktalanul értesíteni. A Javaslát e kötelezettség megszegése esetére kifejezetten is kártérítési szankciót ír elő.

5. A Javaslát külön rendelkezést tartalmaz a szurrogátum jogi sorsára vonatkozóan: a jogosult ennek átengedését az ellenszolgáltatás arányos része fejében követelheti.

5:133. § [Vagylagos szolgáltatás lehetetlenné válása]

(1) Ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetetlenné válik, a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik.

(2) Ha a lehetetlenülésért a választásra nem jogosult fél a felelős, a másik fél választhat a lehetséges szolgáltatás és a szolgáltatás lehetetlenné válásának következményei között.

1-2. A vagylagos szolgáltatások megghiúsulását a Javaslát a Ptk. -val egyező módon rendezi.

A teljesítés megtagadása

5:134. § [A teljesítés megtagadása]

Ha valamelyik fél a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a másik fél választhat a késedelem vagy a szolgáltatás lehetetlenné válása jogkövetkezményeinek alkalmazása között.

A Javaslát változatlanul önálló szerződésszegési, vagyis felelősségi tényállásként nevesíti a teljesítés jogos ok nélküli megtagadását. Ilyen szerződésszegést azonban nemcsak a kötelezetti, hanem a jogosulti pozícióban lévő fél is elköveti; ha például a jogosult a szerződésszerűen felajánlott szolgáltatás átvételét jogos ok nélkül megtagadja, a kötelezett is választhat a jogosulti késedelem, illetve az olyan megghiúsulás jogkövetkezményei között. A teljesítés megtagadása ugyanakkor mindig azt feltételezi, hogy a szerződésszegő fél egyértelműen és félreérthetetlenül kifejezze azt a szándékát, hogy teljesíteni sem a teljesítési időben, sem később, vagyis egyáltalán nem kíván. Ilyen esetben nyílik meg a választási lehetőség a másik fél számára, hogy a szerződésszegő partnere nyilatkozata ellenére állami (bírói) kényszereszközzel a teljesítést mégis megkísérelje kikényszeríteni, vagy pedig a teljesítés megghiúsulásának kártérítési következményeit válassza.

Jognyilatkozat tételének elmulasztása

5:135. § [Jognyilatkozat bírói ítélettel történő pótlása]

Ha a szerződés teljesítéséhez jognyilatkozat tétele szükséges, és a fél ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a jognyilatkozatot a bíróság ítélettel pótolja.

A Javaslát fenntartja, és az egyes szerződésszegésekre vonatkozó rendelkezések között helyezi el a Ptk. 295. §-ában foglalt szabályt arra az esetre, amikor valamelyik fél a szerződésben kötelezettséget vállal jognyilatkozat adására, és ezt a kötelezettségét megszegi.

III Fejezet A hibás teljesítés

5:136. § [A hibás teljesítés]

(1) Olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a szolgáltatás minőségére vonatkozó követelményeknek, kivéve, ha a kötelezett bizonyítja, hogy a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, vagy azt ismernie kellett.

(2) Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatott dolog szakszerűden összeszerelése is, ha a szerelés szerződéses kötelezettség és azt a kötelezett vagy más olyan személy végezte, akinek magatartásáért a kötelezett felelős. A kötelezett felel akkor is, ha a szolgáltatott dolog összeszerelését a szerződésnek megfelelően a jogosult végezte el, és a szakszerűtlen összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza.

(3) Fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely a fejezet rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára tér el.

1. A szerződésszegés nevesített esetei közül külön fejezetben tárgyalja a Javaslat a hibás teljesítés szabályait. Ennek csak részben oka az, hogy ebben az esetben joghatályos teljesítés történik, nagyobb részt a hibás teljesítés joganyagának jelentős gazdagodása, a megnövekedett terjedelmének áttekinthető kifejtése indokolja az önálló fejezetben való elhelyezését.

A hibás teljesítés tágabb értelemben nem elsősorban a materiális értelemben vett hibás dolgot (terméket) jelenti, hanem azt, hogy adott szerződés keretei között valamelyik fél vállalt szolgáltatása nem felel meg a törvényben előírt vagy a szerződésben külön meghatározott minőségi követelményeknek. A hibás teljesítés jogi kategória: lehetséges, hogy a dolog köznap értelemben hibás, a szerződés keretei között mégis hibás teljesítésről szó, mert például a felek éppen a hibás (használt) dolog vételében állapodtak meg (értécsökkenő áron), másfelől ugyanígy előfordulhat, hogy az egyébként kifogástalan minőségű dolog a szerződésben külön kikötött többlettulajdonságoknak nem felel meg, ezért jogi értelemben a teljesítés hibás lesz.

A hibás teljesítés nemcsak a dolog tulajdonjogának átruházására irányuló, ún. *dare* szolgáltatásra irányuló szerződések (adás-vétel, szállítási, mezőgazdasági termékértékesítési szerződések) megszegését jelenti, hanem kiemelt jelentőséghez jut a vagyoni értékű jogok (például szellemi alkotások, számítógépes program, társasági részesedések, üzletrész, praxis, üzletkör stb.) végleges vagy hasznosításának időleges átengedésére, illetve a *facere* szolgáltatásra irányuló szerződések, mint a tevékenységi eredmény-szerződések (különösen a vállalkozás és nevesített altípusai), a használati szerződések (különösen bérlet és nevesített változatai) körében is. A jogkövetkezmények szabályozása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a hibás teljesítés nem csupán valamely dolog minőséghibájával azonos. Kétségtelen, ha a szerződéses szolgáltatás valamilyen dolog tulajdonjogának átruházására irányul, a hibás teljesítés egyúttal a dolog minőségi hibáját is jelenti. Ugyanakkor a szolgáltatott dolog is rendkívül sokféle lehet.

A joggyakorlat tapasztalatai szerint a hibás teljesítéssel összefüggő jogvitákban az ingó dolgok közül kiemelt jelentősége van az üzletszerűen forgalomba hozott termékeknek. Ide sorolhatók az egyszerű fogyasztási cikkek (élelmiszerek, ruházati termékek, kozmetikumok, vegyipari termékek stb.), továbbá a tartós fogyasztási cikkek (például háztartási, műszaki, elektronikai, híradástechnikai, gépjárművek, optikai termékek, bútorok, gépjárművek stb.). Az ingó dolgok „szavatossági jogvitái” azonban nem szűkíthetők le a fogyasztási cikkekre, legalább ilyen nagyságrendűek és súlyúak ugyanis a nem fogyasztási, hanem termelési célú tartós használatra rendelt termékek (például gépi berendezések, elektronikus vezérlőeszközök, számítógépek, közműrendszerek, vezetékhálózatok stb.), az ipari nyersanyag, félkész-

termékek, alkatrészek, a mezőgazdasági szaporítóanyagok, termékek és termények, állatállomány minőségével kapcsolatos szavatossági és kárterítési jogviták. Jogi szempontból más természetű szerződéses viszonyokban bonyolódik a nem üzletszerűen forgalomba hozott ingó dolgok forgalma (eseti jellegű, nem tömegmértéű szerződések).

A „szavatossági jogvitákban” differenciált képet mutatnak az ingatlanok is. Ide tartoznak az építmények, ezen belül a különböző funkciót betöltő épületek (lakóépületek és lakások, igazgatási, művelődési, kereskedelmi szolgáltató, ipari és mezőgazdasági üzemi épületek stb.), továbbá az egyéb létesítmények (például sportlétesítmények, közlekedési építmények, közút, vasút, híd, a közmű- és vezetékhálózatok stb.). Ingatlan maga a föld, továbbá a rajta levő növényzet, mezőgazdasági berendezések.

A dologfogalom alá tartoznak a Ptk. értelmében a dolog módjára hasznosítható természeti erők (például villamos energia) és az értékpapírok is.

A minőséghiba jogi megragadása szempontjából a Javaslat változatlanul irányadónak tekinti, hogy a szolgáltatásoknak, ezen belül a különböző dolgoknak (termékeknek és áruknek) a törvényben meghatározott és a szerződésben külön kikötött tulajdonságokkal kell rendelkezniük. A hibás teljesítés lényegét ezért a Javaslat a Ptk. 305. § (1) bekezdésében foglaltakkal tartalmilag egyezően határozza meg. A szolgáltatás minőségére vonatkozó törvényi követelményeket a Javaslat - a Ptk.-hoz hasonlóan - részleteiben szabályozza; e követelmények megsértése hibás teljesítést jelent. Ezen túl más jogszabályok (mindenekelőtt a fogyasztóvédelmi jogszabályok) is előírnak minőségi vagy egyéb követelményeket. Ilyen követelmények például a megfelelőség tanúsítása, a termék azonosítására alkalmas jelzés alkalmazása, a minőségi tanúsítvány, okmányok, illetve használati utasítás átadása, továbbá az irányadó szabványok szerinti minőség követelménye stb., Ezek megsértése is hibás teljesítésnek minősül. A Javaslat maga a szerződés tartalmának tekinti a szokásokat és a felek között kialakult gyakorlatot. A szokásokba, illetve a gyakorlatba ütköző szolgáltatás ezért - mint a szerződésben meghatározott követelmények megsértése - ugyancsak hibás teljesítést jelent.

A Javaslat nem kíván változtatni atekintetben, hogy a mennyiségi hiány is lehet adott esetben a minőségi követelményeket sértő szolgáltatás, a Ptk.-tól eltérő megfogalmazás nyitva hagyja az aliud szolgáltatás szerződésszegési minősítésének kérdését is.

A törvény nem általában a minőséghibát, hanem a hibás teljesítést szankcionálja. Ha a minőséghibát a jogosult már a szerződéskötés időpontjában ismerte vagy - az adott helyzetben elvárható magatartás mércéje szerint - ismernie kellett, a kötelezett mentesül a szavatossági felelősség alól. Az elvet huzamos idő óta alkalmazza a bírói gyakorlat a használt dolgok (például használt gépjárművek, ingatlanok, lakások stb.) vétele körében. A bírói gyakorlat szerint a hibás teljesítés szempontjából mindig az a kiindulópont, hogy a vevő a hasznátság ismeretében vette meg a dolgot, ezért számíthatnia kell arra, hogy abban a természetes elhasználódásból származó hibák lehetnek. Mindazon „hibák”, amelyek a hasznátság következményei a vevő terhére esnek, mivel azokra számíthatnia kellett, ennek ismeretében kötött szerződést (és ezért alacsonyabb rendszerint használt dolgok esetén a vételár is). A hibás teljesítés jogi értelemben csak akkor állapítható meg, ha a hiba független a hasznátságtól, illetőleg az elhasználódás számítható mértékét jelentősen túllépi. Arra nézve, hogy a jogosult a megállapodás létrejöttekor - vagyis a szerződéskötéskor - már ismerte a dolog köznap értelemben vett fogyatékoságát (vagy arra számíthatnia kellett), és hibás teljesítés ezért nem történt, a bizonyítási teher - a főszabálynak megfelelően - a kötelezettet terheli.

Szükséges kiemelni azt is, az itt szabályozott eset nem azonos (és nincs is átfedésben) a Ptk. 316. §-ában írt azzal a rendelkezéssel, hogy ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből utóbb igényt csak akkor támaszt-

hat, ha jogfenntartó nyilatkozatot tett. A javaslat e helyütt a szerződéskötés időpontjára vetítve, a felek közötti megállapodás tartalmához képest vizsgálja, hogy történt-e hibás teljesítés, a Ptk. 316. §-a viszont a teljesítés időpontjára vetítve, a már bekövetkezett szerződésszegésből, adott esetben hibás teljesítésből eredő igények gyakorlását fűzi ahhoz a feltételhez, hogy a jogosult - miután a szerződésszegésről tudomást szerez - jogfenntartó nyilatkozatot tegyen. A Ptk.-nak ezt a rendelkezését a javaslat - általában a szerződésszegésre, így a hibás teljesítésre is - tudatosan mellőzi. A sérelemből eredő igényérvényesítéshez ugyanis a törvényből fakadó jogot nem szükséges külön jognyilatkozattal „fenntartani”, éppen ellenkezőleg, az igény elvesztéséhez az vezet, ha a sérelmet szenvedett az őt megillető jogáról külön jognyilatkozással lemond. A szerződésszegésből eredő igények egyenműiek bármely más polgári jogi igényekkel: az igényérvényesítésnek más esetben sem feltétele a jogfenntartó nyilatkozat, ellenben az igény elvesztését jelentheti, ha a jogosult a sérelemtől tudva a jogáról lemond (például a megtámadási ok ismeretében lemond a szerződés megtámadásának jogáról). Mindez nem jelenti, hogy a teljesítés során a jogosultnak a szerződésszegés ismeretében tett magatartása, nyilatkozatai értékelés nélkül maradnának. Lehetséges, hogy a teljesítés elfogadása adott esetben ráutaló magatartással a szerződés módosításának tekinthető, vagy a jogosult magatartása a jogok jóhiszemű és tisztességes gyakorlásának elvét sérti és ezért vonhat maga után jogkövetkezményeket.

Mellőzi a javaslat a Ptk. 305/A. § (1) bekezdésének azt a fordulatát, amely a jogosult által adott anyag hibájára vonatkozik. Ez a rendelkezés elsősorban a vállalkozási szerződésekhez kapcsolódik, ezért azt a javaslat a hibás teljesítés vállalkozási típusú szerződésekre megfogalmazott speciális szabályai körébe helyezi át.

2. A Ptk.-val összhangban hibás teljesítésnek minősül a dolog szakszerűden összeszerelése is, ha azt - szerződéses kötelezettség alapján - a kötelezett vagy közreműködője végezte el, ezen kívül az is, ha az összeszerelést ugyan a jogosult vagy megbízása alapján valaki más végezte, azonban a szakszerűden összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza.

3. A javaslat arra törekszik, hogy a szabályozási koncepcióját a hibás teljesítés körében is érvényesítse: a hibás teljesítés szabályai elsősorban a kereskedelmi, üzleti szerződések követelményeihez igazodjanak, a fogyasztói szerződésekre jellemző eltéréseket pedig kivételként fogalmazza meg, a fogyasztói szerződésekre nézve a javaslat már a hibás teljesítés meghatározása körében elhelyez egy eltérő, kivételes szabályt: a hibás teljesítés mibenlétét diszpozitív rendelkezésként írja körül, a fogyasztói szerződéseknel azonban a meghatározás kógens.

A fogyasztói javak adásvételével kapcsolatos kellékszavatosság és jótállás egyes kérdéseiről szóló 1999/44/EK irányelv átültetése a Ptk.-ba a 2002. évi XXXVI. törvénnyel megtörtént. Az irányelv a fogyasztók és a hivatásos kereskedők közötti, fogyasztói cikkekre vonatkozó adásvétel tekintetében szabályozza a hibás teljesítés egyes vonatkozásait. Az irányelv szabályait a Ptk. a szerződések, a hibás teljesítés általános normái közé építette be, ami azt eredményezte, hogy az irányelvi szabályok jelentős része bármilyen jogállású felek közötti, valamennyi szerződéstípusra alkalmazandó, míg az irányelvi szabályok egy része mint a fogyasztói szerződések körében alkalmazandó kivételes szabály nyert megfogalmazást. A hibás teljesítés szabályai a Ptk.-ban ennélfogva nem a kereskedelmi (üzleti) szerződésekre modellezettek, hanem alapvetően az adásvételre, szűkebben az ingó dolgok adásvételére, azon belül is a fogyasztási cikkek (rendszerint a kereskedelmi forgalomban értékesített tömegáruk) adásvételére szabottak, a fogyasztói jogviszonyban.

A szabályozásnak azonban mindenféle visszerthes szerződéstípusra, mindenféle szolgáltatásra általánosan alkalmazható, közös rendelkezéseket kell tartalmaznia. A javaslat arra törekszik, hogy rendelkezései adekvát módon hasznosíthatók legyenek nemcsak az adási, hanem a vállalkozási, a használati szerződések-

re nézve is. Ha ez a szolgáltatás sajátosságából adódóan mégsem lehetséges, a tevékenységi és a használati szolgáltatásokra, valamint a vagyoni értékű jogok átruházására eltérő, különös szabályokat fogalmaz meg.

5:137. § [Vélelem a hibás teljesítés mellett a fogyasztói szerződések esetében]

Fogyasztói szerződés esetében az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó által felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen.

A fogyasztói szerződések körében a teljesítést követő hat hónapon belül vélelem szól a mellett, hogy ha a hiba 6 hónapon belül megjelenik, akkor a hiba már a teljesítés időpontjában megvolt. Megfordul tehát a bizonyítási teher: nem a jogosult fogyasztónak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában már megvolt, hanem a kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontja után keletkezett. Nem alkalmazandó e vélelem, ha az a dolog természetével vagy a hiba jellegével nem egyeztethető össze (például romlandó áruk esetében). A bizonyítási teher megfordítása ténylegesen azt jelenti, hogy a fogyasztói szerződésben a fogyasztó 6 hónapos időtartamra a „kötelező jótállás” kedvezményezettjének jogállásába kerül. A javaslat a fogyasztói adásvételről szóló irányelvnek a Ptk. 305/A. § (2) bekezdésében átültetett szabályát veszi át. A rendelkezés kógens, amelyet itt külön nem szükséges kimondani, hiszen ez következik a fogyasztói szerződésekre általában megfogalmazott szabályból, amely szerint semmis az a szerződési feltétel, amely a fogyasztó jogait megállapító jogszabályi rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára eltér.

Kellékszavatosság

5:138. § [Kellékszavatosság]

A kötelezett a hibás teljesítésért - függetlenül attól, hogy azt kimentette-e - kellékszavatossági kötelezettséggel tartozik.

E szabály a hibás teljesítés egyik legfontosabb jogkövetkezményét határozza meg: a kötelezett felelősséggel tartozik a hibás teljesítésért, e sajátos felelősségi alakzat a kellékszavatosság. A szavatosság a hibás teljesítés objektív jogkövetkezménye. A szavatosság szempontjából közömbös, hogy a szolgáltatás fogyatékoságát valamely emberi magatartás okozta-e vagy attól független körülmények. A jogintézmény nem elsősorban az emberi magatartásra kíván hatni, a kötelezett szavatossággal azért tartozik, mert a termékek előállításának meghatározóan termelői érdek, a termeléssel összefüggő bármilyen eredetű rendellenességre az üzleti kockázat szükségképpen kiterjed. A szavatosság előnyös vonása az egyébként szintén objektív kártérítéshez képest abban mutatkozik meg, hogy a kötelezett nem mentheti ki magát annak bizonyításával, hogy a hibás teljesítés az érdekkörén kívüli, előreláthatatlan és elháríthatatlan okra vezethető vissza. A szavatosság esetében a főszabálynak megfelelően (*alleganti incumbit probatio*) a direkt bizonyítás elve érvényesül: a jogosultnak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában - adott esetben rejtetten, akár több évvel megelőzően - a szolgáltatásban már benne volt. Az idő múlásával az egyre növekvő bizonytalansági tényezők a szavatosságnál a jogosult terhére esnek.

A hibás teljesítés meghatározott felek közötti szerződés létét feltételezi - e szerződés megszegéséről van szó - a szavatosság pedig a hibás teljesítés jogkövetkezménye. A jogosult szavatosság címén csak az adott szerződés kötelezettjével szemben léphet fel. Ez akkor is irányadó, amikor a szolgáltatás több egymásba fonódó szerződés közvetítésével jut el a jogosulthoz. Ilyenkor a közvetlen szerződéses kötelezett a jogosult felé a mögötte álló

közreműködőkért (gyártók, forgalmazók, alvállalkozók stb.) - nemcsak a saját érdekkörben bekövetkező hibákért - helytáll, majd a szavatossági következményeket a vele szerződéses kötelezetre átháríthatja. A szavatossági jogkövetkezmények a láncolatban gördülhetnek végig a hiba tényleges okozójáig. A javaslat továbbra sem kívánja általánosságban lehetővé tenni, hogy a jogosult a hibás teljesítés szavatossági jogkövetkezményeit a közveden szerződéses kötelezett megkerülésével a kötelezett („elsődleges” vagy „másodlagos”) közreműködőjével szemben közvetlenül érvényesíthesse. Más kérdés, hogy meghatározott, a fogyasztóvédelemmel összefüggő szűkebb körben a javaslat a gyártók és hálózati forgalmazók közvetlen felelősségére tesz javaslatot (termékszavatosság).

A szerződésszegés általános szabályai között mondja ki a javaslat, hogy a felelősség korlátozása vagy kizárása fogyasztói szerződésben semmis. Ez a rendelkezés természetszerűleg vonatkozik a kellékszavatosság szabályaira is.

5:139. § [Kellékszavatossági igények]

(1) Hibás teljesítés esetén a jogosult választása szerint

a) kijavítást vagy kicserélést követelhet, kivéve, ha a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy ha az a kötelezettnek a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget; vagy

b) megfelelő árleszállítást igényelhet, vagy elállhat a szerződéstől, ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta vagy e kötelezettségének a (3) bekezdés szerinti feltételekkel nem tud eleget tenni, illetve, ha a hibás teljesítés miatt a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt, így különösen, ha a hiba a (3) bekezdés szerinti feltételekkel nem hárítható el.

(2) Jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye.

(3) A kijavítást vagy kicserélést - a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel - megfelelő határidőn belül, a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni.

(4) Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.

1. A szavatosság a hibás teljesítés jogkövetkezménye, amely a visszerthes szerződések jogosultjának a szolgáltatás hibájában megvalósuló, értékcsökkenést eredményező teljesítési érdeksérelme (ún. tapadó károk) orvoslására szolgál. Nem vonatkozik a szavatosság a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben felmerült különböző következménykárokra, a szavatosság alapján fennálló kötelezettség teljesítésével felmerülő költségeket azonban a javaslat változatlanul a szavatosság hatókörébe vonja.

A szavatossági jogokat illetően a javaslat fenntartja a Ptk. -ba a 2002. évi XXXVI. törvénnyel beiktatott szabályokat, amelyek a fogyasztói adásvételről szóló 1999/44/EK irányelv rendszerét tükrözik. Az irányelv, és ennél fogva a Ptk. kétlépcsős rendszere egyértelmű prioritást ad a természetbeni teljesítést biztosító szavatossági jogoknak: a kijavításnak és a kicserélésnek. A Ptk. 306. § (1) bekezdése értelmében a jogosultnak elsősorban kijavításra vagy kicserélésre van joga, az elállás vagy az árleszállítás csak másodsorban illeti meg. A javaslat a kialakított rendszeren nem kíván változtatni. A szavatosság lényegében a szerződésszegés közös szabályai között megfogalmazott, a teljesítéshez való jogosultság részletesebb megjelenítése a hibás teljesítés mint nevesített szerződésszegési eset körében.

A jogosult első lépcsőben szabadon választhat a kijavítás vagy a kicserélés szavatossági jogok között, mivel a szavatosság első-

sorban a hiba természetbeni orvoslására szolgáló jogintézmény. A jogosult választási jogát a javaslat bizonyos esetekben mégis korlátozza. Magától értetődő, hogy a jogosult nem választhat olyan szavatossági jogot, amelynek teljesítése lehetetlen. A választási jog korlátját jelenti továbbá a kötelezett jogi érdekeinek védelme: a javaslat szerint a választott szavatossági jog nem okozhat aránytalan többletköltséget vagy indokolatlan kényelmetlenséget a kötelezettnek.

A második lépcsőben árleszállítást követelhet, vagy elállhat a szerződéstől. Hibás teljesítés esetén az elállási jogot három alternatív feltétel alapozhatja meg:

- A jogosultnak a kicseréléshez vagy kijavításhoz nincs joga az (1) bekezdésben meghatározott esetekben. Ilyenkor a jogosult rögtön a szavatossági jogok „második lépcsőjére” léphet: árleszállítást vagy elállhat a szerződéstől, illetve felmondhatja azt.
- Elállhat a jogosult akkor is, ha a jogosult elzárkózik a kijavítástól, illetve a kicseréléstől, vagy megfelelő határidőn belül, illetve a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül nem végzi el.

- Új eleme a javaslatnak a Ptk. -hoz képest, hogy a jogosult a kijavításhoz, illetve kicseréléshez (természetbeni teljesítéshez) fűződő érdekmúlását bizonyíthatja, s ebben az esetben árleszállítást követelhet vagy elállhat a szerződéstől, illetve felmondhatja azt. A természetbeni teljesítéshez fűződő érdek megszűnése nem feltétlenül abszolút: a jogosultnak nem általában szűnik meg valamely szolgáltatásra (dologra) vonatkozó szükséglete, hanem az érdekmúlás csak relatív, az adott szerződés konkrét kötelezettjével szemben következik be, mivel a jogosult részéről éppen a hibás teljesítés és körülményei, a kötelezett hozzáállása, magatartása miatt indokoltan nagyfokú bizalomvesztés lép fel. Az érdekmúlás tehát nem feltétlenül függ attól, hogy a hiba javítható, illetve kicseréléssel elhárítható vagy sem (az érdekmúlás egyéb okból is bekövetkezhet), azonban az érdekmúlás nyomatékosan valószínűsíthető, ha a hiba a szolgáltatás természetétől függő ésszerű határidőn belül, értékcsökkenés és a jogosulti érdekek jelentős sérelme nélkül nem hárítható el. A bírói gyakorlat már eddig is jogszerűnek minősítette a jogosult elállását, ha a termék üzemeltetése során rendkívül nagyszámú, önmagában kisebb súlyú meghibásodás következik be, és a jövőben is sorozatos - bár javítható - hibák előfordulásával kell számolni. A többszöri, eredménytelen javítás - a hiba nagyságrendjétől függetlenül - arra utal, hogy a hiba ésszerű határidő alatt a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nem javítható.

Amint a szerződésszegés általános szabályai között a javaslat kimondja, nem elállás, hanem azonnali hatályú felmondás illeti meg a jogosultat olyan esetben, amikor a szerződéskötés előtti helyzet visszaállítására - a szolgáltatás irreverzibilis jellege következtében - nincs lehetőség. Ugyanezen okból mellőzi a javaslat a visszatérési jognak a szavatossági szabályok közötti külön említését.

A szavatossági jogok törvényben meghatározott rendje diszpozitív rendelkezés, a felek attól szabadon eltérhetnek. Fogyasztói szerződések körében ennek a lehetőségnek határt szab az a norma, amely szerint a szerződésszegésért való felelősség korlátozása is semmis e körben. Esetleges bizonytalanság eloszlásánál a tisztességtelen szerződéses kikötések tilalma segít.

2. Az arányosság (másképpen: a *de minimis non curat praetor*) elvből következik, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásnak, illetve felmondásnak nincsen helye.

3. A szavatossági jogok gyakorlásával kapcsolatban a javaslat a megfelelő határidőn belül történő igényérvényesítés követelményét kifejezetten is kimondja. A szavatossági jogokkal kapcsolatos választási jog korlátozásával összhangban utal a javaslat arra is, hogy a kötelezettnek szavatossági kötelezettségét a jogosult kényelmetlensége nélkül kell teljesítenie.

4. A javaslat fenntartja a Ptk. -nak azt a szabályát, hogy a jogosult a kötelezett költségére maga is jogosult a kijavításra, vagy a mással történő kijavíttatásra, feltéve, hogy a kötelezett a dolog

kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja. Természetesen a jogosultnak itt is figyelembe kell vennie azt, hogy a szavatossági jog ily módon történő gyakorlása ne okozzon indokolatlan többletköltséget a kötelezettnek.

5:140. § [Áttérés más kellékszavatossági jogra]

(1) A jogosult a választott szavatossági jogáról másra térhet át. Az áttéréssel okozott költséget köteles a kötelezettnek megfizetni, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett adott okot, vagy az áttérés egyébként indokolt volt.

(2) A jogosult által választott szavatossági jog helyett a bíróság más szavatossági jogot ítélhet meg, ha

a) a választott szavatossági igény teljesítése lehetetlen, vagy

b) az a kötelezettnek a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, a szavatossági jog teljesítésével és annak időigényességével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget.

(3) Nem ítélhet meg a bíróság olyan szavatossági jogot, amely ellen mindkét fél tiltakozik.

1. A Javaslat fenntartja a *ius variandi* szabályát: a jogosult választott szavatossági jogáról egy másikra térhet át. Természetes viszont, hogy a jogosult a kötelezett költségeit kártalanításként megfizetni tartozik, kivéve, ha az áttérésre a kötelezett adott okot vagy az egyéb okból objektíve indokolt volt.

2-3. A szavatossági igény - törvényi keretek közötti - szabad megválasztása a jogosult joga, a választott szavatossági jogtól - főszabályként - a bíróság sem térhet el. A választott szavatossági jog helyett a bíróság kivételesen - tartalmilag magának a jogosultnak a választási jogával azonos feltételek mellett - ítélhet meg más szavatossági jogot. A hibás teljesítés természetbeni orvoslása - a kijavítás, kicserélés - törvényben körülírt esetekben nem lehetséges vagy aránytalan, az elállás, árleszállítás pedig törvényi feltételekhez kötött. A joggyakorlati tapasztalatok szerint előfordul, hogy a jogosult olyan szavatossági joghoz ragaszkodik, amelynek a törvényi előfeltételei hiányoznak, más szavatossági jog azonban megítélhető lenne. A bírósági gyakorlat eddig is úgy foglalt állást, azt is vizsgálni kell, hogy a jogosult szavatossági jogait rendeltetésszerűen gyakorolja-e: nem követelhet a jogosult kijavítást, ha annak költségei megközelítik a dolog forgalmi értékét, ebben az esetben a szerződéstől való elállásra van joga (BH 1998/378. sz.). Ha a választott szavatossági jog gyakorlásának hiányoznak a törvényi feltételei, a jogosult keresetét bizonyított hibás teljesítés mellett is el kellene utasítani, és a jogosult legfeljebb új perben érvényesíthetné másik szavatossági jogát. A Javaslat ehelyett a jogosult érdekeit is szem előtt tartva kivételesen lehetővé teszi, hogy ilyenkor a bíróság a választott szavatossági jog helyett más rendelkezést hozzon, olyan szavatossági jogot azonban nem ítélhet meg, amely ellen mindkét fél tiltakozik.

5:141. § [A kellékszavatossági igény közlése]

(1) A jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni, és szavatossági igényét a kötelezettel közölni.

(2) Fogyasztói szerződés esetében a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt szavatossági igényt megfelelő időben közöltnek kell tekinteni.

(3) A közlés késedelméből eredő kárért a jogosult felelős.

1. A szavatossági kifogás bejelentését és közlését a Javaslat tartalmilag a Ptk. 307. § (1)-(3) bekezdéseivel hasonlóan rendezi. A Javaslat eltér a Ptk. -tól a tekintetben, hogy a kifogás közlésének a hiba megjelölésén túl a szavatossági igény megjelölésére is ki kell terjednie.

2. Fogyasztói szerződés esetében a két hónapon belül közölt kifogás a Ptk. -val egyezően mindenképpen megfelelő időben közöltnek tekintendő, azonban az adott eset körülményeinek függvényében ennél hosszabb idő elteltével közölt kifogás is „a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül közöltnek” minősülhet. Fogyasztói szerződés esetében azonban a felek olyan kikötése, amely szerint szerint két hónapnál rövidebb idő áll a fogyasztó rendelkezésére a kifogás és a szavatossági igény közlésére, semmis. E tilalom külön kimondása azonban szükségtelen, mivel az következik a fogyasztói szerződésekre nézve általános jelleggel kimondott szabályból: semmis az a szerződési feltétel, amely a fogyasztó jogait megállapító jogszabályi rendelkezések től a fogyasztó hátrányára eltér (relatív kógencia).

3. A javaslat külön is kifejezésre juttatja - az eddig is uralkodó felfogásnak megfelelően - hogy a kifogás közlésének késedelme jogvesztést nem eredményez, hanem csak kártérítési kötelezettséggel jár.

5:142. § [A kellékszavatossági igény elévülése]

(1) A jogosult szavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított egy év alatt elévül.

(2) Fogyasztói szerződés esetében a fogyasztó szavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított két év alatt évül el. Ha a fogyasztói szerződés tárgya használt dolog, a felek rövidebb határidőben is megállapodhatnak, egy évnél rövidebb elévülési határidő azonban ebben az esetben sem köthető ki.

(3) Ha a szerződés alapján szolgáltatott dolog ingatlan, a szavatossági igény a teljesítés időpontjától számított öt év alatt évül el.

(4) Nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot rendeltetészerűen nem tudja használni.

(5) A dolognak a kicseréléssel vagy a kijavítással érintett részére a szavatossági igény elévülése újból kezdődik. Ezt a szabályt kell alkalmazni arra az esetre is, ha a kijavítás következményeként új hiba keletkezik.

1-3. A hibás teljesítés hatályos szabályait illetően a legtöbb kritika a szavatosság határidőrendszerét érinti, és ezen a Ptk. 2002. évi XXXVI. törvénnyel történt módosítása sem változtatott lényegesen. A joggyakorlati tapasztalatok arra mutatnak, hogy a kiskereskedelmi adásvételi modellre mintázott 6 hónapos általános elévülési határidő a tartós használatra rendelt dolgokra (különösen az építményekre) rövid, a különböző jogvesztő határidők szintén rendkívül szűkre szabottak, egyáltalán a jogosult számára a határidők kezelése bonyolult és áttekinthetetlen. A fogyasztói adásvételről szóló irányelv tárgyi hatálya kizárólag a fogyasztási cikkek, ingó dolgokra terjed ki, nem tesz különbséget tartós és nem tartós fogyasztási cikkek között, a tartós használatra rendelt dolgokra, ingatlanokra, építményekre pedig egyáltalán nem vonatkozik. Az irányelvnek a Ptk. -ba történt beültetése ezért csak a fogyasztói adásvétel hatálya alá eső körben érintette a szavatosság határidőrendszerét, amely azonban a szolgáltatások, a dolgok széles körében már nem működik megfelelően.

A szolgáltatásokkal szembeni minőségi követelmények része a tartósság is, a szolgáltatásnak a rendeltetése szerinti tartós használatra kell alkalmasnak lennie. A tartósság követelményét nem a minőségre vonatkozó törvényi körülírásoknak, hanem a szavatossági határidőknek kell kifejezésre juttatniuk. A javaslat ezért az eddigi hat hónapos elévülési határidőnél hosszabb, általános egy éves elévülési szavatossági határidőt ír elő. Fogyasztói szerződés esetében az általános elévülési idő két év, ennél rövidebb határidő használt dolgok esetén köthető ki. Ha azonban a szerződés alapján szolgáltatott dolog ingatlan, akkor a szavatossági igény bármely szerződés (nemcsak fogyasztói szerződés) esetén öt éves elévülési határidő alatt érvényesíthető.

A javaslat mellőzi a Ptk. 308. § (2) bekezdése szerinti speciális állatszavatossági határidő fenntartását. A 60 napos határidőnek nem jogi, az igényérvényesítésre kiható, hanem szakmai tartalma van, és az állatbetegségek lappangási idejét határolja be. Ennek viszont a bizonyítási teher szempontjából van jogi jelentősége, indokolatlan ezért, hogy az egyébként bizonyított hibás teljesítés mellett az állatállomány szolgáltatására irányuló szerződés esetén a szavatossági igényérvényesítési határidő az általánosnál rövidebb legyen.

A szavatossági határidő elévülési természete azt jelenti, hogy alkalmazni kell az elévülés nyugvására és félbeszakadására vonatkozó, a kötelmi jog közös szabályai között a javaslat szerint újrafogalmazott rendelkezéseket. Ha tehát a jogosult a szavatossági igényét a határidő alatt menthető okból nem tudja érvényesíteni, például azért, mert a hiba csak később vált felismerhetővé, akkor a szavatossági határidő a menthető ok megszűnésétől - adott esetben a hiba felismerhetőségétől - kezdődik, azaz a jogosult inntől számított egy évi, illetve öt évi határidő alatt gyakorolhatja szavatossági jogait. A jogosult szempontjából menthető okot jelentő, nyugvást kiváltó körülményekre megfelelő értelmezést tartalmaz az e vonatkozásban továbbra is irányadó bírói gyakorlat (LB I. sz. Polgári és Gazdasági Elvi Döntése).

4. Továbbra is kiemeli a javaslat a Ptk. 308. § (3) bekezdéséhez hasonlóan az elévülés nyugvásának, illetve félbeszakadásának azt a speciális esetét, amely szerint a kijavítási idő az elévülésbe nem számít be, illetve a kicserélt, kijavított dologra (dologrészre) a határidő újból kezdődik.

5. A javaslat az eredeti szerződésen alapuló igénynek tekinti a kellékszavatosságot abban az esetben is, ha a hiba a kijavítás következményeként, tehát mintegy új hibaként keletkezik.

5:143. § [Jogvesztés]

Ha jogszabály a dolog kötelező alkalmassági idejét meghatározza, és azt, illetve az abból hátralévő időt a jogosulttal a szerződés megkötésekor megfelelő módon közölték, a kötelező alkalmassági idő eltelte a kellékszavatossági igény tekintetében jogvesztéssel jár.

A javaslat az elévülés nyugvása vagy félbeszakadása esetén meghosszabbodó kellékszavatossági határidőt - eltérően a Ptk.-tól - nem kívánja korlátozni általános hároméves jogvesztő határidővel. E helyett azokban az esetekben, amikor jogszabály kötelező alkalmassági időt határoz meg, ennek a határidőnek az elteltehez fűzi a jogvesztés következményét. Ezzel a megoldással a javaslat a jogszabályban előírt kötelező alkalmassági időnek a kívánatos jogi tartalmat tulajdonítja. Nyilvánvaló mindenekelőtt, hogy a tartós használatra rendelt termékeknek (tartós használati cikkek, műszaki áruk, gépjárművek stb.) addig mindenképpen meg kell őrizniük a szerződés szerinti minőséget, ameddig a kötelező alkalmassági idő tart. Kötelező alkalmassági idő előírása esetén semmi sem indokolja, hogy a bizonyított hibás teljesítés ellenére a jogosultat külön jogvesztő határidő beépítésével foszszuk meg attól, hogy vagyoni sérelmének orvoslását szavatosság jogcímén keresse. A tapasztalatok szerint főként ez az oka, hogy a jelenlegi joggyakorlat a jogvesztő szavatossági határidőkön túl a kártérítést lényegében a szavatossággal azonos módon és feltételek szerint alkalmazza, ezáltal a szavatossági határidőket kiiktatva a kártérítéssel végezteti el a szavatosság funkcióit.

A javaslat ezért arra törekszik, hogy az elévülés nyugvásának nem valamilyen mesterséges jogvesztő határidő szabjon gátat, hanem az adott szolgáltatás (dolog, termék) szakmailag elvárható élettartamának a letelte. A javaslat ezért elsősorban magukat a kötelező alkalmassági időket tekinti jogvesztőnek, természetesen azokban az esetekben, amelyekben jogszabály kötelező alkalmassági időt meghatároz. A kötelező alkalmassági idők a dolog természeténél fogva a szolgáltatástól függően (termékeként) rendkívül eltérőek. A javaslat megoldása tehát a „kötelező alkalmassági idő” jogi tartalmát egyértelművé teszi azzal, hogy jogvesztő jellegét tu-

lajdonít neki. A kötelező alkalmassági idő a jövőben annak kifejezésére szolgál, hogy az adott termék szakmai közelítésben a jellemző tulajdonságai alapján a rendeltetésszerű használatra milyen időtartamban alkalmas, mennyi a szakmailag elvárható élettartama, avulási ideje. A kötelező alkalmassági időt elsősorban jogszabályok határozzák meg, de sor kerülhet arra a felek megegyezése által a szerződés tartalmává vált szabvány útján is.

A javaslat a fenti megoldást a szavatossági határidőknél rövidebb és hosszabb kötelező alkalmassági idő esetében egyformán alkalmazza. A szavatossági határidőnél rövidebb kötelező alkalmassági idő előírása esetében ez természetesen azt jelenti, hogy a kellékszavatossági igény a szavatossági határidő letelte előtt szűnik meg.

5:144. § [A szavatossági jogok érvényesítése kifogásként]

A szavatossági jogok az ugyanabból a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogásként a határidők letelte után is érvényesíthetők.

A javaslat a Ptk. 308/C. §-ával egyezően változatosan fenntartja, hogy a szavatossági jogok az ugyanabból a jogalpból eredő követeléssel szemben kifogásként a szavatossági határidők - akár elévülési, akár jogvesztő - letelte után is érvényesíthetők.

5:145. § [Az érvényesített szavatossági igény terjedelme]

A szavatossági igényt a szolgáltatott dolog minden olyan hibája miatt határidőben érvényesítenek kell tekinteni, amely a megjelölt kellékhianyot előidézte. Ha azonban a jogosult a szavatossági igényét a dolognak - a megjelölt hiba szempontjából - elkülöníthető része tekintetében érvényesíti, a szavatossági igény a dolog egyéb részeire nem minősül érvényesítettnek.

A javaslat változatlanul fenntartja a Ptk. 308/B. §-át.

5:146. § [Költségviselés]

A szavatossági kötelezettség teljesítésével kapcsolatos költségek a kötelezettet terhelik.

A szavatossági kötelezettség teljesítésével együtt járó költségek a Ptk. 309. § (1) bekezdésével egyezően a kötelezettet terhelik, és pedig akkor is, ha azok a jogosultnál merültek fel (például szállítási, fuvarozási költség). A költségviselésnek ez a szabálya fogyasztói szerződések körében kógens. A kógeniát ugyanis a javaslat a szerződésszegés szabályaira általános jelleggel rögzíti.

5:147. § [A kötelezett gazdagodási igénye]

(1) Kicserélés vagy elállás esetén a jogosult nem köteles a dolognak azt az értékcsökkenését megtéríteni, amely a rendeltetésszerű használat *következménye*. Ha a dolog meghibásodásában a jogosultat terhelő karbantartási kötelezettség elmulasztása is közrehatott, a szavatossági kötelezettség teljesítésével felmerült költségeket közrehatása arányában a jogosult viselni köteles, feltéve, hogy a dolog karbantartására vonatkozó ismeretekkel rendelkeznie kellett.

(2) Ha a dolog kicserélésére vagy nagyobb terjedelmű kijavítására - az elévülés nyugvása vagy más ok miatt - az egy illetve ötéves szavatossági elévülési határidők leteltét követően huzamosabb idő múlva kerül sor - így különösen, ha a dologra előírt kötelező alkalmassági idő jelentős része eltelt és ez a jogosult számára a dolog élettartamának jelentősebb meghosszabbodása miatt értéknövekedést eredményez, az arányos gazdagodást a jogosult megtéríteni tartozik.

1. A javaslat szerint is irányadó, hogy kicserélés vagy elállás esetén a jogosult a rendeltetésszerű használat folytán beállott ér-

tékcsökkenést megtéríteni nem köteles. Köteles viszont helyállni a nem rendeltetésszerű használat károsító következményeiért. Ebben a körben a javaslat új rendelkezést tartalmaz a jogosultat terhelő karbantartási kötelezettség elmulasztása kapcsán. Közismert ugyanis, hogy az ipar egyre több olyan berendezést gyárt, amelyeket éppen a tartós rendeltetésszerű használatuk érdekében folyamatosan vagy időszakonként ellenőrizni és karbantartani szükséges; a karbantartás elmulasztása a dolog élettartamát jelentősen megrövidítheti, idő előtti tönkremenetelét okozhatja és ez a dolog hibájaként jelenik meg. Az ilyen eredetű hibák az üzemetető (tulajdonos) terhére esnek. A karbantartás elmulasztása azonban csak akkor róható a jogosult terhére, ha a karbantartási feladatokat megfelelő módon a tudomására hozták, vagyis olyan kezelési-használati útmutatót kapott, amely a karbantartási előírásokat is tartalmazza. Ezért is célszerű, hogy a gyártók a tartós használatra szolgáló különböző termékekről olyan részletességű kezelési útmutatót adjanak át, amely a karbantartási kötelezettség tartalmáról, a felújítások és a csere várható idejéről, azaz a termék becsült élettartamáról is megfelelő tájékoztatást nyújt.

2. A szolgáltatott dolgok, termékek várható élettartamához igazodó szavatossági határidőrendszerben - ha a hiba a szakmailag várható élettartam vége felé jelentkezik - az élettartam újbóli jelentős megnövekedése komoly értéknövekedést jelenthet. Az elhasználódott, elavult termék kicserélése (felújítása) a tulajdonos feladata. Ha a hiba akkor jelentkezik, amikor a várható élettartam jelentős része már letelt, és a kijavítás, kicserélés vagy felújítás a dolog élettartamának lényeges megnövekedését eredményezi, ez az értéknövekedés a tulajdonos (jogosult) számára aránytalan gazdagodást idéz elő. A javaslat ezért külön szabályozza, miként kell figyelembe venni a kellékszavatossági jogok érvényesítése során a szolgáltatásban bekövetkezett értéknövekedést, e vonatkozásban is felhasználva a bírói gyakorlat eredményeit. A javaslat szerint, ha a hiba a szavatossági elévülési határidőn belül jelentkezik, a hibásan teljesítő kötelezett értéknövekedést nem követelhet, abban a formában sem, hogy az addigi használat ellenértékéeként használati díjra sem tarthat igényt. Ha azonban a hiba egyébként menthető okból (az elévülés nyugvása) az elévülési határidőn kívül vált felismerhetővé, a szolgáltatás jellegétől, a dolog élettartamának várható idejétől, a szavatossági beavatkozástól függően az értéknövekedést a bíróság a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint megítélheti. A konkrét esetben a gazdagodás indokoltsága a körülmények mérlegelésétől függ: az élettartam megnövekedése nem minden esetben okoz gazdagodást. Értéknövelő tényezőként rendszerint az élettartam lényeges megnövekedése értékelhető, általában akkor, ha a javításig (csereig) a műszakilag elvárható amortizációs élettartam, a kötelező alkalmassági idő túlnyomórészt letelt. Emellett a gazdagodás akkor értékelhető, ha a jogosult az elhasználódás ideje alatt a dolgot túlnyomórészt zavartalanul, rendeltetésszerűen használhatta, és így a javítás (csere) folytán valóban az élettartam jelentős növekedéséről, nem pedig arról van szó, hogy a jogosult a hiba miatt hosszú ideig akadályozva volt a dolog használatában, és a javításnak (csere) köszönhetően végre használatba tudja venni a dolgot.

5:148. § [A tapadó károk megtérítésének érvényesítési határideje]

A hibás teljesítéssel a szolgáltatásban okozott károk megtérítését a jogosult a szavatossági határidőn belül követelheti.

A javaslat a hibás teljesítésből eredő kártérítési igény mértékét a szavatossági jogokkal nem reparálható - és ezért a szavatossági határidők lejártá után, az általános elévülési időn belül érvényesíthető - „következménykárokra” korlátozza. Ezt az elvet a gazdasági szerződésekre a LB GK 41. sz. állásfoglalása meghonosítani szándékolta. A javaslat ezzel a megoldással ösztönözni kívánja a jogosultat arra, hogy kellékszavatossági igényét az erre

nyitva álló határidőkön belül érvényesítse, és ne bízson abban, hogy a kellékszavatosság formájában érvényesíteni elmulasztott igényt kártérítésbe fordíthatja át. Jogpolitikailag aligha indokolt, hogy a kötelezett kártérítés formájában is álljon készenlétben a szavatossági jogok keretében reparálandó szerződésességi következményekért. E megoldást támogatja az elévülés nyugváásával kapcsolatos szabály javasolt változása is, mivel az a szavatossági igények elévülését tovább lazította.

5:149. § [Visszkereseti jog]

(1) Ha a kötelezett a jogosulttal szemben hibás teljesítés miatt helytállt, az ebből eredő kárának megtérítését a közreműködőért való felelősség szabályai szerint követelheti az előző kötelezettől.

(2) Ha a kötelezettet a minőség megvizsgálásának kötelezettsége terhelte, a hibás teljesítéssel összefüggő megtérítési igényével csak akkor élhet, ha e kötelezettségének eleget tett.

1-2. A szerződésesség közös szabályai között elhelyezett közreműködőért való felelősség bármely szerződésesség esetén alkalmazható, a leggyakrabban mégis a hibás teljesítéssel összefüggésben merül fel. Jellemző az üzleti szerződéseknél, hogy a kötelezett mások által előállított, illetve forgalmazott dolgot szerez be és azt maga is vagy beépíti vagy tovább forgalmazza. Ha a szolgáltatása hibás lesz, a hiba oka a szerződési láncolat bármely pontján keletkezhetett; mindez nem változtat azon, hogy a jogosultja irányában a hibás teljesítésért - annak összes jogkövetkezményéért - a közreműködőért való felelősség szabályai szerint tartozik helytállással. A javaslat a közreműködőért való felelősség szabályozásakor elsősorban éppen a hibás teljesítésre volt figyelemmel. A hibás teljesítésnek a közreműködőért való felelősség szabályozásában betöltött modellformáló szerepénél fogva a hibás teljesítésről szóló külön szabályok között a javaslat csak minimális kiegészítő rendelkezést tartalmaz. A jogkövetkezmények így gördülhetnek végig a szerződési láncolaton, a hiba tényleges okozójáig (például forgalmazás, raktározás, fuvarozás során stb.) végső soron a gyártóig (adott esetben a nyersanyag, résztermék, alkatrész gyártójáig). Kiegészítő rendelkezésként tartalmazza a javaslat a Ptk. 385. §, 398. §-ával egyezően azt, hogy ha a kötelezettet a minőség megvizsgálásának kötelezettsége terhelte, megtérítési igényével akkor élhet, ha e kötelezettségének megfelelően eleget tett. Számos esetben ugyanis a kötelezettet a minőség megvizsgálása nem terheli (például eredeti csomagolású termékek továbbértékesítése, a megfelelés tanúsítása stb.), emellett a megtérítési igényt a minőség megvizsgálása csak akkor érinti, ha ennek elvégzése esetén a hiba felismerhető lett volna.

E szabályozás a fogyasztói adásvételről szóló irányelv alapján a Ptk. 311. §-ába beépített visszkereseti jog szabályozását váltja ki és terjeszti ki tágabb körre. A 311. § alapján ugyanis csak olyan szerződési láncolatban „végiggörgethető” a megtérítési igény, ahol a végső kötelezett fogyasztóval szemben állt helyt. A javaslat a Ptk. -tól eltérően nem csupán a fogyasztói szerződés hibás teljesítése esetére rendelkezik a megtérítési igényről, az áthárítás ugyanis bármilyen jogalanyok között létrejött, bármilyen típusú szerződések esetén felmerülhet. A javaslat e tekintetben is a kereskedelmi ügyletek modellformáló szerepéből indul ki. Általában pedig nem tartható az indokolatlanul rövid, hatvan napos áthárítási határidő, a jogvesztő határidő pedig azt jelentené, hogy a kötelezett a jogosultjával szemben a közreműködője hibája miatt későbbi időpontban is helytállással tartozna, és ennek jogkövetkezményeit a hiba tényleges okozójára - bár őt késlekedés, mulasztás nem terheli - nem háríthatná át. Másfelől e vonatkozásban is meg kell különböztetni a kötelezett megtérítési igényét a saját, őt jogosuként megillető hibás teljesítési jogkövetkezményektől: ez utóbbi tekintetben a hibás teljesítés igényérvényesítési határidői az irányadóak. Elképzelhető ezért, hogy a szerződő fél a hibás teljesítésből eredő saját érdeksérelmét már

nem érvényesítheti a kötelezettjével szemben, mivel a teljesítéstől számítva például a szavatossági igénye elévült, ugyanakkor a vele szembeni (nem elkésett) igényérvényesítés miatt - mint közreműködővel szemben - a megtérítési igényével élhet.

5:150. § [Termékszavatosság]

(1) Az üzletszerűen forgalomba hozott ingó dolog (termék) hibája esetén a termék mindenkor fogyasztó tulajdonosa követelheti, hogy a gyártó a termék hibáját javítsa ki, vagy - ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges - a terméket cserélje ki (termékszavatosság).

(2) A gyártó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

a) a terméket nem hozta forgalomba, illetve azt nem üzletszerű gazdasági tevékenysége körében gyártotta vagy forgalmazta,

b) a termék hibájának oka az általa történt forgalomba hozatal időpontja után keletkezett,

c) a termék forgalomba hozatala időpontjában a hiba a tudomány és technika állása szerint nem volt felismerhető,

d) a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.

(3) A jogosult a termékszavatossági igényét egyéves elévülési határidő alatt érvényesítheti. Az elévülési határidő akkor kezdődik, amikor a jogosult tudomást szerzett vagy az adott helyzetben elvárható gondosság mellett tudomást szerezhetett volna a termék hibájáról, a hiba okáról, a gyártó (az importáló) személyéről, illetve a kár bekövetkeztéről.

(4) Gyártónak minősül a termék előállítója, valamint az a személy is, aki a terméken elhelyezett nevével, védjegyével vagy egyéb megkülönböztető jelzés alkalmazásával önmagát gyártóként tünteti fel. Import termék esetén a gyártóra vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell az importálóra.

1-4. A Javaslat bevezeti a gyártónak a termék hibája miatti közveden helytállását (termékszavatosság). Maga a fogyasztói adásvételről szóló irányelv 12. cikkelye is előírja, hogy az Európai Bizottság legkésőbb 2006. júliusáig jelentést készít az irányelv alkalmazásáról és abban megvizsgálja - egyebek között - azt, hogy indokolt-e bevezetni a gyártó közveden felelősségét. Több tagállam, így Portugália és Spanyolország nem várta meg ezt a jelentést és annak eredményét, hanem az irányelv átültetések szabályozta a gyártó közveden felelősségét. Más tagállamok, így Franciaország és Belgium bírói gyakorlata már az irányelvet megelőzően - a XIX. század közepétől - elismerték a szerződési láncolat egyes tagjain „átívelő” közveden keresetet (*action directe*), amely alapján kezdetben csak kártérítési igény, később viszont már valamennyi szavatossági igény érvényesíthetővé vált. A francia Semmitőszék már 1884-ben kimondta, hogy a kellékszavatossági jogok az adásvétel tárgyával együtt (*intuitus rei*) átruházásra kerülnek, azaz az eredeti adásvételi szerződést kötő felekhez képest harmadik személyek, a későbbi tulajdonosok javára is fennállnak.

A termékszavatosság a termék fogalma alá eső minden ingó dologra kiterjed, és szerződéses jogviszony hiányában is a termék hibájában álló vagyoni érdeksérelemnek közvetlenül a gyártóval szembeni orvoslását biztosítja. A termékszavatosság azonban csak a fogyasztói jogviszonyban áll fenn: a termék mindenkor fogyasztó tulajdonosa - ha tehát a fogyasztó törvényi kritériumainak megfelel - termékszavatossági igénnyel élhet közvetlenül a gyártóval (ha a gyártó nem állapítható meg, a hálózati forgalmazókkal) szemben. A termékszavatosság kizárólag a hiba természetbeni orvoslására szolgál: elsősorban a kijavítására, másodsorban - ha az kijavítás nem lehetséges - kicserélésre. A Javaslat figyelembe veszi, hogy a fogyasztó döntését a márkanév nagymértékben befolyásolja, lehetővé kell tenni ezért, hogy a fogyasztó szerződéses jogviszony hiányában is érvényesíthessen terméksza-

vatossági igényt a gyártóval szemben, ha a termék nem rendelkezik azokkal a tulajdonságokkal, amelyeket a gyártó reklámozott. A gyártó termékszavatossági helytállása - eltérően a kellékszavatosságtól - azonban nem feltétlen, hanem a termékfelelősségi kimentési okok alapján mentesülhet, vagyis a gyártó csak azokért a hibákért felel, amelyek akkor keletkeztek, amikor a termék az ellenőrzése alatt állt, és a terméket forgalomba hozta. A termékszavatossági igények továbbá a gyártóval szemben korlátozottak, csak kijavítást és feltételtől függően cserét lehet követelni; az elállási jog szerződés hiányában nem merülhet fel, a pénzbeli reparációra pedig a termékszavatosság nem terjed ki.

A Javaslat a termékszavatossági igény érvényesítéséhez - az általános szavatossági határidőhöz hasonlóan - egy éves elévülési határidőt biztosít.

A jótállás

5:151. § [Jótállás]

(1) Aki a szerződés hibátlan teljesítéséért jótállást vállal, a jótállás időtartama alatt a helytállás alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.

(2) A jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti.

1. A Javaslat a jótállás szabályait a hibás teljesítés jogkövetkezményei között tartalmazza. A gyakorlatban ugyanis a jótállás szinte kizárólag a hibás teljesítés orvoslásának egyik eszközüvé vált, a szolgáltatás minőségén kívül más tartalmi elem megerősítésére a szerződés más biztosítékai alkalmasabbak. A hibás teljesítés jogkövetkezményeinek a jogosult - különösen a fogyasztóra - előnyös változásai, kiteljesedésük a jogszabályban kötelezően előírt jótállás megszüntetését indokolják. A jótállás hagyományosan azért szigorúbb helytállás, mint a szavatosság, mert a szavatosságnál a vélelem a hibátlan teljesítés mellett szól - a jogosultnak kell bebizonyítania, hogy a szolgáltatás a teljesítéskor hibás volt - a jótállásnál viszont a vélelem a teljesítés hibája mellett szól, ezért a kötelezettnek kell bebizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A fogyasztói szerződések esetében azonban a fogyasztói adásvételről szóló irányelv átültetése azt eredményezte, hogy a teljesítéstől számított hat hónapon belül felismerhető hibákra a bizonyítási teher a jótálláshoz hasonló módon alakul. A bizonyítási teher megfordítása legalábbis a fogyasztási cikkek körében a kötelező jótállás „kiváltását” eredményezi. A Javaslat szerint továbbá a fogyasztó a termék hibái miatt közveden termékszavatossági igénnyel léphet fel a gyártóval szemben, ugyancsak szigorú, objektív felelősség alapján, számára kedvező bizonyítási teher mellett. A termékszavatosság tehát a kötelező jótállás kiváltására ugyancsak alkalmas. A jogosult szempontjából lényeges előnyös változás továbbá, hogy a kontraktuális felelősség, így a hibás teljesítés miatti kártérítési felelősség objektív alapúvá vált, a kötelezett a felróhatóság hiányának bizonyításával nem mentesülhet. A jogosult, a fogyasztóra kedvező törvényi változások pozitívumai mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a szigorúbb magánjogi szabályozás és a többletvédelem miatt megnövekedett tranzakciós költségek jó része beépül majd a szolgáltatások, a termékek árába, vagyis a többletköltségek a fogyasztókra hárulnak vissza. A megnövekedett tranzakciós költségeket a kötelező jótállás fenntartásával nem célszerű, de nem is indokolt még tovább növelni, terhelni. Az EU-tagállamok döntő többsége csak az önkéntes, szerződésen alapuló jótállást ismeri, elvtve fordul elő az egyes termékekre kötelező jótállás. A szavatosság csaknem mindenütt a dolog átadásakor meglévő hibáért törvényben előírt helytállást jelenti, a jótállás pedig szerződésben felvállalt azon kötelezettséget, hogy a dolog meghatározott időn belül nem hibásodik meg. A modern piacgazdaságokban a vállalkozások önként, a verseny részeként igyekeznek a fogyasztók számára minél előnyösebb feltételeket teremteni, a gyártók által ön-

ként felvállalt jótállás a hazai viszonyok között is széles körben elterjedt. Mivel a szavatosság és a jótállás között lényegi, elvi különbség nincsen, a hibás teljesítés törvényi jogkövetkezmenyeinek új szabályai pedig a kötelező jótállást lényegében kiváltják, a Javaslat a jótállást kizárólag szerződésben önként felvállalt többletkötelezettségként tartja fent.

A jótállás - a szavatossághoz hasonlóan - objektív jellegű jogintézmény. A jótállás a bizonyítási teherre vonatkozó jogi rendelkezés miatt szigorúbb helytállási forma a szavatosságnál. Aki a hibátlan teljesítéséért jótállást vállal, ez legalább azzal jár, hogy a jótállás időtartama alatt neki kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett. A jótállást vállaló fél lényegében a jótállás időtartama alatt bármikor felmerülő hibáért helytáll, kivéve, ha bebizonyítja, hogy a hiba már a jogosult érdekkörében keletkezett.

2. A Javaslat a Ptk. 248. § (1) bekezdésével egyezően változatlanul tartalmazza, hogy az önként felvállalt jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti.

5:152. § [A jótállásból eredő jogok érvényesítése]

(1) A jótállásból eredő jogokat a dolog tulajdonosa érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben. A jótállásból eredő kötelezettségeket a jótállást vállalóval kötött megállapodás alapján a jótállási nyilatkozatban megjelölt más személy is teljesítheti.

(2) A jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni, és jótállási igényét a kötelezettel közölni. A közlés késedelméből eredő kárért a jogosult felelős.

(3) A jótállási időn belül nem kifogásolt hibák vonatkozásában a jótállási igény a jótállási idő elteltével megszűnik. A jótállási időn belül kifogásolt hibák vonatkozásában a jótállási igény az általános szabályok szerint évül el.

(4) A jótállási jogok gyakorlására egyebekben a szavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

1. A jótállás végső soron valamely szerződés megszegéséhez kapcsolódik, a jellegéből adódik azonban, hogy meghatározóan a forgalmazott termékhez, és csak másodlagosan a szerződéses kötelezettséghez kötődik. A bírói gyakorlat szerint a jótállás a szerződéstől független, ún. jótállási jogviszonyt hoz létre a hibás termék mindenkori tulajdonosa és a jótállás kötelezettje között (BH 1982/337. sz.). A Javaslat a jótállás szabályozása során a szerződés relatív szerkezetétől való eltávolodást teljessé teszi. A jótállás nem valamely szerződés kötelezettjéhez vagy jogosultjához, hanem meghatározott termékhez kapcsolódik (ún. termékcentrikus jogintézmény), a jótállási jogokat ezért a termék mindenkori tulajdonosa gyakorolhatja a jótállást felvállaló kötelezettel szemben. Ha a jótállás időtartama alatt tulajdonosváltás történik, a jótállás jogosultja az új tulajdonos lesz. Az önkéntes jótállást rendszerint a végtermék előállítója (gyártója) vállalja, a hibás termék tulajdonosa a szerződéses alapjogviszony kötelezettjétől függetlenül a jótállási nyilatkozatban (a jótállási jegyen) megjelölt személlyel szemben - a közbeékelődő szerződések relatív szerkezetéből kilépve - közvetlenül fordulhat a jótállási igényével. Természetesen változatlanul nem lehet akadálya, hogy a jótállást vállaló gyártó megbízásából a jótállási igényeket erre szakosodott szervezetek (szervizhálózat) elégítsék ki. Ha a jótállásra kötelezett a jótállási jegyen ilyen vállalkozást megjelöl, a jótállásból eredő kötelezettségeket a vele külön szerződéses kapcsolatban álló szerviz is teljesítheti.

A jótállás jogosultja - a termékszavatosságtól eltérően - nemcsak fogyasztó lehet, hanem a termék bármely tulajdonosa. A fogyasztói jogviszonyban viszont a gyártóval szembeni közveden igényérvényesítés törvényi lehetőségét a termékszavatosság, a szerződésben felvállalt, önkéntes esetét pedig a jótállás testesíti meg.

2. A Javaslat - a kellékszavatossági jogok gyakorlásához hasonlóan - a jótállási jogok gyakorlásával kapcsolatban is arra kö-

telezi a jogosultat, hogy ne késlekedjék igényének a kötelezettel történő közlésével. A késedelmes közlést kárterítés szankcionálja.

3. A jótállási igény késedelmes érvényesítése természetesen nem jár az igény elenyészésével. A jótállási igény a jótállási idő egész tartama alatt fennáll, annak elteltével viszont - a jótállási idő jogvesztő jellege folytán - elenyészik. A jótállási időn belül kifogásolt hiba miatti és a kifogásban megjelölt igény bíróság előtti érvényesítésére viszont az általános elévülési időn belül és az elévülés szabályai szerint van lehetőség.

4. A jótállás alapján érvényesíthető igények sorrendjére, az átterési jogra, a jótállási jogoknak a jótállási határidő eltelte után kifogás formájában történő érvényesíthetőségére, az igényérvényesítés terjedelmére, a kijavítás és a kicserélés joghatására stb. a kellékszavatossági jog szabályai nyújtanak megfelelő eligazítást.

5:153. § [A jótállás tartalma]

(1) A jótállás a kötelezettet a jótállást keletkeztető jognyilatkozatban, továbbá a szolgáltatásra vonatkozó reklámban foglalt jótállási feltételek szerint terheli.

(2) Fogyasztói szerződés esetében a jótállási nyilatkozatnak tartalmaznia kell a jótállás kötelezettjének nevét és címét, a jótállás tartalmát, időtartamát, területi hatályát és a belőle eredő jogok érvényesítésének módját; utalnia kell továbbá arra, hogy a jótállás a fogyasztónak a törvényből eredő jogait nem érinti. A jótállási nyilatkozatot a fogyasztó kérésére írásban, vagy más maradandó eszközzel rögzíteni kell és a fogyasztó rendelkezésére kell bocsátani. Az e bekezdésben meghatározott feltételek nem teljesülése nem érinti a jótállási kötelezettségvállalás érvényességét.

1. A jótállás önként vállalt többletkötelezettséget jelent, vagyis a jótállás tartalmát elsősorban az azt megalapozó szerződés határozza meg. A jótállást keletkeztető jognyilatkozatban foglalt jótállási feltételekkel azonos jogi hatása van a szolgáltatásra vonatkozó reklámnak is.

2. Fogyasztói szerződés esetén a jótállási nyilatkozatnak a fogyasztók számára korrekt tájékoztatást kell tartalmaznia, az 1999/44/EK irányelv erre vonatkozó rendelkezéseit a 2002. évi XXXVI. törvény már beépítette a törvénybe. A Javaslat e rendelkezéseket változatlanul veszi át.*

A hibás teljesítés különös szabályai

5:154. § [Hibás teljesítés eredmény létrehozására irányuló szerződéseknél]

(1) Ha a kötelezett valamely dolog vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására vállal kötelezettséget, a hibás teljesítésre vonatkozó általános szabályokat megfelelően alkalmazni kell azzal, hogy

a) a kicserélésen a munkával elérhető eredmény részbeni vagy egészbeni újbóli teljesítését kell érteni,

b) a kijavítás vagy a szolgáltatás részben vagy egészben való újbóli teljesítése - a jogosult szerződésszerű teljesítéséhez fűződő érdekei figyelembevételével - a munkával elérhető eredmény létrehozásának az eredetileg vállalathoz képest eltérő módjával is megvalósulhat; az ebből eredő többletköltségek a kötelezettet terhelik.

(2) A kötelezett mentesül a hibás teljesítés jogkövetkezmenyei alól, ha a hiba a jogosult által adott

a) anyag alkalmatlanságára vagy hibájára;

b) adat hiányosságára vagy hibájára; vagy

c) utasítás célszerűtlenségére vagy szakszerűtlenségére

vezethető vissza, és e körülményekre a kötelezett a jogosultat megfelelően figyelmeztette. A figyelmeztetés elletése sem mentesül a kötelezett, ha az eredmény előállítása jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértésére vagy az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezet.

1. A hibás teljesítés szabályai bármilyen szerződés bármilyen szolgáltatásának minőséghibájára irányadók, a Javaslat még elsősorban a dolog átruházására irányuló szerződéseket tartja szem előtt. A joggyakorlat tapasztalatai szerint a munkavégzésre is irányuló vállalkozási szerződések (általában a tevékenységi eredményszerződések) mutatnak olyan sajátosságokat, amelyek további különös szabályozást igényelnek. (Kiegészítő rendelkezést tartalmaz továbbá a Javaslat a használati szerződésekre is.) A vállalkozási szerződés hibás teljesítésére a Javaslat csak néhány vonatkozásban ad külön szabályt. Ebből következők, hogy minden olyan esetben, amikor ezek a szabályok eltérően nem rendelkeznek, a hibás teljesítés általános szabályai kerülnek alkalmazásra. Ez vonatkozik egyebek mellett a szavatossági határidőkre is.

A hibás teljesítés külön szabályai között foglalkozik a Javaslat a vállalkozási típusú szerződések sajátosságaival. A munkavégzésre irányuló tevékenységi eredménykötelmek általában nem abban különböznek, hogy a kötelezettség nem dolog szolgáltatására irányul, az esetek jelentős részében ugyanis a vállalkozási szerződések eredménye valamilyen dologban testesül meg (például építmény, termelési célú gépek, berendezések, vagy a lakossági szolgáltatásoknál gépkocsi javítás, víz-, gázszerelés, ruhatisztítás, fotóelőhívás stb.), mint ahogy a szolgáltatás lehet valamilyen dokumentáció átadása is (például tervdokumentáció, könyvelési, adóbevallási munkaanyag stb.). E szerződések sajátossága abban áll, hogy a munkával elérhető mű - a dolog vagy más eredmény - átadását megelőzi a létrehozás folyamata, vagyis a szolgáltatás (és a teljesítés) része a mű előállítása, a munkavégzés is.

A szavatossági jogokat illetően a Ptk. 311/A. §-a is tartalmazza, hogy kicserélésén a szolgáltatás újbóli teljesítését kell érteni. A joggyakorlati tapasztalatok szerint azonban a munka teljeskörű újbóli elvégzése (például építményeknél) csak egészen ritkán fordul elő, sokkal inkább gyakori a hibával érintett munkarész újbóli elvégzése. A Javaslat ezért úgy fogalmaz, hogy a kicserélésen a munkaeredmény részbeni újbóli teljesítését is érteni kell, amely csak a szolgáltatás meghatározott részét érinti (például épületbe beépített hibás radiátorok cseréje, vagy a gépkocsin végzett számos javítási munka közül kizárólag a fékrendszer javításának újbóli elvégzése stb.).

A vállalkozási, különösen az építési szerződések hibás teljesítése esetén nem egyszer előfordul, hogy a szerződésben eredetileg vállalt módon és azonos eredménnyel a kijavítás (a munka újbóli elvégzése) nem lehetséges. A joggyakorlatban a kérdés úgy merült fel, ha a kijavítás folytán a jogosult a szerződésben rögzített (és fizetett) szolgáltatáshoz képest műszakilag értékesebb megoldáshoz jut, az ebből eredő értéknövekedésre a vállalkozó utólag igényt tarthat-e. Ha ugyanis a kijavítás az eredetileg tervezett módon újból már nem végezhető el, hanem újabb, korszerűbb anyag, alkatrész, műszaki megoldás beépítésével és kialakításával lehetséges csak, akkor ez a jogosultnak értéknövekedést, a kötelezettnek pedig többletköltséget jelent (a problémával foglalkozik a LB GKT 76/1973. sz. állásfoglalása). A Javaslat rögzíti, hogy önmagában az a körülmény, hogy a kijavítás az eredetileg vállalt módon nem, hanem csak más műszaki megoldással lehetséges, a kijavítást (munka részbeni újbóli elvégzését) nem teszi lehetetlenné, ezért ilyen szavatossági igény ebben az esetben is érvényesíthető. Figyelemmel kell lenni azonban a jogosult teljesítéshez fűződő érdekeire: a javítás vagy a munka részbeni újbóli elvégzése folytán a szerződési céltól eltérő, más munkaeredmény nem állhat elő. A Javaslat egyértelművé teszi: ha a javítás műszaki kényszerből az eredeti vállalt szerint (például az eredeti tervdokumentációnak megfelelően) nem végezhető el, csak a szerződéstől (és a tervtől) eltérően úgy, hogy műszakilag értékesebb munkaeredmény áll elő, a kényszerből bekövetkezett értéknövekedést a megrendelőre nem lehet áthárítani (az jogalap nélküli gazdagodás jogcímén nem követelhető), hanem az ebből eredő költség-többletek annak nagyságrendjétől függetlenül a hibásan teljesítő, szerződésszegő vállalkozót terhelik. Annak természetesen nincs akadálya, hogy a felek a kijavítással egyidejűleg úgy állapodjanak

meg egymással, hogy a kijavítás ne az egyébként lehetséges eredeti módon (a terv szerint) történjen meg, hanem most már korszerűbb, műszakilag előnyösebb megoldás készüljön. Ilyenkor a szavatossági javításhoz kapcsolódva lényegében a felek újabb vállalkozási szerződést kötnek, így a javítás kereteit meghaladó többletköltségeket az újabb szerződés alapján a jogosultnak kell viselnie. Arra tehát mindenképp mód van, hogy a felek egyezzenek meg az értéknövekedésről, a költségek megosztásáról.

2. A Ptk. 305/A. § (1) bekezdése a kötelezett hibás teljesítés alóli mentesülése körében rendelkezik a jogosult által adott anyag hibájáról. Ilyen helyzet a munkavégzésre irányuló vállalkozási jellegű szerződések körében adódhat, a Javaslat ezért a különös szabályok között rendelkezik az átadott anyag hibájáról. A jogosult által átadott hibás (alkalmatlan) anyag a jogkövetkezmények szempontjából egy tekintet alá esik azzal, amikor a jogosult a munkavégzéshez hiányos vagy hibás adatokat közöl, vagy egyébként célszerűden, illetve szakszerűden utasítást ad. A Ptk. a vállalkozási szerződés külön szabályai között, a 392. § (3) és (4) bekezdésében ilyen esetekre a vállalkozó figyelmeztetési kötelezettségét, ennek elmulasztása esetére kártérítési felelősségét írja elő. A Javaslat a rendelkezést a hibás teljesítés általános szabályai közé emeli. A kötelezett akkor köteles a jogosultat az anyag hibájára, az adat hiányosságára vagy a célszerűtlen, szakszerűden utasításra figyelmeztetni, ha e rendelkezések számára - kellően gondos eljárása mellett - felismerhetőek. A figyelmeztetési kötelezettség ez esetben nem lehet formális, hanem megfelelő módon és részletességgel nyújtott tájékoztatásnak kell lennie.

A figyelmeztetési kötelezettség elmulasztása a Ptk. -tól eltérően nem csak kártérítési felelősséggel jár, hanem a kötelezettel (a vállalkozóval) szemben a hibás teljesítés jogkövetkezményei általában alkalmazhatók. A Javaslat e helyütt tartalmazza a mentesülésre vonatkozó szabályt: a hibás teljesítés jogkövetkezményei alól mentesül a kötelezett, ha az általa nyújtott szolgáltatás hibája a jogosult által adott anyag hibájára, a közölt adat hiányosságára, vagy a célszerűden, szakszerűden utasításra vezethető vissza, feltéve, hogy e körülmények a kötelezett számára nem voltak felismerhetőek, vagy pedig ha felismerhetőek voltak, akkor e körülményekről a jogosultat megfelelően figyelmeztette. A kimentés a Ptk. 392. § (4) bekezdésével egyezően a figyelmeztetés ellenére sem lehet eredményes, ha az eredmény előállítása jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértésére vagy az élet- és vagyónbiztonság veszélyeztetésére vezet. Ha a kötelezett e körülményekre hivatkozással kimenteni magát nem tudja, a hibás teljesítés jogkövetkezményei alkalmazhatók, például szavatossági igények is érvényesíthetőek. A kötelezettnek a jogosulttal szembeni kellekszavatossági kötelezettsége természetesen nem érinti harmadik személyeknek a kötelezettel szembeni esetleges deliktuális kártérítési igényét olyan esetben, - amikor a jogellenesen vagy az élet- és vagyónbiztonság veszélyeztetésével elvégzett tevékenység következtében harmadik személy kárt szenved.

5:155. § [Hibás teljesítés használatra irányuló szerződéseknel]

Ha a jogosult más tulajdonában lévő dolog időleges használatára vagy hasznosítására jogosult, a kötelezett a szerződés teljes tartama alatt a hibás teljesítés általános szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolog a szerződésszerű használatra vagy hasznosítására alkalmas.

A hibás teljesítés külön szabályai között szól a Javaslat a bérbeadó „szavatosságáról”, a Ptk. 424. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést a hibás teljesítés általános szabályai közé emeli ki. A felelősségi formula általában a használati szerződésekre vonatkozik; vagyis minden olyan esetben, amikor a kötelezett szolgáltatása abban áll, hogy a jogosult számára valamely dolog - akár ingó, akár ingatlan (ideértve: lakás, nem lakás céljára szolgáló helyiség, földterület) - használatát (hasznosítását) időlegesen biz-

tosítja (bérlet, lakásbérlet, helyiségbérlet, haszonbérlet). A kötelezett (tehát a béreadó) azért tartozik helytállással, hogy a bérelt dolog a használatra irányuló szerződés egész időtartama alatt alkalmas legyen a szerződés szerű használatra, és megfeleljen a jogszabályban előírt, valamint a szerződésben külön kikötött minőségi követelményeknek. A béreadóknak ez a kötelezettsége a szavatossági helytállástól valójában eltér: a béreadó ugyanis nemcsak azokért a hibákért áll helyt, amelyek oka a bérelt dolog bérlőnek történő átadása időpontjában már a dologban megvolt, hanem a helytállása a bérleti szerződés egész időtartamára kiterjed. Helytáll tehát a béreadó azokért a hibákért is, amelyek oka csak később, a bérlet időtartama alatt keletkezett. Ennek az az oka, hogy a használati szerződéseknél főszabályként a kárveszélyviselés a béreadó tulajdonos terhén marad. Így a tulajdonában álló dolog meghibásodásának kockázatát a bérlet időtartama alatt is ő viseli. Természetesen nem áll fent a kötelezett béreadó helytállása akkor, ha a hiba - a kár - a bérlő rendeltetésellenes vagy szerződésellenes használatának a következménye. Nem áll fenn továbbá a kötelezett helytállása akkor sem, ha a főszabálytól eltérően jogszabály vagy a felek szerződése a kárveszélyviselés kockázatát a használat időtartamára a használóra telepíti (például részletvétele, lízingszerződés). Ami pedig az érvényesíthető szavatossági jogokat illeti, a javaslat elvileg egyik szavatossági jogot (így a kicserélést) sem kívánja kizárni a használatra irányuló szerződések vonatkozásában sem.

A jogszavatosság

A javaslat a jogszavatossági szabályokat a kötelmi jog különös részéből (az adásvétel, illetve a bérlet köréből) kiemelve a szerződési jog általános részében (a hibás teljesítésről szóló fejezetben) helyezi el, egyúttal alkalmassá teszi a jogintézményt a forgalomképes vagyoni értékű jogok és követelések átruházására vagy hasznosítására irányuló szerződések hibás teljesítésének orvoslására is. A jogszavatosság ugyanis nemcsak az adásvételhez és a bérlethez kötődik, hanem irányadó valamennyi - nevesített vagy nem nevesített - tulajdonjogot (dologhoz kapcsolódó vagy immateriális jogosultságot) vagy használati jogot átruházó szerződésre. A kötelezettek általában a szolgáltatást nem csupán fizikai hibáktól mentesen, hanem „jogtisztán” kell nyújtania, ennek hiányában éppúgy hibásan teljesít, mintha a szolgáltatásban fizikai hiba lenne.

A javaslat - a hatályos joggal egyezően - külön állapítja meg a jogszavatossági jogokat arra az esetre, amikor a jogosult egyáltalán nem tudja megszerezni a szerződésben ígért jogot vagy követelést, illetve arra az esetre, amikor a jog vagy követelés megszerzését harmadik személy joga korlátozza vagy értékét csökkenti.

5:156. § [Jogszavatosság a megszerzés akadályai miatt]

(1) Ha tulajdonjog, más jog vagy követelés visszterhes átruházására irányuló kötelezettség esetében a jog megszerzését vagy a követelés érvényesítését harmadik személy joga akadályozza, a jogosult elállhat a szerződéstől és kártérítést követelhet a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint.

(2) Ha a kötelezett jóhiszemű volt, csak a szerződés megkötéséből eredő károkat köteles megfizetni.

(3) Jogszavatossági jogainak gyakorlása előtt a jogosult köteles a kötelezettel megfelelő határidő tűzésével felhívni arra, hogy az akadályt hárítsa el, vagy adjon megfelelő biztosítékot.

1-2. A javaslat a hatályos joggal egyezően állapítja meg a jogosult jogszavatossági jogait arra az esetre, amikor a jog megszerzését vagy a követelés érvényesítését harmadik személy joga meggátolja. Fenntartja a javaslat a Ptk.-nak azt a szabályát is, hogy jóhiszemű kötelezett kártérítési kötelezettsége a negatív *interesse-re* korlátozódik.

3. Nem változtat a javaslat azon a hatályos szabályon sem, hogy a jogosult elállási vagy kártérítési igényét megelőzően köteles felhívni a kötelezettel az akadályok elhárítására, vagy megfelelő biztosíték adására.

5:157. § [Jogszavatosság a megszerzés korlátozott volta miatt]

(1) Ha tulajdonjog, más jog vagy követelés visszterhes átruházására irányuló kötelezettség esetében a jog gyakorlását vagy a követelés érvényesítését harmadik személy joga korlátozza vagy értékét csökkenti, a jogosult megfelelő határidő tűzésével tehermentesítést követelhet.

(2) A határidő eredménytelen eltelte után a jogosult a tehermentesítést a kötelezett költségére elvégezheti.

(3) Ha a tehermentesítés lehetetlen, vagy aránytalan költséggel járna, a jogosult a szerződéstől elállhat, és kártérítést követelhet, vagy a teher átvállalása fejében az ellenérték megfelelő csökkentését követelheti. Ezek a jogok a jogosultat akkor is megilletik, ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el, és a jogosult nem kívánja a dolog tehermentesítését.

(4) Nem illetik meg ezek a jogok a jogosultat, ha a szerződés megkötésekor tudta vagy tudnia kellett, hogy a dolog korlátozástól mentes jogot vagy követelést nem szerezhetsen, kivéve, ha a kötelezett a jog vagy követelés korlátozásmentességéért kifejezetten felelősséget vállalt.

1. Ha harmadik személynek a jogosultságot érintő olyan joga van, amely a jog gyakorlását korlátozza vagy egyébként vagyoni értékét csökkenti, a hibás teljesítés jogszavatossági következményeként a jogosult elsősorban a korlátozás megszüntetését, azaz tehermentesítést követelhet.

2. Ha a kötelezett a tehermentesítést ésszerű határidőn belül nem végzi el, a jogosult maga végezheti el azt.

3. Elállást és kártérítést, illetve a teher átvállalása helyében az ellenérték csökkentését a jogosult csak akkor követelhet, ha a tehermentesítés lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, vagy ha a tehermentesítésre megszabott határidő eredménytelenül telt el.

4. A javaslat fenntartja a Ptk.-nak azt a szabályát is, hogy a jogosult nem érvényesíthet jogszavatossági igényt abban az esetben, ha a szerződéskötéskor tisztában kellett lennie azzal, hogy korlátozástól mentes jogot vagy követelést nem szerezhetsen. Eltér viszont a javaslat a hatályos joggal annyiban, hogy e szabály alól nem vonja ki a jelzálogjogot sem. Ez azt jelenti, hogy a javaslat minden, akár az ingatlan-nyilvántartásból vagy más lajstromból kitűnő, akár a jogosult számára egyébként ismertnek tekinthető terhek vonatkozásában ki akarja zárni a jogszavatossági kötelezettséget.

5:158. § [Jogszavatosság használati szerződéseknél]

Ha a jogosult más tulajdonában lévő dolog vagy jog időleges használatára vagy hasznosítására jogosult, a kötelezett a szerződés teljes tartama alatt a jogszavatosság szabályainak megfelelő alkalmazásával köteles helytállni azért, hogy a dolog vagy jog szerződés szerű használatát vagy hasznosítását harmadik személy joga nem akadályozza és nem korlátozza.

A kötelezettel jogszavatosság nemcsak a vagyoni értékű jogosultság végleges és teljeskörű átruházása esetén terheli, hanem akkor is, ha valamely dolog használati jogát (például bérlet), vagy vagyoni értékű jogosultság hasznosítási jogát (például licencia szerződés) időlegesen engedi át. A javaslat a Ptk. 424. § (2) bekezdésében foglalt jogszavatossági helytállást a hibás teljesítés általános szabályai közé lényegében azonos tartalommal kiemeli, és előírja, hogy a kötelezett a hasznosítás egész időtartama alatt szavatol azért, hogy harmadik személy joga a jogosultat a használatban (hasznosításban) nem akadályozza és nem korlá-

tozza. A jogkövetkezmények a jog átruházásáért való felelősségi szabályok szerint alakulnak, a szolgáltatás természetéből adódó eltérő sajátosságokkal. A Javaslat nem említi külön, hogy elállás

helyett használati kötelmeknél az azonnali hatályú felmondás joga illeti meg a jogosultat, mivel azt az elállási jog fogalmánál általános jelleggel kimondja.

JEGYZET

* Meggondolandó mégis, hogy ezek a szabályok megfelelő szankció hiányában nem magánjogi természetűek, hanem lényegüket tekintve igazga-

tási jellegű normák. Ezért nem a Javaslatban, hanem egy másik törvényben, például a fogyasztóvédelmi törvényben kerülhetnének elhelyezésre.

Tanulmányok, viták

Módosítási javaslatok az új Ptk. Vitatervezetének hibás teljesítésről szóló fejezetéhez

Az új Polgári Törvénykönyv Vitatervezete (továbbiakban: Javaslat) lényeges változásokat hoz a hibás teljesítés szabályaiban. A tervezett változtatások igen figyelemreméltóak, azonban számos kérdést, problémát felvetnek mind elméleti, mind gyakorlati szempontból. A Javaslat hibás teljesítésről szóló fejezetével kapcsolatos véleményemet, módosítási javaslataimat, konstrukív kritikáit észrevételeimet fejtem ki az alábbiakban.

I. A jótállás természete, alanyai, tartalma

A Javaslat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának megfelelően a hibás teljesítés jogkövetkezményei között tartalmazza a jótállás szabályait. A jótállást fogalmilag a hibás teljesítés jogkövetkezményeként határozza meg, nem élve a lehetőséggel, hogy azt esetleg a szerződésszegés más eseteire is kiterjessze. Szintén a koncepciónak megfelelően a Javaslat egyértelművé szándékozik tenni, hogy kik a jótállás alanyai, amit helyes törekvésnek tartok, a gyakorlatban gyakran jogvitát eredményez a bizonytalanság, hogy valamely szerződés teljesítése kapcsán hogyan és milyen jogcímen köteles helytállni a kötelezett, a kivitelező, az előző kötelezettek, a gyártó, a szerviz stb. valamint hogy mire jogosult a szerződés jogosultja, mire a dolog tulajdonosa. Előfordult olyan eset, hogy a jótállás természetét illetően - az ügy konkrétumaitól függetlenül - eltérően foglalt állást az ügyben másodfokon eljáró bíróság, és a törvényességi óvat elbíráló Legfelsőbb Bíróság. (BH 1989. 228.) Szükséges tehát a helyzet egyértelművé tétele.

A Javaslat törekvései bár helyesek, az általa kialakított jótállás-fogalom azonban - meglátásom szerint - önmagával ellentmondásos, a jogbiztonság követelményét megsértve érteimzheteden.

A probléma gyökereinek feltárásához és a Javaslat ellentmondásosságának okának megértéséhez meg kell vizsgálnunk a jótállás természetének többféle lehetséges megközelítését, ezek eltéréseit és egyesíthetőségét. A jótállás minden esetben valamiféle „hibáért” való felelősséget, elsősorban a hiba helyrehozására irányuló kötelezettséget jelent, de ezt többféleképpen meg lehet közelíteni:

- Lehet egyrészt bármilyen szolgáltatásra irányuló szerződés hibátlan teljesítéséért a szavatossággal egyként, de annál némileg szigorúbb felelősségként felfogni, vagy
- lehet valamely dolog bizonyos minőségi elvárásoknak megfelelőségéért, „hibátlanágáért” valaki által vállalt, a mindenkorai tulajdonos felé meghatározott ideig fennálló, önálló, biztosítás jellegű kötelezettséggént értelmezni.

Mindkét felfogás egy-egy logikus és értelmes fogalmat körvonalaz, közöttük azonban lényeges különbségek vannak. Az a különös helyzet áll fenn, hogy míg a jelenlegi Ptk. inkább az a) pontnak megfelelően határozza meg a jótállás fogalmát, a közfelfogás többnyire inkább a b) szerinti fogalomként tekint rá,

többek között ezért látom szükségesnek ilyen kettéosztás mellett vizsgálni a lehetőségeket. A két megközelítés közötti különbségek részletezése előtt vizsgáljuk meg a jótállást a Ptk. és a bírói gyakorlat alapján!

I. 1. A jótállás és a szavatosság fogalma a Ptk-ban

Fontos tény, hogy a b) felfogással ellentétben a Ptk. jelenlegi formájában *nem köti a jótállást szükségszerűen a mindenkorai tulajdonoshoz*, ezt jól mutatja a bírói gyakorlat. Ennek igazolására álljon itt néhány hivatkozás, a tanulságok rövid összegzésével:

- BH 1989. 228.: A jótállás jogosultja a jótállás által biztosított szerződés jogosultja, függetlenül attól, hogy a szerződés tárgyát képező dolog a tulajdonában van-e. Ha a jogosult nem tulajdonos, akkor is követelheti a szerződésszerű teljesítést, nevezetesen hogy a kötelezett jótállási kötelezettségét az új tulajdonos javára teljesítse.
- BH 1996. 600.: Szerződésszegésre alapított bármilyen igény (jótállás) szerződéses kapcsolat hiányában nem érvényesíthető.
- BH 1998. 171.: A Ptk. alapján jótállási kötelezettség - mint szerződésszegés esetére a szavatosságnál szigorúbb felelősség - az adott szerződéses jogviszony keretei között áll fenn.
- BH 1990. 139.: Hibás teljesítésre alapított (szavatossági) igénnyel akkor léphet fel a - kötelezettel eredetileg szerződésben nem álló - jogosult, ha a szerződésszerű teljesítés követelesére a jogot engedményezés révén megszerezte.
- Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának véleményei: Hangsúlyozza a hibás teljesítés és a materiális értelemben hibás dolog közötti fogalmi különbözőséget, kiemelve, hogy hibás teljesítés csak egy szerződés keretei között, annak relatív szerkezetében értelmes fogalom. A hibás teljesítés egyes jogkövetkezményeit (jótállás, szavatosság, kárfelelősség) nem tekintik önálló kötelmeknek, alkalmazásukhoz a hibás teljesítés tényének megállapítása szükséges, ez esetben bármelyik alkalmazható.

Nem következik tehát a tulajdonosváltásból a jótállásra jogosult személyének megváltozása.

Itt meg kell jegyezni, hogy álláspontom szerint a Javaslat 5: 152. §-ának indoklása helytelenül hívja fel a bírói gyakorlatot (egyeden hivatkozott határozat: BH 1982. 337.) az mellett, hogy a „jótállás a szerződéstől független, ún. jótállási jogviszonyt hoz létre a hibás termék mindenkorai tulajdonosa és a jótállás kötelezettje között”. A hivatkozott esetben azáltal, hogy a jótállás szerződésben egyébként nem álló felek között jött létre a felek megállapodása eltért a Ptk. jótállás-fogalmától, mely a szabályozás diszpozitív voltából adódóan nem tilos, de ilyen módon nem alkalmas általánosságok alátámasztására.

Hétköznapos esetben, fogyasztási cikkek fogyasztók közötti adásvételénél általában mégis feltehető volt eddig is, hogy tulajdonosváltás esetén a jótállási és szavatossági jogok jogosultja

az új tulajdonos lesz. Azonban ez a jogosultság nem a jótállás és a szavatosság tulajdonjoghoz kötött természetéből ered, hiszen a bírói gyakorlat alapján is látható, erről nincs szó, hanem abból, hogy ilyen szerződéseknél általában - mindkét fél érdekei szerint - feltételezhető, hogy nem csak a tulajdonjog átruházása történik meg, hanem a régi tulajdonos a szerződésbeli jogosultságát engedményezi az új tulajdonosnak.

Úgy vélem az a kijelentés, hogy a jótállás jogosultja egy dolgot mindenkor tulajdonosa a gyakorlatban sokszor igaz, azonban elméleti síkon nem állja meg a helyét, a jótállás fogalmilag nem kötődik a tulajdonjoghoz. Elismert szerzők tollából is olvasható néha - álláspontom szerint a gyakorlat és az elmélet helytelen összevetéséből adódó - a jótállás tulajdonjoghoz kötött természetére vonatkozó következtetés.

Mínt hogy a jótállás és a szavatosság (kellékszavatosság) között lényegi, elvi különbség nincsen, egyaránt a hibás teljesítés jogkövetkezményei a jótállás természetének vizsgálatakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szavatosság természetét sem. A szavatosság címén történő igényérvényesítés egy konkrét szerződés keretein belül lehetséges, ahogy erről a Javaslat 5:138. §-ának indoklásában is fontos észrevétel olvasható:

„A hibás teljesítés meghatározott felek közötti szerződés létét feltételezi - e szerződés megszűnéséről van szó - a szavatosság pedig a hibás teljesítés jogkövetkezménye. A jogosult szavatosság címén csak az adott szerződés kötelezettjével szemben léphet fel. Ez akkor is irányadó, amikor a szolgáltatás több egymásba fonódó szerződés közvetítésével jut el a jogosulthoz. [...] A javaslat továbbra sem kívánja általánosságban lehetővé tenni, hogy a jogosult a hibás teljesítés szavatossági jogkövetkezményeit a közvetlen szerződéses kötelezett megkerülésével [...] közvetlenül érvényesíthesse.”

Amennyiben tehát a dolog továbbértékesítésekor az új tulajdonos nem válik engedményezés révén a szerződés jogosultjává, hanem egy új adásvételi szerződés révén csak a tulajdonjogot szerzi meg, nem léphet fel szavatossági igényrel az előző kötelezettrel szemben, csak azzal szemben, akivel ő szerződött. A szavatosság ezen tulajdonsága abból ered, hogy a hibás teljesítés jogkövetkezménye, és mivel a hibás teljesítés értelmezhetetlen fogalom egy konkrét szerződés keretein kívül, szavatosságról is csak szerződés keretein belül beszélhetünk. A szavatosság nem önállóan értelmes kötelezettség, hanem lényegében egy kötelezettségért (a szerződés megfelelő teljesítése) való felelősség, és mint ilyen, a következő alpmegállapítás igaz rá:

„A kötelmi kötelezettség vállalása és az ezért való felelősségvállalás nem különül el egymástól, a kötelezettség magában foglalja az érte való felelősséget is.”²

A szavatosság (és a jótállás) szabályai lényegében csak a felelősségvállalás módját szabályozzák, és nem önállóan értelmes kötelezettséget jelentenek. A szavatosságból (és jótállásból) eredő kötelezettség az általuk biztosított kötelezettség teljesítésére irányuló kényszer. Amennyiben pl. a kötelezett szavatosság keretében megjavítja a hibás dolgot, nem önálló (javító-) szolgáltatást végez, hanem a szerződés szerű teljesítést kísérli meg ismét a korábbi hibás teljesítés után.

Mínt hogy a jelenlegi Ptk. szerint a jótállás is fogalmilag a hibás teljesítés jogkövetkezménye³ (a Legfelsőbb Bíróság ezt számos alkalommal kimondta) akárcsak a szavatosság, és a jótállás feltételei is a szavatosság feltételein alapulnak, a jótállás a szavatossággal teljesen egyenlőségű jogintézmény, a szavatosságról fent kifejtettek a jótállásra is igazak. (Ezt bizonyos értelemben a Javaslat 5:151. §-hoz fűzött indoklás is alátámasztja: „a szavatosság és a jótállás között lényegi, elvi különbség nincsen”)

A jelenlegi Ptk. tehát az a) felfogás szerint tekint a jótállásra, ugyanakkor az látszik, hogy a Javaslat ezt részben megtartani igyekszik [5:151. § (1)], részben pedig ötvözni igyekszik a b) szerinti szemlélettel [5:152. § (1)].

1. 2. Sarkalatos fontok a jótállás természetében

A Ptk. jótállás és szavatosság fogalmainak rövid elemzése után térünk rá a korábban felvetett a) és b) pontok közötti különbség feltárására. Az a) és b) pontokat - mint a jótállás természetében lehetséges irányvonalakat - megvizsgálva jelentős elvi, fogalmi különbségekre lehet rámutatni:

1. Alkalmazhatóság:

Míg az a) bármiféle szerződéses szolgáltatásért való felelősséget jelenthet, addig b) - tulajdonjoghoz kötött természetéből adódóan - csak birtokba vehető dologért való felelősséget.

2. A felelősség lényege:

Vizsgáljuk meg mely tényállások esetén alkalmazható a két felelősségtípus! Az a) esetben egy konkrét szerződés hibátlan teljesítéséért, b) esetben - szerződés hiányában - a dolog valamiféle általános, jogszabályból és a felelősséget vállaló egyoldalú nyilatkozatából eredő feltételekért kell felelni, tehát általánosságban a minőséghibáért felelősséget vállalni.

Egyszerűsítve, az a) szemlélet a hibás teljesítés következményének, a b) szemlélet a dolog „hibáságának” a következményének tekinti a jótállást.

Fontos, hogy ne essünk abba a tévedésbe, hogy gondolkodásunkban a hibás teljesítés és valamely szerződés tárgyát képező dolog materiális értelemben vett hibája között összefüggést sejtünk! A különbségre a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma véleménynyilvánításban hívta fel a figyelmet:

„A hibás teljesítés jogi fogalom, amely mindig csak egy adott szerződés keretei között, annak tartalmához viszonyítva értelmezhető. A szolgáltatott dolog materiális értelemben vett hibája és a hibás teljesítés jogi fogalma nem feltétlenül esnek egybe, hiszen lehet, hogy a felek szerződése eleve hibás (pl. használt, értékcsökkent) dolog szolgáltatására irányul, de az is lehetséges, hogy az amúgy hibátlan dolog sem felel meg az adott szerződésben meghatározott többletkövetelményeknek. A hibás teljesítésért való felelősség szabályai tehát nem általában a minőséghibát, hanem a konkrét szerződés hibás teljesítését szankcionálják.”¹

Hangsúlyozandó, hogy *semmilyen* fogalmi összefüggés nincs tehát a kötelmi értelemben vett hiba és a dologi értelemben vett hiba között. Nem diszjunkt fogalmak ugyan, létezik az a fogalmi szempontból speciális eset, amikor a szerződés feltételei éppen a dologi értelemben vett hibátlaniságot határozzák meg (a gyakorlatban ez egyáltalán nem ritka), de elvi összefüggés nincs. Fogalmilag nem hozható kapcsolatba a hibás teljesítés és az abszolút értelemben vett minőséghiba tényállása, az egyik fennállásából önmagában semmi módon nem tudunk következtetni arra, hogy a másik fennáll-e. Szerződést hibásan teljesíteni lehet egyéb értelemben hibás és hibátlan dologgal is, ugyanakkor dologi értelemben hibás szolgáltatás jelentheti a szerződés hibás vagy hibátlan teljesítését is.

3. A kötelezettség alanyai:

A b) esetben a felelősséget elvileg bárki vállalhatja, a közfelfogás azt azonban elsősorban a dolog előállítójához köti, akinek jól felfogott érdeke, hogy dolog jó minőségét ilyen módon tanúsítsa. Mínt hogy a kötelezettség vállalója más fél ismerete nélkül, egyoldalúan, a dologra vonatkozó jognyilatkozatot tesz, ez a felelősség nem választható el a dologtól, a dologtól elkülönítve nem értelmezhető. A feltételek számonkérésére az alap a elsősorban tulajdonjogból ered, ha a dolog nem olyan, mint amilyennek biztosítottan „lennie kell”, a mindenkor tulajdonos jogai sérülnek. A kötelezettség tehát az *azt* vállaló bármilyen személy és a dolog *mindenkor tulajdonosa* között áll fenn.

Az a) esetben egy szerződés hibás teljesítéséről van szó. A felek megállapodnak arról, hogy a kötelezett szolgáltatást nyújt, a

jogosult pedig ezért ellenszolgáltatással tartozik. Itt nem egyoldalú feltételeknek kell megfelelni, hanem a szerződés közösen meghatározott követelményeinek. Ilyen esetben a jótállásról nem mint önálló, egyoldalúan vállalt kötelezettségről beszélünk, hanem egy kötetmi kötelezettség megfelelő elvégzéséért való, a szavatosságnál szigorúbb felelősségről. Magát a jótállás feltételeit (pl. a hiba felfedezésétől számított maximális javítási határidő) is a felek jótállási feltételekben való megállapodása alakítja ki, és nem egyoldalú nyilatkozat mint a *b)* esetben. A helytállásra az köteles aki a szolgáltatást nyújtja, a helytállást követelni pedig az jogosult aki a szolgáltatást szerződés alapján követelni jogosult, *jogosultságát az alapozza meg, hogy ő „fizetett” egy szolgáltatásért, de „nem azt kapta amiért fizetett”.* (Tehát nem a tulajdonjog!) Itt fontos kiemelni, hogy a helytállási kötelezettség attól függetlenül fennáll, hogy a szerződés tárgya birtokba vehető-e, illetve ha birtokba vehető is, a szerződés hibás teljesítése szempontjából önmagában lényegtelen annak utóélete, pl. hogy ki az aktuális tulajdonosa. Így a jótállás felelőssége a szerződéses kötelezettség mindenkor kötelezettje és mindenkor jogosultja között áll fenn, kötetmi kötelezettségért való felelősség lévén nem függetleníthető attól. (Dolog adására irányuló szerződés esetén nem kizárva - ugyanakkor nem is szükségszerűen feltételezve hogy tulajdonosváltozás esetén az új tulajdonos engedményezés révén a szerződésből eredő kötelezettség - és ez által az azt biztosító jótállás - jogosultjává válik.)

4. A jótállás feltételrendszere:

Az *a)* esetben, minthogy a hibás teljesítés jogkövetkezményéről van szó, maga a jótállás feltételei nem határozzák meg, *milyen „hibáért”* kell helytállni, csak azt, *hogyan*. A hibás teljesítés a szerződésből megállapítható jogi tény, következményeként egyaránt alkalmazhatók a jótállás, szavatosság, kárfelelősség szabályai. (Természetesen csak ha az adott felelősségvállalási forma hatálya - megállapodás vagy jogszabály alapján - kiterjed a hibás teljesítés azon esetére. Elképzelhető pl., hogy csak a dolog egy részére vagy meghatározott hibajelenségre van jótállás.) Sem a jótállás, sem a szavatosság sem a kárfelelősség szabályai alapján nem dönthető el azonban, hogy hibás-e a szolgáltatás és van-e helye ezen jogkövetkezmények alkalmazásának, ez csak a szerződés alapján dönthető el, a jótállás, szavatosság, kárfelelősség szabályai értelemszerűen csak a felelősségvállalás módját határozzák meg. Ezt alátámasztja, hogy a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma a hibás teljesítés jogkövetkezményeit illetően úgy foglalt állást, hogy *ha a hibás teljesítés ténye jótállás szempontjából megállapítást nyer, akkor a más következményt is alkalmazni lehet, tehát a jótállás következtében megforduló bizonyítási teher más jogkövetkezményekre is kihat.*¹

A *b)* esetben ugyanakkor valamilyen dologi tényállás által keletkezett önálló kötelezettségről van szó. *Ilyen módon szükséges a tényállás és a következmények egyértelmű, abszolút módon értelmes meghatározása.* Gyakorlatiasan megközelítve elsősorban a dolog abszolút értelemben vett hibájáért, a jótállást vállaló nyilatkozataiért kell így felelősséget vállalni, nem kizárt azonban a dolog értékcsökkenésének feltüntetése a jótállási nyilatkozatban, és az ezért való felelősség kizárása. Egy ilyen feltétel az *a)* esetben a szerződés részévé válna, és nem a jótállás feltételeinek részévé, hiszen a hibás teljesítés minden jogkövetkezményére kihatna. A *b)* esetben viszont nincs szerződés, a jótállás önálló kötelezettség, és önállóan foglalja magában, hogy mikor milyen szolgáltatással tartozik a kötelezett.

Tehát a *b)* esetben a jótállási feltételek a dologra vonatkozó megfeleléségi követelményeket is jelentenek a következmények szabályozásán túl, *a)* esetben az ilyen feltételek a szerződés részévé válnak és nem a jótállás részévé, a jótállás feltételei *kizárólag* a felelősségvállalás módját szabályozzák.

5. A jótállás következményei:

Mind az *a)* mind a *b)* esetben a hiba megállapítása után a kötelezettség elsősorban a hiba természetbeli helyrehozására, kija-

vításra vagy kicserélésre irányul. Azonban a *b)* esetben a jótállás következményeinek szerződés hiányában is értelmesnek kell lenniük, míg az *a)* esetben a jótállási kötelezettség, és annak esetleges megszűnése a szerződésre is kihat az árleszállítás és az elállás lehetőségei által.

Látható tehát az *a)* és *b)* felelősségtípusok éles elkülönülése. Az *a)* esetben a jótállás lényegében valamely szerződés által keletkezett kötelezettségért való felelősség, annale fogalmilag elválaszthatatlan része, a *b)* esetben a jótállás egy dologi tényállás és egyoldalú jognyilatkozat által keletkezett önálló kötelezettség.

I. 3. Problémák a Javaslat jótállás-fogalmával

A tervezett szabályozás ellentmondásossága abból jön létre, hogy ötvözni próbálja az *a)* és *b)* felelősségvállalás típusokat egyeden felelősségtípussá. Egyszerre próbálja a jótállást a szerződés hibás teljesítésének jogkövetkezményének⁴ és valamely termék hibátlanságáért szerződéstől függetlenül felelősségnek tekinteni⁵. Tekintve, hogy az *a)* típusú felelősségvállalás a szerződéstől nem választható el, mert értelmét veszti, ugyanezen okból a *b)* típusú felelősségvállalás pedig egy adott dologtól nem választható el, szükségszerűen nem foglalhatja magában egyazon kötelezettség mindkettőt. Minthogy a hibás teljesítés csak szerződés keretei között eldönthető jogi tény, fogalmilag képtelenség ennek következményét elválasztani a hibásan teljesített szerződéstől.

Az ellentmondás látható, abból adódik, hogy a jótállás 5:151. § szerinti tartalommal nem értelmezhető az 5:152. § (1) szerinti alanyok között, az 5:152. § (1) szerinti alanyok között pedig nem meghatározható az 5:151. § szerinti tartalom. A szerződésszegésért való felelősség csak a szerződés keretein belül értelmes, része a szerződéses kötelemennek. (Akárcsak a kellekszavatosság.) Bármely személyek között, szerződés hiányában fennálló általános kötelezettségnek viszont szerződés hiányában is értelmezhető tartalmat kell adni. (Akárcsak a termékszavatosság vagy szerződésen kívüli kárfelelősség esetén.) A jogbizonytalanság oka, hogy a Javaslat általános kötelezettségnek általános nem értelmezhető tartalmat ad.

Számomra úgy tűnik, a javaslat egyszerűen összemossa a hibás teljesítés és a hibás dolog fogalmát, pedig két teljesen különböző, egymással összefüggésben nem álló jogi tényállásról van szó. Míg az előbbi csak valamely szerződés tartalmához viszonyítva vizsgálható, az utóbbi a dolgot megvizsgálva önmagában eldönthető.

Szerződésszegésért való felelősség szerződéses viszony hiányában olyan fogalmi lehetetlenség, mint - vizuális példával élve - a 4 oldalú kocka. Létezhet kocka, annak 6 oldala van. Létezhet 4 oldalú test (tetraéder) is, akár rendelkezhet is a kockához hasonló tulajdonságokkal (szimmetria, szabályosság stb.) de nem mondhatjuk rá, hogy 4 oldalú kocka! Fogalmilag lehetetlen a „kockaság” és a „négyoldalúság” egyesítése. Hasonlóan, létezhet a szerződésszegésért való felelősség, és létezhet szerződéses viszony hiányában fennálló felelősség, utóbbinak alapja azonban nem lehet szerződésszegés, lehet viszont valamilyen szerződés hiányában eldönthető körülmény (pl a dolog materiális értelemben vett hibája), *függetlenül attól*, hogy az adott körülmény szerződésszegéshez vezet-e valamely szerződéses viszonyban.

A Javaslat szerinti jótállás-fogalom problémáját egy konkrét példán is bemutatnám: a fogyasztó megvesz valamilyen terméket, a gyártó jótállási jegyével, azonban a termék kiválasztásakor a saját hibájából a kiskereskedő (bizonyítható módon) téves tájékoztatást ad a termék valamely lényeges tulajdonságát illetően. Egyértelmű tehát, hogy hibás teljesítés történik, hiszen a termék nem felel meg a szerződés feltételeinek. Kérdés, hogy a jótállás jogosultjaként fogyasztó felléphet-e hibás teljesítés miatt a jótállás kötelezettjével (gyártó) szembeni Amennyiben igen, az egy képtelen helyzet volna, nem várható el a gyártótól, hogy felelősséget vállaljon minden egyes kiskereskedő hibájáért,

amennyiben nem, akkor viszont téves az az állítás, hogy a jótállás a hibás teljesítésért való helytállást jelenti, hiszen hiába a hibás teljesítés *ténye, jótállás* jogcímén nem léphet fel a fogyasztó. (Ebből a szempontból mellékes, hogy szavatosság jogcímén fel léphet a szerződés kötelezettségével szemben, a szavatosság egyébként is a fogyasztó számára kedvezőtlenebb felelősségvállalási forma, nem helyettesíti a jótállást)

A hibás teljesítésért való helytállás jogosultja reálisan azt és csak azt követelheti, ami az általa megkötött szerződés alapján jár neki (tehát a hibátlan teljesítést), a kötelezettje pedig reálisan azért és csak azért kell, hogy feleljen, amit ő az általa megkötött szerződésben vállalt (tehát hibátlanul teljesíteni köteles). Amennyiben a hibás teljesítés kilép egy konkrét szerződés keretei közül, akkor ez két különböző szerződést jelent, amelyek azonoságáról az általánosság megszorítása nélkül semmit sem tehetünk fel. Előállhatna az az abszurd helyzet, hogy a jótállás jogosultja és kötelezettje különböző tartalommal tekintenek a helytállásra, hiszen egyikük sem tudja azt máshogy értelmezni, csak az általa ismert egyeden szerződés, az általa megkötött alapján. Ez még fogyasztói forgalomba kerülő termékek esetén is elképzelhető volna, általános esetben pedig még csak nem is meglepő.

A javaslat a jótállás alanyait meghatározva elvileg még azt is lehetővé teszi, hogy pusztán a tulajdonjogi tényállás alapján olyan valaki váljon jótállás jogosultjává, aki tulajdonjogát eredeti tulajdonszerzéssel (találás, elbirtoklás...) szerezte, így *sosem kötött szerződést* a dologra, értemezhetően tehát, hogy miféle *szerződésességét* kérhet ő számon.

A javaslat alapján nehezen érthető a helyzet pl. akkor is, ha a jótállás jogosultja és kötelezettje nem tudnak a jótállást eredetileg létrehozó szerződésről, pl. a dolog többszöri tulajdonosváltozása folytán. Ilyenkor nekik nyomozást kellene folytatni a szerződő felek személye után, hogy kiderítsék, miben állapodtak meg, és történt-e hibás teljesítés? Nyilván nem ez a helyzet, pedig a javaslat szövegéből - ha egyáltalán értelmezhetőnek próbáljuk tekinteni - ez következik.

Szintén értemezhetően, hogyan állhatna el a szerződéstől a jótállás jogosultja a jótállási kötelezettség teljesítésével kapcsolatos problémák miatt, ha nem áll szerződésben a jótállás kötelezettjével. Ezt a korábban fennálló lehetőséget a javaslat megvonni látszik, ez gyakorlati szempontból igen aggasztó. A hétköznapi termékek fogyasztói forgalma során felmerülő jótállási igények intézésekor így is nagyon gyakori, hogy a kötelezett nem teljesíti megfelelően a kötelezettségét, különösen jellemző a határidők elmulasztása. A jogosult kezében egyeden hatékony eszköz az érdekvédelemre ilyen esetben az elállás lehetősége, visszaszerezni lehetne volna, ha pl. a dolog kicseréléseért vagy kijavításáért kellene perelnie. Általában ha már bíróság elé kerül az ügy az olyan mértékű nézeteltérést feltételez, hogy a fogyasztónak jogosan nem érdeke bármiféle viszony fenntartása. Ezen felül mire a per véget érne már lehetséges, hogy régen nem érdeke a fogyasztási cikk kijavítása vagy cseréje sem, hiszen sok fogyasztási cikk elvárt élettartama nem több néhány évnél, az után más típusok jelennek meg. Az elállás lehetőségének megvonása, fogalmilag lehetetlenné tétele a gyakorlatilag a kötelezett „jóindulatának” szolgáltatót ki a fogyasztót.

A javaslat által felvázolt jótállás fogalom egyedül abban a - javaslat szerint speciális - esetben problémamentes, ha a „jótállás vállalója” a szerződés kötelezettje, és a „dolog tulajdonosa” a szerződés jogosultja. Ellenkező esetben *komoly ellentét feszül a között, hogy a jótállás a hibás teljesítésért való helytállást jelenti, és a között, hogy a jótállás jogosultja és kötelezettje egymással szerződésben nem álló személyek, közöttük hibás teljesítésről nem lehet szó.*

I. 4. Javaslat az ellentmondás feloldására

Az ellentmondásosság feloldásának lehetőségét pusztán logikai szempontok alapján vizsgálva több lehetőség kínálkozik:

1. A jótállást máshova kell áthelyezni a hibás teljesítés jogkövetkezményei közül, és nem a szerződés hibátlan teljesítéséért való felelősségként meghatározni, hanem - a közfelfogásnak megfelelően - a dolog minőséghibájáért egyoldalú nyilatkozaton alapuló felelősségként, szerződéstől függetlenül.

[A b) irányvonalat megtartva, és az a) irányvonalat elvetve]

2. Megtartani a jótállásnak azt a természetét - a Ptk. -nak megfelelően - hogy egy szerződés hibás teljesítésének jogkövetkezménye, ekkor viszont el kell ismerni a szerződéshez kötöttségét, és hogy kötelezettje és jogosultja nem lehet más mint akik szerződéses szolgáltatást nyújtani kötelesek és követelni jogosultak.

[Az a) irányvonalat megtartva, és a b) irányvonalat elvetve]

Lehetséges azonban olyan szabályozást is adni - mint harmadik lehetőség -, ami lényegében nem bonyolultabb mint a fentiek, ugyanakkor logikailag tiszta és konzisztens módon megvalósítja a vélhető jogalkotói szándékot. Egyszerre válik lehetővé általa a jótállás szerződéshez kötött természetének megtartása, azaz a kellékszavatosságnál szigorúbb helytállás vállalásának törvényi szabályozása, és a helytállás lehetőségét kiléptetni egy szerződés relatív szerkezetéből.

Láttuk, hogy hogyan szabályozta a Ptk. az eddig boncolgatott felelősségformákat:

	Törvényi előírásan alapuló helytállás	Vállaláson ⁷ alapuló szigorúbb helytállás
a)	Kellékszavatosság	Jótállás
b)		

A javaslat deklarált célja, hogy lehetővé tegye a szerződés keretei közül kilépő igényérvényesítést. Ennek érdekében megkezdődik a kellékszavatosság és a termékszavatosság fogalmi szétválasztása, és a javaslat kísérletet tesz rá, hogy a hibás teljesítés jogkövetkezményeit kiterjessze szerződéses viszony hiányában érvényesíthető igénygé, ez a következő módon szemléltethető:

	Törvényi előírásan alapuló helytállás	Vállaláson alapuló szigorúbb helytállás
a)	Kellékszavatosság	Jótállás
b)	Termékszavatosság	

Korábban azonban láthattuk, hogy milyen problémák adódnak ezzel a megoldással, mindkét megközelítésnek - a) és b) - megvan ugyan a létjogosultsága, azonban fogalmilag nem moshatóak úgy össze ahogy az a jótállás *esetén* történt. A szavatosság és jótállás hasonló természetét ismerve adódik a megoldás:

A szavatosság fogalma ugyanis a javaslat szerint a termékszavatosság fogalmának bevezetésével éppen az a) és b) megközelítések mentén látszik szétválni. A *kellékszavatosság a) típusú felelősséget jelent, a termékszavatosság b) típusú felelősséget*. Bár ezt a különbözőséget a javaslat formailag nem teljesen fejezi ki, a megfogalmazás egyértelművé teszi a szétválást⁸.

Javaslatom lényege a jótállás fogalmának hasonló kettéosztása, a kellékszavatossággal rokon *jótállásra* [a) típus], és a termékszavatossághoz hasonló, új fogalomként bevezetendő „*termékgaranciára*” [b) típus], valamint a kellékszavatosság és termékszavatosság elkülönülésének formailag is teljessé tétele.

Így a következő felosztást javaslom:

	Törvényi előírásan alapuló helytállás	Vállaláson ⁷ alapuló szigorúbb helytállás
a)	Kellékszavatosság	Jótállás
b)	Termékszavatosság	„Termékgarancia”?

A jótállást a jelenlegi Ptk. -val összhangban úgy kellene meghatározni, hogy egy szerződés hibátlan teljesítéséért való felelős-

ség a szerződő felek között. A termékgaranciát úgy kell meghatározni (a termékszavatossággal összhangban), hogy egy termékért vállalt felelősség, amely a termék hibátlanságáért vállalhat bárki, aki akar (tipikusan a gyártó, importáló, nagykereskedő, vagy akár valamely szervizhálózat önálló személyeként).

Termékgarancia kötelezettséget az azt vállalónak a nyilatkozata hozná létre (tipikusan „termékgarancia jegy”) és a termék mindenkori tulajdonosa felé állna fenn.

A termékgarancia fogalmának bevezetése „legitimálná” azt a gyakorlatot, hogy a gyártók „garanciát” vállalnak termékeik hibátlanságáért gyakorlatilag bárki felé. Ugyanakkor az eddigi jótállás fogalom - a szerződés hibátlan teljesítéséért való felelősség lévén - nem volt értelmezhető szerződés hiányában, így a gyártó által jótállásnak/garanciának nevezett felelősségvállalás a fogyasztó felé *tartalmilag nem volt jótállásnak tekinthető*.

I. 5. A javasolt négyes felelősségrendszer összefüggései és elhelyezése a törvényben

Úgy gondolom érdemes a jótállást a kellékszavatosságnál szigorúbb felelősségként, a kellékszavatosság szabályait adaptálva, pusztán attól való eltérésében definiálni, ahogy azt lényegében a Ptk. és a Javaslat is teszi. Hasonló fogalmi osztást javaslok a termékszavatosság - termékgarancia viszonyában is. Szükséges volna a termékszavatosság és a kellékszavatosság fogalmi szétválását *teljessé tenni*, és azokat külön cím alatt szerepeltetni. A kellékszavatosság - jótállás viszonyához hasonlóan a termékgarancia fogalmi meghatározása alapulhatna a termékszavatosságon, az attól való eltérést meghatározva. (Ebben az esetben szükséges lehet a termékszavatosság szabályainak kisebb újragondolása, esetleg hosszabb elévülési időt szabva az elévülési idő alatt forduljon meg a bizonyítási teher stb.)

Kapcsolat tartható fel a termékszavatosság - kellékszavatosság, és termékgarancia - jótállás fogalom párok viszonylatában is, elsősorban gyakorlati megközelítésből. Egy dolog adására irányuló szerződésnek a *felek eltérő megállapodásának hiányában* természetes kelléke a dolog jó minősége, hibátlansága. Így ha a szerződés teljesítésért elvárható módon felelősséget vállal a kötelezett, akkor a jogosult választhat, hogy igényét a szerződés hibás teljesítése miatt a kötelezettől, vagy a dolog minőséghibája miatt a dologért felelősséget vállaló személynél érvényesít igényt.

A szerződés teljesítéséért való felelősségvállalás nem jelent jelentős többletterhet a neki fel nem róható módon hibásan teljesítő kötelezetre, hiszen a *dologért való felelősség érvényesítésére*, esetleg az előző kötelezettel szemben hibás teljesítés miatti fellépésre, illetve kárának követelésére (visszkereset) lehetősége van. Ebből, illetve abból az elvből kiindulva, hogy terméket fogyasztói forgalomba hozni mindenkor nagyobb felelősséget kell hogy jelentsen, mint pusztán „futárként” közvetíteni az előző kötelezett és a fogyasztó között, fogyasztói szerződések esetén kógens módon elő kellene írni két dolgot:

1. Tilos a szerződés tartalmát úgy meghatározni, hogy annak nem kelléke olyan körülmény, amit érvényes termékszavatosság biztosít, azaz a *gyártó által szavatolt minőség fogyasztói szerződésben legyen kötelező kellék*.

2. Amennyiben fogyasztói szerződés tárgyra, vagy annak valamely részére termékgarancia érvényes, a forgalmazó az adott dologra (dologrésze) a termékgarancia idejére jótállást köteles vállalni.

Fogyasztóvédelemi kérdésekben szerzett tapasztalataim alapján, számos konkrét esetet látva állíthatom, ez az előírás nem felesleges. Úgy vélem ez az előírás pusztán „egyébként is elvárható” magatartásra kényszeríti a forgalmazót, de a fogyasztói társadalom nem feltétlen olyan fejlett Magyarországon, hogy ezt kógens előírás nélkül is ki tudná kényszeríteni. Fennáll a veszélye, hogy a forgalmazók jelentős része a szerződés feltételeinek alakításával kibújni próbálja a felelősség alól - mint ahogy jelen-

leg is teszi -, és a gyártónál/szakszerviznél való igényérvényesítésre kényszeríteni a fogyasztót. Ennek következményei igen károsak, ha figyelembe vesszük mivel jár, ha egy vidéki üzlet vevőinek az esetlegesen csak Budapestten fenntartott szakszerviznél kell igényüket érvényesíteni. Jelenleg jogszerűtlen, ha a forgalmazó el akarja hárítani a felelősséget, ezt továbbra is biztosítani kellene, és *a közvetlen igényérvényesítést szigorúan csak választható lehetőségként, nem a forgalmazónál történő igényérvényesítés helyett, hanem az mellett biztosítani*.

Míndez természetesen nem jelentené azt, hogy ne lehetne pl. szállítás közben megsérült árut értékcsökkentésként eladni, hiszen ilyen hibára a gyártó felelőssége sem vonatkozik, illetve azt sem jelenti, hogy ne lehetne szigorúbb feltételekben megállapodni, így pl. a forgalmazó továbbra is felel a téves tájékoztatásért.

Szintén vizsgálendő, hogy jó helyen lennének-e a törvényben a hibás teljesítés fejezetében a termékszavatosság és a termékgarancia szabályai, hiszen *ezek fogalmilag* függetlenek a hibás teljesítéstől. Gyakorlatban azonban általában a hibás teljesítés jóvátételére használhatók, így ebben én nem szeretnék állást foglalni, pusztán a kérdést vetem fel.

Az általam javasolt változások fényében is - bár a fogalmakból ez levezethető - szükségesnek tartom egyértelműen utalni rá a hibás teljesítés általános szabályainál, hogy a hibás teljesítés törvényben meghatározott jogkövetkezményei (kellékszavatosság, jótállás) a szerződés keretein belül, annak tartalmához viszonyítva a szerződés alanyai között érvényesek, nem kizárva a jogutódlás lehetőségét. A szerződésen kívül keletkező kötelezettségeknél (termékszavatosság, termékgarancia) is utalni kell azok alanyaira.

Véleményem szerint ezek a módosítások szükségesek, hogy a jótállás-szerű helytállás és a szavatosság-szerű helytállás lehetőségei, valamint a felelősség a dologi hibáért és a felelősség a kötelemi hibáért elvárásai összességében egy logikailag következetes, konzisztens, bármilyen általános esetben nehézségek nélkül értelmezhető rendszert alkossonak. Úgy gondolom amennyiben a javaslataimnak megfelelő szabályozás születne, a jogilag képzetlen emberek is könnyen megbarátkoznának azzal, hogy jótállás az eladóval szemben érvényesíthető, termékgarancia pedig a termékgarancia-jegy kiállítójával szemben, tekintve, hogy igen hétköznapi jogintézményekről van szó, az egyszerűség és az érthetőség nem mellékes szempontok.

II. A kötelező jótállásról

A Javaslat a kötelező jótállás lehetőségére való törvényi utalás elhagyása kapcsán kifejti:

„A hibás teljesítés jogkövetkezményeinek a jogosultra - különösen a fogyasztóra - előnyös változásai, kiteljesedésük a jogszabályban kötelezően előírt jótállás megszüntetését indokolják.”

Hivatkozik továbbá a javaslat a jótállás által jelentett többletköltségek mérséklésére.

A Javaslat állításával több probléma van:

1. egyrészt erősen vitatható, hogy mennyivel lesznek kedvezőbbek a feltételek a jelenleg is kedvezőnek mondható kötelező jótállásnál, és így nagyobb mértékben volna árfelhajtó tényező, mint eddig, illetve hogy a törvény „fogyasztóra előnyös változásai” alkalmasak-e a kötelező jótállás kiváltására;

2. másrészt annak mérlegelése, hogy a mindenkori piaci és társadalmi viszonyok indokolnak-e valamiféle kötelező jótállást az egyes piaci szegmensekben nem elsősorban a törvény alkotóinak feladata. *Helyesebb volna ezt a piacsabályozási kérdést a mindenkori Kormány hatáskörében meghagyni*. A törvényalkotóknak megítélésem szerint elsősorban azt kell vizsgálni, polgári jogi alapelvekkel összeegyeztethető-e a kötelező jótállás intézménye, és minthogy ilyen téren semmiféle problémát nem vet fel, nem indokolt a kötelező jótállás lehetőségét törvényi szinten elvetni, helyes volna megjegyezni a törvényben, hogy jótállási kötelezettséget jogszabály is előírhat.

A kötelező jótállás lehetőségének általános eltörlése más problémákat is felvet, kötelező jótállás ugyanis nem csak fogyasztási cikkek adásvételére irányuló szerződésekre van jelenleg, hanem javító- karbantartó szolgáltatásokra, és lakásépítésre is. Ez utóbbi eset (ingatlanról lévén szó) nem minősül fogyasztói szerződésnek, tehát semmiképpen nem igaz, hogy a „fogyasztóra előnyös változások” kiválthatnák. Az új építésű lakásokkal így is rengeteg probléma van, a kötelező jótállás megszüntetése semmiképpen sem látszik indokoltnak.

2003-ban a Ptk. hibás teljesítéséről szóló szabályainak az 1999/44/EK. irányelvvel való harmonizációja a javaslat szerinti-vel szinte azonos szavatossági szabályokat szabott (kivéve a termékszavatosság új intézményét), mégis szükséges volt a kötelező jótállást fenntartani, sőt, szigorítani kellett azt.

Igaz ugyan, hogy a kötelező jótállás elsősorban a magyar jog sajátossága, de pusztán ez, és az eltérő nemzetközi gyakorlat nem indokolja a megszüntetését.

III. A jogosult általi kijavítás lehetősége

A következő mondat szinte jogtörténeti érdekesség, ugyanis a Ptk. hatályba lépése óta a törvény számos módosítása, a jótállás és szavatosság szabályainak többszöri gyökeres átalakítása ellenére ugyan változó környezetben, de a mai napig változatlanul maradt hatályban, sőt a Javaslat is tartalmazza:

„Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.”

A kiforrottságban rejlő erőnyeket nem vitatom, mégis úgy gondolom érdemes volna ezt a szabályt is kissé „leporolni”. A '60-as évek óta sok minden megváltozott, ma már egyre gyakoribbak az olyan termékek, amik technikai bonyolultságuk folytán egyszerűen nem javíthatók ki, vagy csak rendkívül magas költséggel. A feltételekből az a jogalkotói szándék rajzolódik ki, hogy a törvény abban az esetben is védi a jogosultat, ha a szerződéstől ugyan elállhatna, de ez nem érdeke, neki érdekében áll a szerződészerű állapot fenntartása, így a kötelezett mulasztása nyomán nem „kötelezhető” a szerződés felrúgására. Ilyenkor azonban nem látom szükségesnek egyéb, a törvény által szabott vagy hétköznapi értelemben lehetséges rendezési módok közül a javítást kiemelten kezelni.

Lehetővé kellene tenni pl., hogy a jogosult a termék javíthatatlansága esetén számára azonos funkciójú, hasonló értékű szolgáltatást vásárolhasson a kötelezett költségére, ha neki a szerződéses állapot (formális) fenntartása jogos érdeke. (Ilyen lehet pl. ha harmadik személy a szerződés megkötéséért előnyben részesítette, de a szerződés megkötéséig visszaható megszüntetése azt eredményezné, hogy ettől az előnytől elesne.)

Nem tartom szükségesnek, hogy az új Ptk. ezt kifejezetten engedélyezze, de megfontolásra javasolom, hogy ezt a kérdést kevésbé konkrétan szabályozza mint eddig, ne „dolog kijavítására” adjon lehetőséget, hanem a második lépcsőben az áruszállítás és az elállás lehetősége mellett harmadik lehetőségként helyezze el, hogy „vagy a szerződészerű állapotot helyreállításáról a kötelezett költségére a jogosult maga gondoskodhat”. A szabályozás így lényegében biztosítaná azt, amit eredetileg is, de egy kicsit „szabadabban”.

Ennek részleteit a felek józan belátásra és a bírói gyakorlatra lehetne bízni, részletekbe menő törvényi szabályozás felesleges. Meg kell jegyezni, hogy ez a javasolt módosítás - bár a jogosult jogainak kiterjesztését jelenti - nem hátrányos a kötelezettre nézve sem, hiszen az önálló „kijavítás” lehetősége az elállással kerülne egy szintre, az elállással pedig nem hátrányosabb a kötelezettre.

IV. A termékszavatosság szabályai

5: 150. § (1) *„Az üzletszerűen forgalomba hozott ingó dolog (termék) hibája esetén a termék mindenkor fogyasztó tulajdonosa követelheti, hogy a gyártó a termék hibáját javítsa ki, vagy - ha a kijavít-*

tás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges - a terméket cserélje ki”.

Ebben a szabályozásban szükségtelennek látszik megkövetelni, hogy a termék tulajdonosa fogyasztónak minősüljön, elegendő megkövetelni az üzletszerű forgalomba hozatal, tehát hogy a termék tulajdonosa akár fogyasztó is lehetne. A kellékszavatossági igényeknél indokolt a fogyasztó kiemelt védelme, hiszen ott szerződéskötésről, szerződésből eredő kötelezettségről van szó, és a fogyasztó ilyen szerződés megkötésekor kiszolgáltató. A termékszavatosság azonban a termékhez kötött jogintézmény, a tulajdonos személyétől függővé tenni nem látszik indokoltnak. Saját szempontjából a gyártó felelőssége még az előtt keletkezik, hogy a tulajdonos személye ismert volna, a tulajdonos személyének változása nincs hatással a felelősség lényegére. A kellékszavatosságnál más a helyzet, ott a törvény joggal feltételezi, hogy főleg a fogyasztókat kell rendkívüli védelemben részesíteni szerződéskötéskor, fogyasztónak nem minősülő személy által kötött szerződésbe általában felesleges ilyen módon „beleszólni”.

Egyébként sincs módja a gyártónak érdemben vizsgálni, fogyasztónak minősül-e a tulajdonos, a szabályozás ráadásul könnyedén és gyakorlatilag szankcionálhatatlanul megkerülhető - tehát ebből a szempontból is felesleges ~ az ügyintézés idejére egyszerűen átruházható a tulajdonjog fogyasztónak minősülő személyre.

Szintén magyarázatra szorul, miért szabályozza a Javaslat a kellékszavatossági jogoktól eltérően a termékszavatosság szabályait atekintetben, hogy cserét csak akkor tesz lehetővé, ha kijavítás nem lehetséges, ez nem látszik indokoltnak.

A Javaslat túlzott mértékben épít a gyártó jóhiszeműségére azáltal, hogy nem ad a jogosult kezébe az elálláshoz hasonló, a kötelezettségét súlyosan megszegő kötelezettel szemben azonnal alkalmazható „másodiklépcsős” lehetőséget. Tény, hogy kellékszavatossági igényeknél második lépcsőben felsorolt két lehetőség - áruszállítás, elállás - termékszavatosság esetén szerződés hiányában nem alkalmazható. A kellékszavatosság második lépcsőjéhez harmadik lehetőségként javasolt önálló kijavítás lehetősége azonban itt is alkalmazható volna.

Azt javaslom tehát, hogy termékszavatosság esetén

- első lépcsőben kijavítást vagy kicserélést lehessen kérni, a kellékszavatosság szabályaival összhangban
- második lépcsőben, ha a gyártó a kötelezettségét súlyosan megszegi, a tulajdonos a szavatolt állapot helyreállításáról maga gondoskodhasson, a gyártó költségére. Akár a terméket kijavíttatva, akár úgy, hogy más gyártó hasonló funkciójú termékét vásárolja meg, mert joggal vesztette el a bizalmat a gyártó és terméke iránt. Ez utóbbi a kellékszavatosságnál alkalmazható elálláshoz hasonló rendezés volna, ugyanúgy a kötelezett súlyos mulasztása szükséges hozzá, a helyzet azonnali rendezéséhez vezet (a jogosult megfelelő termékhez jut), a tulajdonjogból (az elállásnál: szerződésből) eredő viszony megszűnik, és konkrét, bíróságon behajtható pénzbeli tartozás jön létre alkalmazásakor.

Minthogy a bevezetésre javasolt „termékgaranciát” a termékszavatosságra alapozottan javasoltam meghatározni, a termékszavatossági igényekről itt leírtakat a termékgaranciára is megfelelően alkalmazva irányadónak szánom.

V. A kellékszavatossági igény közlése és a jótállási igény közlése

Nem világos, miért veszi át a 5: 152. § (2) bekezdés az 5: 141. § (1) és (3) bekezdéseit szó szerint, mikor az az 5: 152. § (4) bekezdés alapján egyébként és része volna a szabályozásnak, ugyanakkor miért hagyja el a fogyasztók számára kedvező 5: 141. § (2) bekezdést, mikor egyébként a jótállás hagyományosan a kellékszavatosságnál szigorúbb helytállás. A jótállás szabályainak esetleges újragondolása esetén ez is figyelmet érdemel.

VI. A kógencia határainak lazításáról

A visszereseti jog (5:149. §) kapcsán megfontolásra javaslok egy indokoltnak látszó lehetőséget. A kiskereskedő némely területeken ugyanolyan kiszolgáltatót a nagykereskedőknek illetve az importőröknek, mint ahogy a fogyasztó kiszolgáltatót a kiskereskedővel szemben. A törvény kiterjedt kógens szabályozás keretében biztosítja a fogyasztók jogait, azonban ez a többletvédelem szigorúan a fogyasztói szerződések határáig tart, és a törvény kógencia szempontjából nincs tekintettel arra, hogy az adott szolgáltatás hogyan jut el a fogyasztóhoz. A fogyasztók érdekeit *közvetve* védendő, a fogyasztói szerződést kiemelten kezelve szükséges volna a törvényben kikötni, hogy semmis az előző kötelezettnak az a fenntartása, ami a kötelezett fogyasztói szerződés hibás teljesítése miatti helytállásából eredő káráért a visszereset lehetőségét kizárja. Ezáltal enyhítve kissé a fogyasztók és nem-fogyasztók között a törvény által húzott határvonal élén.

Ennek fontos erkölcsi értéke volna, hogy az esélyegyenlőséget javítja az üzletpolitikailag súlytalan, hatékony érdekérvényesítésre kevésbé képes, de a társadalmi és gyakran szakmai szempontból rendkívül fontos kisebb szaküzletek, és az üzletpolitikai szempontból nagy befolyással rendelkező - feltételeket diktálni képes - „multik” között.

A fogyasztó érdekeit védő rendelkezések hatékonyságát vizsgálva fontos ismerni, hogy a fogyasztói jogok megsértése a gyakorlatban gyakran az előző kötelezett jogsértést „kikényszerítő” magatartására vezethető vissza.

A polgári jogi alapelvekkel nagyon is összeegyeztethetőnek, sőt szükségesnek tartok ilyen szabályozást. Úgy vélem nem számítana a gazdasági viszonyokba való szükségtelen beavatkozásnak, hiszen csak olyan kikötést tiltana, ami a közfelfogás szerint egyébként is tisztességtelen.

VII. A jótállás tartalma (5:153. §)

Az eddig felhozott érveim és javaslataim a jótállás „Ptk. - közeli” meghatározását részesítik előnyben.

Az 5:153. § (1) bekezdésben ebben az *esetben* „a jótállást keletkeztető jognyilatkozat” helyett a jótállást keletkeztető szerződést volna célszerű írni, hiszen a jótállás nem az egyik fél egyoldalú nyilatkozatából, hanem a felek feltételekben megállapodásából, szerződésből jön létre (ennek hibás teljesítéséért kell helytállni),

mindkét fél fenntartásait figyelembe véve, azaz nem egy jognyilatkozat, hanem két egybehangzó jognyilatkozat keletkezteti a jótállást. Az is lehetséges, hogy a jogosult határozza meg a jótállás feltételeit, és a kötelezett beleegyezése révén válik ez a szerződés részévé. A jótállás *kialkudott* feltételei hatással lehetnek magára a szolgáltatásra (pl. ha a jogosult szigorúbb jótállást vár el, akkor tartósabb, de kisebb teljesítményű alkatrész beépítése) és a szolgáltatás árára is. A kötelelem részéről van tehát szó, és *nem egyoldalú vállalásról*. (Még akkor is, ha a gyakorlatban sokszor a szerződéskötés a kötelezett feltételeinek elfogadásában merül ki.)

Helyes volna továbbá, ha a javaslat utalna rá: fogyasztói szerződés esetén az írásba foglalt jótállási feltételekre (jótállási jegyre) jogszabály további előírásokat szabhat, kötelező átadását előírhatja. Ezzel lehetőséget adva az illetékes miniszternek vagy a Kormánynak, esetleg más jogalkotó szervnek, hogy amennyiben szükségesnek látják, előírassák pl. állami és civil fogyasztóvédelmi szervezetek által készített tájékoztató szöveg közzétételét a jótállási jegyen. (Az új Ptk. által hozott változások kapcsán ez gyakorlati szempontból indokolt lehet.)

VIII. Formai felvetések

Két kisebb jelentőségű, tartalmában érdemi változást nem hozó, de a *tartalmat jobban kifejező formát* ösztönző javaslatomat szeretném röviden, külön címek nélkül zárásként felsorolni.

- A Javaslat 5:139. § (1) bekezdése egy felsorolást bevezetve tartalmazza a „választása szerint” szöveget, azt a látszatot keltve, hogy a jogosult az ott felsorolt a) és b) pontok közül választhat. A pontok szövege ugyanakkor azt erősíti meg, hogy nem szabad választásról, hanem lépcsőzetes egymásutániságról van szó. Célszerűnek tartanám a tartalmat és formát összeegyeztetve a „választása szerint” szöveget nem a pontok felett, hanem azokban megfelelően szerepeltetni.
- A Javaslat 5:147. § (2) bekezdésében megjegyzésként „egy illetve öt éves” elévülési határidőről szól. Értelmezés szempontjából némileg zavarba ejtő, hogy hogyan kell ezt értelmezni: a) az elévülési idő nem *egy* illetve öt év, maga a törvény is előír eltérő elévülési időt (fogyasztói szerződésben két év) de a felek megállapodása is szabhat más elévülési időt. Véleményem szerint a számszerű utalást elhagyva pusztán elévülési időről kellene hogy szóljon a szöveg.

Takács József

JEGYZETEK

1 <http://www.lb.hu/velemen/velemen3.html>

2 *Lenkovics Barnabás: Polgári jogi alapok*, 15. 1. 1. A kötelelem fogalma, Kötelezettség és felelősség viszonya. (143. o.)

3 Szerződést biztosító mellékkötelezettségként nem csak a hibás teljesítésért, hanem elvileg bármely szerződésszegésért lehet jótállást vállalni, ezt azonban most minden elvi hiba nélkül figyelmen kívül hagyhatjuk, és vizsgálódásunkat a hibás teljesítésre korlátozhatjuk.

4 A Javaslat 5:151. §-a a hibás teljesítés jogkövetkezményeként, lényegében a Ptk.-val azonosan határozza meg a jótállást.

5 A Javaslat 5:152. §-hoz fűzött indokolásból: „A jótállás nem valamely szerződés kötelezettjéhez vagy jogosultjához, hanem meghatározott termékhez kapcsolódik (ún. termékközpontú jogintézmény), a jótállási jogokat ezért a termék mindenkor tulajdonosa gyakorolhatja a jótállást felvállaló kötelezettel szemben.”

6 Fordítva annál inkább elvárható: minden egyes kiskereskedőnek viselnie kell a felelősséget a fogyasztó felé a gyártó hibáiért.

7 Ideértve azt is, ha a „vállalás” a szerződéses szabadságot szükségszerűen korlátozó, kötelező jótállást előíró jogszabályból következik.

8 A kellékszavatosság szabályainak alkalmazásához szükséges tényállás a szerződés hibás teljesítése, a termékszavatosság esetén a tényállás a dolog minőséghibája, így a különböző tényállások folytán a két fogalom elkülönül egymástól. A termékszavatosság ennek ellenére nem külön cím alatt, hanem a kellékszavatosság cím alá lett elhelyezve

9 Lásd. 72/2005. (IV. 21.) Korm. rendelet a 151/2003-as Korm. rendelet módosításáról.

10 Az 5:136. § (3) bek. csak a fogyasztói szerződések kikötéseiről tartalmaz általános, a fogyasztót védő rendelkezést.

Szavatosság és/vagy kártérítés a hibás teljesítés miatt

Mi más lehetne a célja a kodifikációs munkálatoknak, mint a modern piaci viszonyok követelményeinek megfelelő, belső lentétektől mentes, koherens, rugalmas, egységes fogalomrendszerre épülő kódex megalkotása. A hibás teljesítés következtében fellépő, a jogosult oldalán jelentkező vagyoni hátrány orvoslására szolgáló intézmények mind a tipikusan professzionális keres-

kedelmi jogi viszonyokban, mind a nem kereskedő magánszemélyek vagyoni forgalmában jelentős szerepet játszanak, ezért a jogosult rendelkezésére álló eszköztár kialakításának elvi igényessége különösen fontos. A jelen dolgozat célja, hogy a hibás teljesítés jogkövetkezményeinek szűk sávjában, a szavatosság és a kártérítés jogi szabályozásának körében fellépő feszültségekre rá-

mutasson, és keresse a lehetőséget a jogintézmények egymáshoz való elvi viszonyának ésszerű újraszabályozására. Arra kíván választ adni, hogy e tárgykör jogi szabályozása a vele szemben állított követelményekkel mennyiben áll összhangban.

A hibás teljesítés jogi fogalma és az általa okozott érdeksérelem

A hibás teljesítés a Ptk. által nevesített négy szerződésszegési eset egyike. Azok a szerződésszegési esetek, amelyek nem sorolhatók egyetlen nevesített (tipikus) szerződésszegési csoportba sem, szintén szerződésszegésnek minősülnek. Ez a következtetés a Ptk. 277. §-ból vezethető le, amely értelmében a szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni: *argumentum a contrario* ebből a szabályból következik a szerződésszegés általános fogalma.

A jog tükrében hibás dologról, termékéről beszélni értelmeden dolog, a polgári jog ugyanis hibás teljesítést ismer.¹ A kötelem tárgyának funkcionális szempontból történő megítélése elválat a jog által támasztott követelményektől. Csupán a jogi szabályokon és a szerződés feleinek megállapodásán múlik, mit tekintenek hibátlan teljesítésnek. Előfordul, hogy a felek olyan dolog adásvételében állapodnak meg, amelynek minőségi attribútumai elmaradnak egy hasonló dologtól elvárt tulajdonságoktól, mégis jogi értelemben a kötelezett teljesítése hibátlan - hisz erről szolt a felek megállapodása. Éppúgy a köznap értelemben vett hibátlan dolog szolgáltatása is jelenthet hibás teljesítést, ha az nem felel meg a szerződés által előírt követelményeknek. A hibás teljesítés tehát nem fizikai, hanem jogi kategória: azokat az eseteket öleli fel, amikor a szerződés jogosultja nem jut a jogszabályok vagy a szerződés által előírt tulajdonságokkal rendelkező szolgáltatáshoz. Ha elfogadjuk a fenti értelmezést, a hibás teljesítés jogi kategóriáját nem pusztán a dare típusú kötelek tárgyai fizikai értelemben vett minőséghibáinak az elbírálására kell leszűkítenünk. A hibás teljesítés jogi szempontból akkor releváns, ha a jogosult oldalán vagyoni jellegű érdeksérelem jelent. Az említett érdeksérelem megnyilvánulhat

- a szolgáltatás hibás teljesítés következtében csökkent értékben (tapadó kár),
- a jogosult egyéb vagyonában a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben keletkezett értékcsökkenésben és nem vagyoni károkban (következménykár),
- a hibás teljesítéssel okozott károk csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez és további károk kialakulásának megakadályozáshoz szükséges költségekben (indokolt költségek),
- a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben elmaradt vagyoni előnyben (elmaradt haszon).

A hibás teljesítés szankciórendszere

A hibás teljesítéssel okozott vagyoni hátrány kiküszöböléséhez a jogosultnak a jogi intézmények igazi kincsébánya áll rendelkezésére: szavatosság, jótállás, kártérítés, termékfelelősség és szerződésben kikötött szankciók, mint pl. a kötbér kapcsolódnak vagy kapcsolódhatnak a kötelezett hibás teljesítéséhez szankcióként. Első látásra talán ezt az intézmény-gazdagságot a jogosult helyzetét megkönnyítő előnyként könyvelnénk el, ebből adódóan talán nem is kell kétségbe vonni a hibás teljesítés által a jogosult érdekkörében okozott hátrány orvoslását szolgáló seregnyi jogintézmény hatékonyságát. Mégis a mindennapokban éppen a szerződések jogosultjainak - jegyezzük meg, ők gyakran laikusok, távolról sem rendelkeznek a professzionális üzleti élet résztvevőinek tapasztalataival - okoznak a hibás teljesítés által okozott vagyoni érdeksérelem orvoslására szolgáló jogintézmények nehézségeket. Úgy gondolom, ennek oka egyszerűen abban rejlik, hogy az egyes

jogintézmények önmagukban a modern követelményeknek jelen formájukban már képtelenek megfelelni, másrészt összességükben az egymáshoz való viszonyuk sem zavartalan.

Az alábbiakban a kellékszavatosság és a kártérítés jelenleg hatályos jogi szabályozása, ill. a hozzá kapcsolódó joggyakorlat vázlatos bemutatásával foglalkozunk, ezt követően a készülő Ptk. szabályait vizsgáljuk, különös tekintettel a szavatosság és a hibás teljesítéssel okozott kártérítés joggyakorlata körében felmerülő rendellenességekre.

A kellékszavatosság

Visszterhes szerződések körében a kötelezett a Ptk. 305. § (3) bek. értelmében a hibás teljesítésért felelősséggel tartozik. Ezt a felelősséget az említett rendelkezésben a Ptk. kellékszavatosságának nevezi.² A kellékszavatosság nem az emberi mulasztást szankcionálja, nem az emberi magatartást kívánja „jó irányba” terelni azzal, hogy a felróható, ill. vétkes magatartást torolja meg. Előterében a teljesítési érdek kielégítése áll. A gazdasági élet bonyolult viszonyaiban a hibás teljesítés okai közül az emberi mulasztást felkutatni szinte lehetetlen és felesleges. A kötelezett azért tartozik szavatosi helytállási kötelezettséggel, mert a hibás teljesítés hátrányos következményeinek viselése szükségképpen a kötelezett üzleti kockázati körébe tartozik. Más kérdés, hogy talán a kellékszavatosság intézménye ettől függetlenül mégis alkalmas arra, hogy a kötelezett magatartását befolyásolja.

A kellékszavatosság tekintetében elsősorban a határidők rendszerén lépett túl a joggyakorlat. A jogvesztő határidők indokolatlanul rövidek, a szavatossági határidőkre vonatkozó normák pedig különösen áttekinthetetlenek. Ezzel szemben a kártérítés a szavatossági határidőktől lényegesen hosszabb öt év alatt érvényesíthető. Ebből adódóan egyértelműen megfigyelhető olyan törekvés, hogy a szavatossági határidők által esetenként meglehetősen hátrányos helyzetbe hozott jogosult a szolgáltatást a hibás teljesítés következtében terhelő vagyoni kár kompenzációját (tapadó kár) is a kártérítés szabályai alapján érvényesítse a kötelezett szemben. Véleményem szerint a kártérítés és a kellékszavatosság a tapadó kár helyrehozásának tekintetében funkcionálisan azonos célt követ.³ Talán két lényegesnek tűnő különbség fogalmazható meg a kellékszavatosság és a kártérítés között a tapadó károk tekintetében. Az egyes szavatossági jogok felfoghatók jogszabály által nevesített kártérítési módként, míg az egyes szavatossági igények érvényesítésének feltételrendszeréhez hasonló megkötetést a kártérítési szabályok között aligha találunk. További különbség, hogy ha a kötelezett a kellékszavatosság szabályai alapján köteles helytállni a hibás teljesítés által okozott vagyoni hátrányért, akkor a hibás teljesítésért való helytállási kötelezettség alól nem mentesülhet, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható - felróhatóság, vételesség hiányára tehát a kötelezett nem hivatkozhat, hogy mentesüljön a kötelezettség alól. A joggyakorlatban azonban ez a különbség is elmosódik, ebben a körben talán nem is tudnánk olyan bírósági döntést találni, amely a kötelezettet a kártérítési kötelezettség alól felróhatóság hiányában mentesítette volna. Mentésülésre esetlegesen csak akkor kerülhet sor, ha a kötelezett bizonyítja, hogy a hibás teljesítést érdekkörén kívüli elháríthatatlan körülmény okozta. A kellékszavatosság egy fokkal szigorúbb, a kötelezett még ilyen körülmények bizonyításával sem szabadulhat a helytállási kötelezettség alól (Pl. Csongrád Megyei Bíróság 1. Gf. 40. 141/1997/5. számú ítélete).

Megállapítható, hogy a két felelősségi tényállás, a kellékszavatosság és a kártérítés az általuk megkövetelt felelősségi fokozat tekintetében a joggyakorlatban közel kerültek egymáshoz. A jogosult szempontjából valóban a teljesítési érdek sérelmének orvoslására is előnyösebb a kártérítés szabályainak alkalmazása? Már a kérdésfeltevés önmagában is jelzi, hogy a szavatosság szabályozása meghaladtott, a jövőben olyan kellékszavatossági modell kell létrehozni, amely a jogosult érdekeit nem szorítja indokolatlan

korlátok közé, és nem lesz előnyösebb a jogosultnak egyéb jogi eszközök segítségével helyrehozni a megbomlott vagyoni egyensúlyt. Ilyen helyzet megteremtése viszont indokolatlanná, sőt zavaróvá teszi, hogy a teljesítési érdek sérelmét a szavatossági és a kártérítési intézményekkel egyaránt orvosolhassuk. Ezzel a kérdéssel a *A hibás teljesítéssel okozott vagyoni érdeksérelem és a kártérítés az új Ptk. tekintetében* cím alatt foglalkozunk.

A jelenleg hatályos Ptk. szavatossági határidőket szabályozó rendelkezések okozta intézményi anomáliák meggátolása érdekében szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozó határidőknél véleményem szerint a szolgáltatott dolog műszaki szempontból elvárható időtartamával kellene összhangban lenniük. A nem kereskedő magánszemélyek egymás közti forgalmában az általános hathónapos elévülési idő talán megfelel, de a jelen állapot különösen a tartós használatra rendelt dolgok esetében tarthatatlan. A Javaslat egyéves általános elévülési szavatossági határidőt állapít meg. Fogyasztói szerződés esetén a fogyasztó szavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított két év alatt évül el. Ha a fogyasztói szerződés tárgya használt dolog, a felek rövidebb határidőben is megállapodhatnak, egy évnél rövidebb elévülési határidő azonban ebben az esetben sem köthető ki. Az esetben, ha a szerződés alapján szolgáltatott dolog ingatlan, a szavatossági igény a teljesítés időpontjától számított öt év alatt évül el. A szavatossági határidők elévülési jellege azt a következményt vonja maga után, hogy alkalmazni kell az elévülés nyugvására és félbeszakadására vonatkozó rendelkezéseket. A Javaslat figyelembe veszi a joggyakorlatban az idő próbáját ki nem állott jogvesztő határidők megszüntetésére irányuló törekvéseket, a jelenleg hatályos Ptk.-tól eltérően az igényérvényesítés nyugvása vagy félbeszakadása folytán meghosszabbodott szavatossági határidőt nem kívánja korlátozni semmilyen általános jogvesztő határidővel. A jogszabályok által előírt kötelező alkalmassági időt így Javaslat jogi tartalommal tölti meg, így válnak jogvesztő határidőkké. Ertelemszerűen bizonyos termékek, szolgáltatások kötelező alkalmassági ideje az elévülési jellegű szavatossági határidőktől rövidebbek is lehetnek, ilyen esetben a kellékszavatossági igények a szavatossági idő eltelte előtt elenyésznek.

A kártérítés

A jelenleg hatályos Ptk. kártérítési szabályainak egyik alapötlete, hogy a károkozó személy az általa okozott teljes kárt köteles megtéríteni. A teljes kártérítés elvéből a Ptk. csupán a deliktális felelősség körében enged kivételt. Méltányosság alapján történő bírói mentesítésnek a Ptk. kifejezett rendelkezése értelmében a szerződészegésért való felelősségnek nincs helye. A törvényhozó tehát a kár mérséklése tekintetében a szerződéssel és a szerződésen kívül okozott kártérítés közé a kár mérséklésének lehetősége tekintetében éles határvonalat húzott. E szigorú törvényi elhatárolás hátterében az a gondolat húzódik meg, hogy semmi sem indokolja a szerződésileg vállalt kötelezettség megszegése következtében felmerülő kár megtérítésétől eltekinteni. A bírói gyakorlat azonban mind a kártérítés mérséklésének törvény által előírt módjától, mind a deliktális felelősség és a szerződészegésért való felelősség megkövetelt következetes elhatárolásától eltér. Az ítéletek a kártérítési igény részbeni elutasítását az okozati összefüggés laza voltára vagy távolságára tekintettel⁵ tartották indokoltnak, nem pedig a rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján. Hasonló módon a judikatúra a szerződészegéssel okozott kártérítés körében is csorbát ejtett a teljes kártérítés elvén, így elkerülve a korlátozó törvényi rendelkezést. Még ha a kártérítés mérséklésének ily módja célját és eredményét tekintve nem is kifogásolható, meg kell jegyezni, hogy elméletileg vitatható, ugyanis a felelősségkorlátozás normatív jellegét nem veszi figyelembe, helyette az okozatosság ténykérdéséve szakítja meg a felelősségi láncolatot. Emellett már több, mint két évtizeddel ezelőtt kimutatható volt a bírói gyakorlatban a ki-

mentési lehetőség objektívizálódása: a szerződéses viszonyokban a kártérítési felelősség alól csak akkor lehet mentesülni, ha a károkozó bizonyítja, hogy a kárt külső, elháríthatatlan tényező okozta.⁶ A jelenleg hatályos Ptk.-hoz kapcsolódó joggyakorlat tehát a szerződéses viszonyokban az adott helyzetben általában elvárhatóság követelményét szigorúbban értelmezi, mint ahogy az a deliktális károkozások körében megszokott. A szerződés kötelezettje akkor jár el úgy, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ha teljesítése minden tekintetben megfelel a törvény és a szerződés követelményeinek. A kártérítés tekintetében ez annyit jelent, hogy a kötelezett akkor mentesülhet - az elvben szubjektív - kártérítési kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy a károkozás a kötelezett érdekkörén kívül eső elháríthatatlan körülményre vezethető vissza.

A hibás teljesítéssel okozott kár megnyilvánulhat a szolgáltatás valamilyen fogyatékoságában, tehát a teljesítési érdek sérelmében, továbbá a hibával okozati összefüggésben lévő egyéb károkokban. Ez elvileg annyit jelent, hogy a kártérítés intézményével teljes mértékben kiküszöbölhető a jogosult teljesítési érdekének sérelme. Így azzal a problémával szembesülünk, hogy a hibás teljesítéssel okozott vagyoni hátrány egyik típusának, a teljesítési érdek sérelmének az orvoslása a szavatossági jogok helyett történhet-e a kártérítés intézménye segítségével. A nem kereskedő magánszemélyek jogviszonyaiban a joggyakorlat nem állja útját a szavatossági jogok kártérítésbe történő átfordításának, azonban a gazdasági jogi viszonyok professzionális résztvevői a szavatossági határidőkön kívül kártérítés formájában csak akkor érvényesíthetik a szavatossági jogukat, ha alapos okuk volt, hogy az igényt e határidőkön belül ne érvényesítsék (GK 41. sz. Állásfoglalása).⁷ Mivel szerződéses viszonyokról van szó, a hibás teljesítés körében a kötelezettet a bírói gyakorlat akkor mentesíti a kártérítési kötelezettség alól, ha bizonyítja, hogy a hibás teljesítést külső, elháríthatatlan ok okozta. A gyakorlat kimentési okként nem ismeri el a kötelezett üzemszféraán belül felmerült - akár elháríthatatlan - körülményeket.⁸ Véleményem szerint ez a felfogás helyes, ugyanis a kötelezett csak akkor jár el úgy, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ha a teljesítése hibátlan.

A még jelenleg hatályban lévő Ptk.-ban - legalábbis a tételes jogot tekintve - a jogosult számára egyértelműen előnyösebb, ha a szolgáltatott dolog hibájában rejlő vagyoni érdeksérelemet a kötelezett szemben a szavatosság jogintézménye segítségével érvényesíti. A gyakorlatban a kártérítés és a szavatossági igények a felelősségi fokozat tekintetében azonban igen közel kerülnek egymáshoz. Míg a kártérítés esetében a kötelezett érdekkörén kívüli, elháríthatatlan és előreláthatatlan tényezők bizonyításával mentesülhet a felelősség alól, ilyen mentesítő körülmény a szavatossági jogok esetében nem áll fenn (pl. a már említett Csongrád Megyei Bíróság 1. Gf. 40.141/1997/5. számú ítélete). Láthatjuk, hogy a joggyakorlatban a szerződészegéssel okozott kártérítés, amely összefüggésben a szerződés jogosultja a szavatosság jogintézményét kiválthatja, vagy akár meg is kerülheti, a felelősségi fokozat tekintetében jóval közelebb került a szavatosság jogintézményéhez, mint ahogy azt a tételes jog előírja.

A jelenleg hatályos tételes jog és a bírói gyakorlat közötti feszültségekből messzemenő következtetéseket vonhatunk le. Nyilvánvaló, hogy a gazdasági viszonyokban előforduló károkozások jelentős részét nem lehet vétkes, ill. felróható emberi mulasztással okozati összefüggésben felmerülő következményként értékelni, így a kártérítés emberi hiba szankciójaként történő felfogása a jövőben nem indokolt, dogmatikailag nem védhető és tarthatatlan. A kártérítési felelősség tételes jogi szabályozása már képtelen kielégíteni a modern piaci forgalom követelményeit, ugyanis a kötelező jogi viszonyok esetében is a kártérítési kötelezettség akkor állapítható meg, ha a káresemény felróható emberi magatartás, hiba következményeként áll be. Ezért az új Ptk. megváltoztatja a jelenleg hatályos Ptk. kártérítési felelősségének rendszerét. A Javaslat a szerződészegésből eredő és a szerződésen kívül okozott kártérítési felelősséget a kontraktuális kárfelelősség alóli kimentés

eltérő feltételeire tekintettel elválasztja egymástól. A szerződészegéssel okozott károkért való felelősség a tételek jogban önálló felelősségi alakzattá válik, amelyet az új Ptk. a szerződészegés általános szabályai között fog szabályozni. A kártérítés szabályai egységesek lesznek a kártérítés módja és mértéke tekintetében, kivéve az előreláthatósági klauzula érvényesülésének különös esetköreit. A szerződészegéssel okozott kártérítés esetében az objektívizált szubjektív felelősség zsinórmértékét elhagyva az új Ptk. a felelősséget objektív alapra helyezi, azaz kimentésre csak az adna lehetőséget, ha a szerződészegés fél bizonyítja, hogy a kárt olyan akadály okozta, amely nem volt elhárítható, és a szerződészkötés időpontjában nem kellett az akadállyal számolnia.

A Javaslat által javasolt felelősségi mérce a társadalom jelenlegi fejlődési fokán kívánatos. Szerződési viszonyokban - és nemcsak a szűk értelemben vett kereskedelmi forgalomban - a felelősségi mérce hagyományos, a kártérítés emberi hibát szankcionáló következményként történő felfogása értelmében, mivel a szerződés érdekkielégítő szerepét a felelősségi mérce represszív felfogása esetén képtelen betölteni. A vagyoni forgalomban - miként a Javaslat véleményem szerint helyesen állapítja meg - a szerződészegés kárkövetkezményeinek telepítése kockázatosztás jelent. Egyáltalán semmi sem indokolja a szerződészegő fél mentesülését abban az esetben, ha bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésénél úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, tehát a szerződészegés neki nem felróható. „Személyre szabott” mentesülési lehetőségek szerződéses viszonyokban nincs helye. A szerződéses viszonyokban a károsult érdeke azt követeli meg, hogy a kára a károkozó magatartásának szubjektív értékelésétől függetlenül térüljön meg. Abban az esetben, ha a károkozó véltenségre való hivatkozással a kártérítés kötelezettsége alól kimenthetné magát, a kárt a szintén véltelen jogosult lenne kénytelen viselni. Ezt a problémát feloldja az elvben objektív kártérítés, a felek a kockázatok körébe tartozó kárt kötelesek megtéríteni, nem pedig azokat, amelyek tekintetében őket felróhatóság terheli. Mivel a gyakorlatban már a múltban megtörtént a felróhatóság normakövetelményétől való elmozdulás, az új Ptk. hatálybalépését követő ítéleteknek nem kell a korábban taposott ösvényről merőben más irányba letérni - a leendő jogi szabályozás a már meglévő bírói gyakorlatot emeli törvényerőre⁹.

A hibás teljesítéssel okozott vagyoni érdeksérelem és a kártérítés az új Ptk. tekintetében

Az alábbiakban a Javaslat szabályozását vizsgáljuk a hibás teljesítéssel okozott vagyoni érdeksérelem kártérítés intézményével történő orvoslása problematikájának tekintetében. Véleményem szerint két kérdéskört kell körüljárni. Egyrészt a szerződés jogosultja a kártérítés intézménye segítségével kiléphet a szerződés relatív szerkezetéből, másrészt a jogosult-kötelezett viszonyban a szavatási jogok és a kártérítés intézmények viszonyát érdemes boncolgatni.

Az árukapcsolatokban a vagyoni érdeksérelem gyakran nem kompenzálható elszigetelten a szerződés felei között, hiszen a szerződés láncolat elméletileg végtelen, így a vagyoni érdeksérelem okozója a merev relatív szerkezet felbomlasztása nélkül nehezen „csíphető fülön”. A jogosult hibás teljesítésből eredő igényeivel - kártérítés formájában - különösebb akadályok nélkül fordulhat a termék gyártójával szemben is. A múltban a bíróságok a kötelelem zárt struktúráját ilyen módon nem törték fel, véleményem szerint mélyebb dogmatikai indokok nélkül a jogosultat belekényszerítették a szerződés relatív szerkezetébe. Mások, akik meg is engedték volna, hogy a jogosult a gyártóval szemben érvényesítse a termék hibájában rejlő vagyoni érdeksérelemének kompenzációját, ezt „a kontraktuális kártérítéshez képest háttérbe szorítják”¹⁰. Ezen a helyen tényként állapítjuk meg, hogy a mai joggyakorlat a jogosult döntésére bízta, hogy kivel szemben kívánja orvosolni a szolgáltatott dolog hibájában jelentkező va-

gyoni érdeksérelemét, ill. a hibás teljesítéssel összefüggésben keletkezett kárait.

A Javaslat módosítani kívánja a szavatossági jogok és a hibás teljesítésből eredő kártérítés viszonyát: a teljesítési érdek sérelmét kiküszöbölő eszközök tekintetében a szavatossági jogintézmények felé billentette a mérleg nyelvét. Ugyanez a tendencia figyelhető meg az európai jogfejlődésben is. A jogosult előtt a szavatossági jogokkal reparálható értékcsökkenés kártérítésként történő követelésének útját a Javaslat a szavatossági elévülési jellegű határidőket követően elzárja, így nem kívánja lerontani a szavatossági jogokkal reparálható értékcsökkenés kártérítésként történő követelésének útját a Javaslat a szavatossági elévülési jellegű szavatossági határidőkön kívül. Az új Ptk. tehát szigorúan elhatárolja hibás teljesítésből eredő kártérítés szabályozásánál a szavatossági jogokkal helyrehozható kárfajtákat az egyéb károktól. Amíg a szavatossági határidők nem teltek el, addig a jogosult szabadon választhat, hogy a kártérítés szabályai, vagy pedig a szavatossági szabályok alapján követeli a szolgáltatott dolog hibájában rejlő vagyoni érdekséreleme kompenzációját. Ez a szabály nem zárja el a jogosultat a hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában okozott értékcsökkenés kártérítésként történő érvényesítésétől, ám ezt időben korlátozza: ezt csak az elévülési jellegű szavatossági határidőn belül teheti meg. Ezzel a megoldással kívánja a Javaslat útját állni, hogy a jogosult a termék hibájában rejlő értékcsökkenés szavatási jogok gyakorlásával történő érvényesítésének elmulasztása esetén mulasztását kártérítéssel váltás ki. Hasonló törekvést testesít meg a LB GK 41. sz. Állásfoglalása is. Véleményem szerint ez a megoldás sem rendezi megnyugtatóan a kártérítés és a szavatosság viszonyát. A jogosult ugyanis megteheti, hogy a hibás dolgot kijavíttatja, és a kijavíttatás költségeit a kötelezettől kártérítés jogcímén követeli. Ily módon megkerülhetők a többi szavatossági jogra vonatkozó korlátok, amelyek a kötelezett méltányolandó érdekeit tartják szem előtt. A jövőben is nyitva áll a jogosultnak az a lehetősége, hogy mérlegelje a szavatossági jogok kártérítéssel történő kiváltását, bár az általános elévülési időtől rövidebb ideig (ez alól az igazdanok jelentenek kivételt, ugyanis ha a szerződés alapján szolgáltatott dolog ingatlan, a szavatossági igény a teljesítés időpontjától számított öt év alatt évül el). Ilyen esetben talán indokolt feltenni a kérdést, nem állunk-e szemben jogszabály megkerülésével, joggal való visszaéléssel, bár ennek a kifogásnak létet veszi, hogy a jogosultnak módjában áll szavatossági jogaival azonos tartalommal kártérítést követelni a termék gyártójától, forgalomba hozójától.

A Javaslat a szavatosság intézménye mellett szóló előnyként említi meg, hogy a szavatosság esetében a kötelezett nem mentheti ki magát annak bizonyításával, hogy a hibás teljesítés az érdekkörén kívüli, előreláthatatlan és elháríthatatlan okra vezethető vissza¹¹. Ebből a körülményből véleményem szerint a gyakorlatban nem feltétlenül következik, hogy a jogosult számára előnyösebb lesz, ha termék hibájában rejlő vagyoni érdeksérelemt a szavatási jogaival orvosolja. Tapadó károkat a kötelezettnek ugyanis minden esetben előre kell látnia¹².

Sőt, a jogirodalomban megjelent olyan nézet, hogy a szavatossági jogok a kártérítéshez képest különálló jogintézményként foghatók fel, ugyanis a jogosult szemszögéből kedvezőbb az érvényesítésük, mint a kártérítés esetében¹³. Ez a különbség azonban az új Ptk. tekintetében nem jut erősen kifejezésre. A szavatossági jogok érvényesítése a kártérítéshez viszonyítva kötött, sőt a jelenleg hatályos szabályozás judikatúrájában is aligha fordul elő olyan bírósági döntés, amely a kötelezettet hibás teljesítése kárkövetkezményeinek megítélésénél a felróhatóság hiányának mentesítő voltát figyelembe vette volna¹⁴. Az új Ptk.-ban a felelősség a szerződészegéssel okozott károkért objektív alapokon

nyugszik, a szavatosság és a kártérítés között a különbség gyakorlatilag hangyányira csökken, ezért nem áll meg az érv a szavatossági igény kártérítésként történő érvényesítésével szemben azzal, hogy a kötelezett a kárkövetelés alól könnyebben kimentheti magát, mint az objektív alapokon nyugvó szavatossági jogok esetében. Ez az érv egyébként - mint már fentebb utaltunk rá - a jelenleg hatályos szabályozás égisze alatt sem érvényesül. Akkor talán jogos a kérdésfeltevés, mi indokolja a szavatosság különálló jogintézményként történő felfogását?

Értelemszerűen abban az esetben, ha a jogosult a szolgáltatott dolog hibájában rejlő értékcsökkenést nem a szavatossági jogok érvényesítésével kompenzálja, hanem kárigényként érvényesíti, a kötelezettnek a szerződészegést elszenvedett fél jogos érdekei szempontjából méltánytalan lenne biztosítani az előreláthatósági klauzula által biztosított kártérítés-mérséklés lehetőségét. Tapadó károknak a szerződészegő félnek mindig előreláthatóknak kell lenniük.

Czifrusz György

JEGYZETEK

- 1 Dr. Kemmes István: *A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához*. Magyar Jog, 1992. évi 1. szám, 13. old.
- 2 A felelősség kifejezés használata ebben az esetben nem a legmegfelelőbb, ugyanis a kötelezett szavatási helytállási kötelezettsége akkor is beáll, ha a hibás teljesítésben nem volt vétkes, rá nézve a hívás teljesítés ténye nem felróható. Véleményem szerint ebből a megfontolásból a készülő Ptk. Ötödik Könyvének 2006. július 31-éhez hatályos normaszövege és indokolása (a továbbiakban: Javaslat) a kellékszavatosság fogalmát következőképpen határozza meg: A kötelezett a hibás teljesítésért - függetlenül attól, hogy azt kimentette-e - kellékszavatossági kötelezettséggel tartozik.
- 3 Hasonlóan: Dr. Kemenes István: *Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt*. Magyar Jog, 1985. évi 1. szám, 53. old. Ellentétes véleményt fogalmaz meg: Dr. Miskolczi Bodnár Péter: *Szavatosság és szerződésen alapuló kártérítés*. Magyar Jog, 1988. évi 10. szám, 874. old.
- 4 A Ptk. 318. § miniszteri indokolása
- 5 Dr. Vékás Lajos: *Előreláthatósági klauzula szerződészegésből eredő kártérítési igényeknél*. Magyar Jog, 2002. évi 9. szám, 513. old.
- 6 A vétkeességi elv gyökerei a 17. század természetjogi gondolkodásához nyúlnak vissza. A „Nincs felelősség vétkeesség nélkül” elv a magánjogi kódexekben uralkodóvá vált. Az említett alapelv az ipari forradalom liberális gazdaságpolitikája igényeinek is megfelelt, ugyanis a felelősség kizárására sor kerülhetett, amikor a felelősség a gazdasági és technikai fejlődést hátráltatta. A 19. században megnövekedett ipari balesetek száma azonban megkérdőjelezte a vétkeességi elv feltétel nélküli érvényesülését (Ems von Caemmerer: *A vétkeességi elv - összehasonlító jogi szempontból*. Magyar Jog, 1979. évi 5. szám, 463. old.).
- 7 A jogirodalomban egyébként a kártérítés és a szavatossági jogok viszonyának vizsgálata gyakran előfordul. Éppúgy találunk olyan szerzőket, akik a szavatossági jogokat kártérítésként értelmezik (Pl. Kemenes István: *Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt*. Magyar Jog, 1985. évi 1. szám, 53. oldal), mint az ellentétes nézet képviselőit (Pl. Dr. Miskolczi Bodnár Péter: *Szavatosság és szerződésen alapuló kártérítés*. Magyar Jog, 1988. évi 10. szám, 874. old.).
- 8 Kemenes István: *A gazdasági szerződések követelményei és az új Ptk. Polgári jogi kodifikáció*, 2001. évi 1. szám, 15. old.
- 9 Bizonyos szerződések, így például az orvosi megbízási szerződések esetére a kimentés jelenlegi Ptk.-ban szabályozott mércéjének fenntartása indokoltnak tűnik.
- 10 Miskolczi Bodnár Péter: *A szerződésen kívül okozott károkán való felelősség, mint hibás teljesítés esetén alkalmazható jogvédelmi eszköz c. tanulmány* járja körül a kötelelem zárt struktúrája felbomlásának kérdéseit. Jogtudományi Közöny, 1988. évi 3. szám.
- 11 Javaslat, 151. old.
- 12 Javaslat, 123. old.
- 13 Dr. Kemenes István: *A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához*. Magyar Jog, 1992. évi 1. szám, 21. oldal
- 14 Kemenes István: *Az új Polgári Törvénykönyv alapvető rendelkezései*. Polgári jogi kodifikáció, 2001. évi 1. szám, 15. old.

Az új Polgári Törvénykönyv tervezete - értékek és építő kritika

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke és Deák Ferenc Intézet által 2007. május 18-án nagyszámú hallgatóság aktív részvétele mellett tartotta meg az új Polgári Törvénykönyv - értékek és építő kritika című konferenciáját. A szervezők koncepciójának megfelelően az előadók a tervezet elkészítésében résztvevő, de nem munkabizottság-vezető elismert egyetemi oktatók voltak azért, hogy a konferencia ne csak a Javaslat ismertetése, de valódi kritikája is lehessenek a Javaslat „nulladik változatának”.

Weiss Emilia általános értékelésében egy átfogó, a hatályos Polgári Törvénykönyvhöz képest a különbségeket hangsúlyozó és értékelő ismertetésen túl kitért az egyes részekre vonatkozó elvi megállapításokra is. Az 1950-es évek eleje óta másodsor áll a magyar jogásztársadalom, jogalkotás átfogó korszerűsítés, új polgári törvénykönyv megalkotásának feladata előtt, az 1990-től készült törvények szintézisével a civilisztika terén a rendszerváltás folyamatának egyfajta kodifikációs lezárása, összegzése céljából². A két kodifikáció között jó néhány hasonlóság és különbség található - jellemző is hogy a jelenlegi kodifikációnak van írott előzménye, s így a kodifikátoroknak kell megtalálni a helyes arányokat a megőrzés megújítás kérdésében³, amely arányok változóak az egyes jogterületeken, s kell figyelemmel lenniük Európa jogalkotására⁴.

Az elkészült monista elvű javaslat igen terjedelmes, hisz szabályokat ad a gazdasági élet szereplői számára, s magába olvasztotta a családi jogot is. A javaslat 3 területen fogalmaz meg alapelveket. A javaslat elején, az eddigiehez képest szűkebben, három alapvető fogalmaz meg: a jóhiszeműség és tisztesség elvét⁵, az elvárható magatartás elvét⁶ és egy értelmezési alapelvet⁷. Kima-

rad azonban a kölcsönös együttműködés elve, ez azonban érthető, hisz ez nem vonatkozhat minden polgári jogi jogviszonyra, például a végrendeletben kizárt törvényes örökös együttműködése a végrendeleti örökösrel nem elvárható. Jellemző ugyanakkor a szerződési jogban és a családi jogban általában, s még néhány területen, például a szomszédjogban.

A szerződési jog szintén három alapvető fogalmat tartalmaz: a szerződési szabadság elvét⁸, itt mondja ki az együttműködési kötelezettséget⁹, és a visszterhesség vélelmének elvét¹⁰. Megkérdőjelezhető azonban, hogy valóban van-e a szerződés tartalmának meghatározásában szerződési szabadság akkor, amikor a szerződések túlnyomó részét a gazdaság szereplői által diktált tartalommal köd a fél. Helyes az együttműködés elvének részletezése mind a szerződés megkötése, a tájékoztatás, mind pedig a teljesítés létszakaszában.

A harmadik, alapelveket megfogalmazó terület a családi jog, ahol elengedhetetlen az alapvetően kereskedelmi jogias szemléletől eltérő viszonyokra sajátos alapelvek megfogalmazása. Ezen elvek a Javaslat szerint a családi kapcsolatok védelmére¹¹, amely magába foglalja egyben a családi és egyéni érdek összhangjának biztosításának elvét is, a gyermek érdekének a védelmére¹², amely nem csupán családjogi elv, a házastársak egyenjogúságának elve¹³, és a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve¹⁴. Ez utóbbi azonban szemben a Javaslat indoklásával¹⁵ két egymástól teljesen független elv, amelyeknek semmi közük sincs egymáshoz, nem kellene tehát összemosni őket.

Személyek joga rész bővült a legjelentősebben. Ésszerűsíti a Javaslat a cselekvőképesség körében jelenleg meglévő szabályo-

kat, s jelentősen bővíti a jogi személyekre vonatkozó rendelkezéseket közös szabályok előírásával, amelyekre igen nagy szükség is van. Hiányzik azonban a költségvetési szervek meghatározása, státusuk tisztázása, ugyanis egyetlen vonatkozásban, a kártérítési felelősségüket¹⁶ említi csak a Javaslat. Kimerítő szabályozásuk természetesen nem polgári jogi kérdés, azonban legalább típusaik számbavétele, létrejöttük olyan kérdések, amelyeket tisztázni kellene a következő Polgári Törvénykönyvnek. A személyhez fűződő jogokat tárgyaló rész - szemben a máshol inkább túl részletező szabályokkal - rövid és szűkszavú, ezen felül érthetetlen, miért ékelődik a jogi személyek általános szabályai és a két részletesen tárgyalt alapítványi és egyesületi részek közé. Miért maradt ki a magánlakás és a jogi személy céljára szolgáló helyiség tiszteletben tartása, mint nevesített személyhez fűződő jog, hiszen a magánszféra védelme nem azt jelenti? Az is problémás, hogy amíg a Javaslat a magánéletbe való *jogellenes* beavatkozással szemben véd¹⁷, addig az Európai Emberi Jogi Egyezmény a magánszférába való *indokolatlan* beavatkozást tiltja, mely utóbbi szélesebb kört foglal magába, ennek alkalmazása helyesebbnek tűnik. Ugyancsak nem látszik eléggé tisztának a Javaslat szövegezése abban a tekintetben, hogy a személyiségi jogok megsértése esetén ki tekinthető sértettnek például a gyűlöletbeszéd kapcsán¹⁸, vagy a kegyeleti jogok megsértése esetén¹⁹.

Dologi jog igen helyesen szélesebb körű lett a telekkönyvi szabályok törvénykönyvi szintre emelésével, másrészt részletesebb szabályokat ad a zálogjogról is. Sok észrevétel érkezett ugyan arról, hogy helyesebb volna egy helyen összefoglalni a zálogjog szabályait, minthogy azonban kétarcú intézményről van szó, nem baj az, hogy a Javaslat szétválasztva a dologi²⁰ és a költelmi részben²¹ is tárgyalja.

A költelmi résznek a szerkezet is megváltozott, emellett pedig a szemlélete is, hiszen valószínűleg tudatosan erősen gazdasági szemléletű, kivéve a fogyasztóvédelem szabályait. Ez néhol már túl is megy azon határon, hogy a monista elvnek megfelelően a gazdálkodó szervezetekre figyelemmel kellene szabályoznunk, túlságosan elrugaszkodva az embertől. Ezt jól illusztrálja a költelmek általános szabályain belül a teljesítés helyére vonatkozó szabály²², amely a teljesítés helyeként elsődlegesen a kötelezett *telephelyét, fióktelepét* határozza meg, ennek hiányában *székhelyét, s csak ez után, kivételként említi a lakóhelyét, tartózkodási helyét*. Pozitívum azonban, hogy rendkívüli módon odafigyel a fogyasztóvédelmi szabályoknak uniós kötelezettségeinknek megfelelő beépítésére.

Lényeges változás a szerződészegés és a szerződésen kívüli felelősség elveinek különbözősége. A Javaslat értelmében a kimentés megváltozott, szigorúbb lesz a szerződészegésért való felelősség a jogkövetkezmények tekintetében, igaz, hogy ez korlátozható előreláthatósági klauzulával a károk bizonyos vonatkozásaiban. Az általános szerződési feltételen alapuló szerződéskötés, a versenyzetesen alapuló szerződéskötés szabályainak beemelésével nagyobb fokú stabilitás remélhető ezeken a területeken is.

A költelmi jog különös részébe újabb, eddig nem szabályozott szerződések kerülnek beemelésre a Javaslatba, ugyanakkor egyes vélemények szerint még így is jó néhány hiányzik. A deliktuális felelősségi rész pozitívuma, hogy egységesen kívánja szabályozni a szerződésen kívüli felelősség kérdését, és részletesen kitér eddig külön jogszabályokban megfogalmazott felelősségi alakzatokra.

A családjogban egyértelműen indokolt beemelni az élettársi kapcsolatok szabályozását, hiszen a jogalkotó nem csukhatja be a szemét az élet tényei elé. Ebben a tekintetben azonban a családjogi rész jelen állapotában nincs összhangban az öröklési jog élettársakra vonatkozó szabályaival. A családjog szabálya ugyanis megengedően áll az élettársi kapcsolatok regisztrált és nem regisztrált változatához, s nem tesz különbséget köztük jogkövetkezményeiket tekintve. Ezzel szemben azonban az örökjog a nyilvántartott kapcsolatokhoz többlet jogokat fűz, s az egész biztos nem helyes, ha a törvényen belül ilyen ellentmondás fennmarad. A különélő szülő jogainak erősítése nemzetközi tendencia,

amelyhez a Javaslat is csatlakozik, célként tűzve ki ezen a területen is egyfajta stabilitás kialakítását, szétválasztva a törvényi és az alacsonyabb jogalkotási szintre tartozó területeket, megakadályozandó azt a fennálló és nemkívánatos gyakorlatot, amely két-három évente átalakítja valamelyik terület szabályait. Üdvözlendő a kiskorú gyermek tartásra való rászorultsági vélemének kiterjesztése a gyermek 20. életévéig, amennyiben középfokú iskolai tanulmányokat folytat.²³

Az öröklési jogban a legnagyobb változás az örökölhető vagyonban következett be az elmúlt időszakban, ami azonban nem öröklési jogi, hanem tulajdonjogi változás következménye. A Javaslat öröklési jogi részében jobbra az idő során szükségessé vált korrekciókat hajt végre, leszámítva az élettársakra vonatkozó szabályokat. A korrekciók első köre az ági vagyon tekintetében a hatályos Ptk. megalkotásakor rossz kompromisszumok kiküszöbölése miatt szükséges változások. A második a haszonélvezet megváltásával kapcsolatos szabályok, amelyek 1977-es átgondolatlan megváltoztatása kerül most kiigazításra, a harmadik pedig a gyakorlatban kiderülten rosszul megfogalmazott és kitégített szabályok törvényi szintű rögzítése.

Weiss Emilia általánosságban kiemelte, hogy az eddigi munka sok ember sok munkája eredményeként született tervezet, amely a többségi akaratot tükrözi, reméli az új Ptk. megszületésével jobban meggondolja a jogalkotó, hogy mikor, milyen gyakran változtatja annak szabályait a jogbiztonság elvének megfelelően jó lenne korlátozni, mit, mikor, hol lehet megváltoztatni. A jog eszközei ehhez nem elegendők.

Kecskés László a bevezető rendelkezéseket elemezve a három helyett négy alapelvet és három általános jelentőségű rendelkezést talált a Javaslatban. Véleménye szerint a magyar jogban egyfajta kultusza van az alapelveknek, a jól megválasztott alapelvek tartják fiatalon a kódexeket, a jó alapelvekkel lehet a bírói kultúrát, a bírói élményt, a bírói gondolkodást belevinni a jogalkalmazásba. Van ugyan egyfajta bizonytalanság is az alapelvekkel kapcsolatban, hogy mikor nyúlunk hozzá, mikor alkalmazzuk - ez igen nagy baj, hogy a magyar jogban nincsen semmilyen szabály arra, hogy egy speciális szabályt mikor lehet alapelvvel felváltani. (Igaz az sincs sehol jogszabályba foglalva, hogy *lex specialis derogat legi generali*.) Valahol le kéne írni ezeket, lehetne akár egy jogalkalmazási törvény keretében is. A magyar jogirodalomban vannak ellenzői az alapelvek széles adagolásának (*Lábady Tamás, Harmathy Attila, Eörsi Gyula - Világhy Miklós* 1962-ben²⁴ elsőként sorolta fel az általuk fontosnak vélt hat alapelvet, de volt az akár tizenkettő is, aztán *Eörsi*²⁵ hét alapelvet sorba véve megvédett három klasszikus elvet is.

Általában megszorítóknak mondható a Javaslat az alapelvekkel szemben. Furcsa az elvárható magatartás elválasztása a felróható magatartástól, a joggal való visszaélésnél ugyanez a kettéválasztás - alapelv és egyéb általános rendelkezésre bontás - a Javaslatban, ami a gyakorlatban akár hasznos is lehet. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve²⁶ azonban nagyon hiányzik a Javaslatból úgy, hogy az indoklás számos helyen hivatkozik rá. Egyrészt deklaratív jelentőségű, másrészt dogmatikai, hiszen hivatkoznak, utalnak rá, harmadrészt az Európai Unió és a magyar jogrendszer összekapcsolása szempontjából is jelentős. Az Európai Bíróság gyakorlatából kitűnik, hogy alanyi jogot pusztán a közösségi jog alapján is lehet érvényesíteni²⁷, kiszélesedett az alanyi jog alapját képező tárgyi jogi bázis. A tárgyi jog ma már nem pusztán a magyar jogot jelenti, hanem az uniós jogot is, s kiterjed az uniós jog formálisan át nem vett részeire is. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve lehetne tehát az a kapocs, ami összeköti a magyar és az uniós jogot.

A személyek jogáról szóló rész lobbitevékenység eredményeként sikerült ilyen rövidre, a későbbiekben egészen biztos bővíteni fog, remélhetően minél előbb. Pozitív a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok részletes kidolgozása, az egyesületek és alapítványok részletes szabályainak beemelése a Javaslatba.

Nagyon hiányzik egyfajta paletta a jogi személyek körét illetően, itt tulajdonképpen lyukas a tervezet. Külön kiemelendő az, hogy a Javaslat az államról alig szól. „Az állam jogi személy.”²⁸ A témának könyvtármí irodalma van, színvonalasabb volt az 1960-as Ptk. indokolása, mint az a fél oldal, amit nagyon megalapozatlanul tartalmaz az Indokolás. Hiányzik az állam jelensége, a költségvetési szervekre való utalás, ennek a résznek még az állam kárfelelősségének szabályozására is át kéne sütnie. Sokkal lényegesebb összefüggés lenne az állam civiljogi felelősségének és az állam jogalanyiságának dogmatikai kapcsolatát törvényi szinten tételezni az új Ptk.-ban, mint az állam felelősségét a jogi személy alkalmazottaiért való felelőssége egyik aleseteként megfogalmazni, ahogyan azt a jelenlegi törvény teszi.

Hatalmas cezúra lesz a polgári jogban, a jogászai szakmában az új Ptk. hatálybalépése, egy kultúrlépcső. Québecben semmit sem ért a korábbi szakvizsga, amikor hatályba lépett az új Polgári Törvénykönyv, hat hónapos tanfolyam után újra kellett vizsgáznia minden szakvizsgázott jogásznak is.

Jobbágyi Gábor előadásában elsőként a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvről beszélt, ami feladatát sikerrel betöltve átmentett egy szellemet, egyfajta gondolkodásmódot, most azonban lehetőség van visszatérni a gyökerekhez, hagyományokhoz, a polgári és európai értékekhez és kódexek vonulatához. Ennek kapcsán a családjog visszatérhet a polgári jog rendszerébe, a Polgári Törvénykönyvből, ahová mindig is tartozott és ahová ezer szállal kötődik. Ezzel a visszatéréssel várhatóan jelentősége is nőni fog az elméletben és a gyakorlatban is - annál is inkább, hiszen a polgári jogi bírói gyakorlatból körülbelül negyven százalékot tesznek ki a családi jogi perek.

A Javaslat a jelenlegi Csjt. rendszerét követi, ezenfelül liberalizál, azonban régi magyar magánjogban és Európában ma is létező, bevált jogintézményeket nem szabályoz. Nem határoz meg fontos fogalmakat, mint a család, házasság, életközösség, amely fogalmakat a jogtudomány már kidolgozott. Nem szól ezek funkciójáról vagy céljáról. A Javaslat rendszerének hibája, hogy összemosza az ép és működő, illetve a bomló vagy felbomlott házasságot, családot.

Központi probléma, hogy a Javaslat családjogi részében uralodnak a vagyoni szabályok, pedig ez eltérő viszonyrendszer a polgári jog más területeitől, éppen hogy a személyi kapcsolatokra épül, azok dominálnak, ugyanakkor pont ennek szabályai hiányoznak a Javaslatból. Kimarad például a házastársak személyi viszonyához tartozó hűség, aminek megsértéséhez jogkövetkezmények fűződhetnek, és ezen a követelményen alapul a férj apaságához fűződő vélelem, a törvényes öröklés rendje is.

A házasságnak lényegi eleme az életközösség, aminek tartalmát, elemeit a bírói gyakorlatból ismerjük. Előírható lenne a házasságoknak „emberhez méltó/házastársakhoz méltó” életközösség létrehozása, hiszen ez a házasság lényege. Ugyancsak nem szól a Javaslat és a Csjt. sem a házastársak közötti nemi kapcsolatról, kvázi egy szűzi házasság képét vázolja fel, ami nem életszerű, hiszen a nemi kapcsolat, közösség az életközösség eleme. Még a kánonjog is szól a nemi kapcsolatról, amelynek létre kell jönnie a házastársak között ahhoz, hogy a házasság felbonthatatlanná váljon²⁹. Tartalmát nem részletezve, de választ kellene adni a polgári jogban is arra a kérdésre, hogy kötelezettség-e házasságban a nemi kapcsolat. Hiszen a művi megtermékenyítéssel kapcsolatos problémákkal foglalkozik a Csjt. és a Javaslat is³⁰, s ha az egészségügyről szóló törvény szól az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásokról³¹, legalább említeni kellene az emberi reprodukcióra irányuló „normál eljárást”³² is.

Az élettársi kapcsolattal kapcsolatos problémák feloldására a Javaslat nagy vonalakban lemásolja a házastársakra vonatkozó szabályok szerkezetét. Tartás, közös vagyoni megosztása, lakáshasználat rendezése, gyermekelhelyezés valóban élő problémák az élettársi kapcsolatok megszűnése esetén. A gyakorlatból tudható, hogy egy húsz éves élettársi kapcsolat megszűnése esetén

ezek sokkal nehezebben rendezhető kérdések, mint adott esetben egy házasság esetén. Ugyanakkor kétségtelen, bár nehezen elfogadható előny, hogy a kötelek, magát az élettársi kapcsolatot könnyebb felbontani. Mára azonban házassági bontóperekben is roppant egyszerűvé vált a kötelek felbontása, ott is a járulékos kérdések rendezése a nehéz, s még ennél is nehezebb ez az élettársi kapcsolatok vagyoni viszonyait rendezni. Ha viszont ez igaz, miért nem a házasságot favorizáljuk az élettársi viszonytal szemben? Természetesen szükséges az élettársi jogviszonyt is szükséges végre a polgári jogi társaságtól függetlenül szabályozni, azonban ilyen részletességgel a családjogba emelni túlzás. A házasság és a család intézményének védelme a jogalkotó alkotmányos kötelezettsége, ennek megfelelően eltúlzott közel azonos szintű védelmet biztosítani egy a házassággal rivalizáló, attól azonban gyengébb, de újabb problémákat gerjesztő jogintézmény számára. Már csak azért is, mert külföldi példákból tudható, hogy az egynemű élettársak idővel örökre kívánnak fogadni, reprodukációs eljárásban kívánnak résztvenni, a liberalizmus tehát előreláthatóan további problémákat generálhat a jövőben.

A házasság megkötésének szabályai köréből hiányzik a jegyesség intézménye, ami a klasszikus előkészületi idő biztosításán túl a vagyoni joghatásokat is rendezi arra az esetre, ha nem jön létre a házasság, s ami megtalálható az európai jogrendszereken túl a régi magyar jogban is³². A Javaslat a Csjt. szóhasználatát átvéve házasságról szól³³, a hatályos Ptk. azonban a jegyest tekinti hozzátartozónak³⁴, az eljárásjogok például a jegyesség tényéhez fűznek jelenleg is joghatásokat³⁵, annak ellenére, hogy a családjog sehol nem határozza meg, kik is azok a jegyések. A házasságkötés előtti várakozási idő megszüntetésével a megfontolás lehetősége teljesen eltűnik, s továbbra is hiányzik a régen, és az egyházi jogban jelenleg is működő tanácsadás intézménye, ami a külföldi jogokban is elég jól bevált intézmény.

A szülői felügyelet elnevezés nem túl szerencsés, érdemes volna megváltoztatni, ahogy az a Javaslat indokolásába is bekerült³⁶, hiszen itt alapvetően egy szereteten alapuló kapcsolatról van szó, nem pedig egy szigorú és személytelen felügyeletről. A szigorra a gyermek jogai és kötelezettségei között azonban keresve se találunk, a Csjt.-vel és a gyermekvédelmi törvénnyel szemben az ott megtalálható gyermeki kötelezettségek³⁷ eltűntek. Lehetetlenség, hogy a szülőnek egyeden szankcionálási lehetősége gyermekük feljelentése legyen, amennyiben az 14 éveses államellenes megmozduláson, fasiszta szervezetben vesz részt, vagy drogot talál a holmija között.

A gyámsági és gondnokság szabályai még mindig nem kielégítőek a Javaslatban. A gondnokság szabályai igen helyesen a személyi jogi részben találhatók, azonban még mindig nagyon szűkszavúak, s lévén hogy egy igen fontos, alanyi jogot érintő kérdéskörrel van szó, elengedhetetlen a megfelelő, törvényi szintű szabályozás.

Az összességében jó, kidolgozott és alapos Javaslat tartalmaz néhány felesleges, eljárásjogba tartozó rendelkezést, például a sajtó-helyreigazítás, nem foglalkozik azonban olyan jelentős kérdésekkel, mint az orvos-beteg szerződése, az orvos felelősségének kérdése. Konceptcionálisan megfontolandó emellett a liberalizálás, amely féltő a nélkül következik be, hogy annak következményeit felmérte volna a jogalkotó.

Lenkovich Barnabás a Javaslat egészét értékelve az új Polgári Törvénykönyv alapvető elnevezését, s egyben értéktelenítését emelte ki, hiszen Eörsi után elmondható, hogy egy ország civilizáltságának fokmérője polgári törvénykönyvének megléte s annak színvonala. Egy törvénykönyv értéktartalmát valójában azok az alapértékek adják, amelyet kétezer, kétezer-öttszáz éves fejlődés hozadékai, s részei egy nemzet kulturális örökségének és az európai civilizációnak. A *Bíró-Lenkovich* szerzőpáros már 1997-ben, illetve 2002-ben törekedett elébe menni az alapelvek rehabilitációjának, Werbóczytól az igazságosság, ésszerűség, jogbiztonság elveinek, mint iránymutató eszméknek az átvételével, s a rendelte-

tésszerű joggyakorlás, joggal való visszaélés tilalmának elveinek tartalmi átfarmálásával. A bővülés helyett azonban sajnos redukciót tapasztalhatunk.

Azt mondhatjuk, hogy Polgári Törvénykönyv a magánjog alkotmánya, mert az Alkotmány az közjog, s annak nincs specifikus saját magánjoga, így a magánjog alapvető elvei alkotmányos alapértékek is egyben - így például a szerződési szabadság, és a tulajdon. Ha a Ptk. kvázi önként lefejezi magát, akkor ezt az értékrend meghatározó szerepét önként átengedi az alkotmányos értékek terrénumába, ami a magánjog elközzogiasításának veszélyét hordozza magában. Olyan alapvető értékek megfogalmazására volna szükség, mint például annak kimondása, hogy „Erkölcstelen magatartásra jogot alapítani nem lehet.” Óriási lehetőség amit a Ptk. Javaslat ezzel kihagy, amely magatartást súlyos kritikával illelhetünk ezért.

A magánjog jogpolitikáját előre körvonalazni kellett volna, milyen társadalmat akarnak a törvénnyel formálni, hiszen egy ilyen alapvető szabálynak társadalmi rendeltetése van. Nagy kérdés, elvénnek feltétele elmaradt, hogy milyen társadalom és emberképe van az új Polgári Törvénykönyvnek. Ezt a kérdést csak *Lábady Tamás* vetette fel³⁸, s válaszolta meg, s nem tudott jobbat mondani annál, hogy ez az autonóm vagyonos polgár, a szabad magántulajdonos, szabadon társuló, egyénileg és társas módon szabadon vállalkozó, kockáztatni is képes és hajlandó ember. A magánjog *Szladits* által megfogalmazott rendeltetése a családi élet és a gazdálkodás szabályainak kereteit meghatározni. A családi élet mint az ember életének alapvető tere, társadalmi és természetes rendeltetése, amit ott teljesít ki utódain keresztül, s ennek a létének a materiális feltételeit megteremteni a gazdálkodás segítségével. A magántulajdoni rend pedig az, ami biztosítja az egyesek számára az uralmat a termelés tényezői felett. A gondolat hiánya, hogy nem határozza meg, hogy mekkora kör tartozik az „egyesekbe”, illetve hogy ez embereket, vagy absztrahálódott, elszemélytelenedett multinacionális vagyontömegeket is jelent-e. A tulajdon szociális kötöttségeinek megjelenése a magántulajdonon, magángazdaságon alapuló társadalom és ezzel összefüggésben az öngondoskodás képességét éppen úgy jelenti, mint ugyanezen tulajdon az igazságosság és szolidaritás nevében a köz kötelezettségeivel való kiegészítését közegészségügy, népoktatás, hatalmas infrastrukturális rendszerek - vasút, posta - fenntartásával. Ez a rendszer teljesen esik szét. A szocialista rendszer megpróbálta felszámolni a magántulajdonon alapuló rendet, s az állami bérabszolgáság keretében kapott bér és annak személyes fogyasztásra fordításával a személyi tulajdonra redukálta, ahol minimális felhalmozási képesség miatt elenyésző mértéket öltött a magánforgalom, az öröklés. Ez volt a szocialista polgári jog korszaka. Ma ugyanez némiképp megváltozva: 9 milliányi multinacionális bérabszolga ugyancsak elfogyasztja a fizetését, viszont képes 20-30 évnnyi adósságot hátrahagyni, s lesz tíz százaléknyi olyan, aki milliárdokat, milliárdokat képes mozgatni és hátrahagyni. Sajó professzor Heinrich Heine után a polgári jogot az önzés Bibliájaként aposztrofálja, s ezt a jelenséget nevezi a polgári jog Máté effektusának. Akinek van, annak adatik és még inkább bővelkedik, de akinek nincs, az is elvétetik tőle, amije van³⁹. Globálisan ugyanaz a probléma a tulajdon megosztásában, mint ami nálunk. Mit tud tenni ezzel a helyzettel a magánjog? A Polgári Törvénykönyv koncepciója - a magánjog politikája - nem vázolt fel társadalomképet, emberképet, csak tudomásul vette a fennálló konzumidiotizmust, korlátlan hedonizmust, felelőtlen eladósodást, hitelből fogyasztást, s ezt próbálja meg leképezni, megmenteni önmagától a fogyasztót a gyengébb fél védelmére hivatkozva. Odáig megy ebben, hogy a kötelmi jog elvei közül is hiányzik a *pacta sunt servanda*⁴⁰, míg az ott van rögtön az elején, hogy a fogyasztót tájékoztatni kell⁴¹. A kötelmi jog elején és a szerződések közös szabályainak elején megtalálható a diszpozitivitás elve⁴², míg a dologi jog elejéről hiányzik a kógencia elve, ami itt úgy hangozhatna a diszpozitivitás pandanjaként „Ezen

szabályoktól a felek nem térhetnek el, csak akkor, a törvény kifejezetten megengedi.”

Dologi jog a negyedik könyv címe, azonban az alatta egyetlen dologi jogi szabály sincs, rögtön a birtokkal kezd. Legalább a dologi jog elveit be kellene emelni: a zártkörűséget, tartalmi kötöttséget, abszolút hatály, egyediség és nyilvánosság elveit be kellene emelni a Javaslatba. A dologi albizottság tagjaként *Sárközy* professzort, a dologi bizottság vezetőjét sikerült is meggyőzni, a dologi bizottság javaslatában több elv szerepelt is, utóbb azonban a Javaslat nyilvánosságra került változatából már érthetően módon hiányoznak. Ugyanakkor következetlen, hiszen a telekkönyv elveit bekerültek ugyanezek.

Az *occupatio*⁴³ egy tulajdon szerződmód, nem ezt a címet kéne adni ennek a paragrafusnak, hanem például a birtok megszerzés. Dogmatikailag tiszta kifejezések keveredése található máshol is⁴⁴, hiszen különbség van birtok átruházás, átengedés és átadás között. Az átadás, a traditio egy birtokbaadás, a magánjog határolm közvetlen átengedése időlegesen és részlegesen. Az átruházás az egy szerződmód és a tulajdon teljes és végleges átruházása. A rendelkezési jog tartalmának szabályánál⁴⁵ viszont helyesen használja a kifejezéseket a Javaslat, amivel önmagával is ellentmondásba keveredik. Az átruházásnál, mint szerződmódnál pedig egy mondaton belül használja a birtokra és a tulajdonra is az átruházás szót a Javaslat⁴⁶.

A jogalap nélküli birtoklásnál⁴⁷ stiláris hiba található, helyesen „Akinek a dolog jogalap nélkül van a birtokában”. Ugyanabban a szakaszban szerepel a bűncselekménnyel, egyéb erőszakos vagy alattomos úton szerző feltétlen és azonnali kötelezése a dolog kiadására, birtoklásától mindenféle igény megtagadásával. Ugyanezt a felsorolást ismerjük az elbirtoklásnál a tulajdonszerzés gátjaként⁴⁸, nem tartalmazza azonban a nem tulajdonostól való szerzésnél⁴⁹. A nem tulajdonostól való szerzés szabályai közül nemcsak ez maradt ki, hanem a rábizás és a kereskedelmi forgalom kritériuma is, ami zavart fog okozni ha ezt a szabályt jóhiszemű szerzéssé degradáljuk. A jóhiszeműség védelme a nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnél szemben az eredeti tulajdonos tulajdonjogával *Helmuth Coing* szavai szerint nem más, mint a kalmárszellem győzelme a dologi jog felett. Erre egész bünszervezet épülhet, hiszen ha nem zárjuk ki a bűncselekménnyel, egyébként erőszakos vagy alattomos úton szerzés esetén az egész láncolatra a tulajdonszerzést, akkor a lopott, alattomban szerzett dolgot a legegyszerűbb módon rögtön továbbadják, s a következő szerző már jóhiszeműen szerezhethet. Épp eléggé kijátszható ez a szabály jelenleg is, gondoljunk csak a „visszavásárolhatja ellopott autóját...” típusú ügyletekre. Márkásabban és határozottabban kellene kiállni a magántulajdon védelme mellett.

A köztulajdon tárgyi körével kapcsolatban megjegyzem, hogy a kizárólagos állami, önkormányzati és köztestületi tulajdon kategóriái alapján⁵⁰ nem azonosítható, hogy az egyházi vagyon magántulajdon-e. Nem szerepel külön a forgalomképtelenség kategóriája sem.

Az ingatlanon fennálló tulajdonjog terjedelmi meghatározása a légtér vonatkozásában addig áll fenn, amíg az olyan magasságban történik, ami nem zavarja a rendeltetésszerű használatot.⁵¹ Ebben az esetben felléphet-e a repülőzajjal szemben a tulajdonos?

A szomszédjogi rendelkezésektől eltérés⁵² a diszpozitivitásra példa, de nem tartalmazza a szabály „Az e törvényben, jogszabályban vagy a felek megállapodásában nem szabályozott kérdésekben a helyi szokás vagy a közfelfogás az irányadó.” kitétel, minthogy a szokás jogforrási jellegére hivatkozás nem jelenik meg a Ptk. -ban általában.

A közérdekű használat⁵³ a használat különös eseteként került besorolásra, azonban ez többet jelent, közérdekű korlátozást és terhelést is - például védett ingatlan felújítási kötelezettsége, s csak ingatlanról szól, holott levéltári anyagra, műkincsre is lehet séges tulajdonjog közterhelése.

Az elidegenítési és terhelési tilalom jogszabály vagy bírósági határozat alapján⁵⁴ szövegéből hiányzik az abszolút hatályra utalás. A telekkönyvi igénynél⁵⁵ említi a Javaslat a telekkönyvbe felüntetési jogát, nem szerepel a módosítás, kiigazítás és a törlés, ugyanakkor a telekkönyvi részben szerepel⁵⁶. Logikus lenne az igény esetén egy felsorolás, aminek tartalmát a törvény a telekkönyvi részben fejt ki.

A gazdátlan javak tulajdonszerzésének szabályai mellől hiányzik az uratlan dolog - a senki által birtokba sem vehető dolgok - kategóriája, ami nemzetközi kötelezettségként megjelenik például a Biológiai Sokféleség Egyezménybe, s amelyek köre egyre szélesedik. A dologról szólva⁵⁷ az Indokolás kiegészítésre szorul az élő dolgok kategóriájában a növényekkel többek között a természet védelméről szóló törvény alapján⁵⁸.

A találoi díj iránti igény⁵⁹ „mértányos összegben” került meghatározásra. Nyugodtan lehetne bátrabba Javaslat, az Optk. megszületés óta 4%-ot tartalmaz, ugyanez szerepelt az Mtj.-ben, s a bíróra bízta, hogy ettől lefelé vagy felfelé eltérjen. Hasznos, hogy a közös tulajdon megszüntetésének szabályai közé bekerült az alkalmatlan idő kifogása.⁶⁰ Kimaradt azonban a hasznélvezet szabályai közül a dologi bizottság azon álláspontja, hogy hasznélvező csak természetes személy lehet. Mivel legfeljebb a hasznélvező, haláláig állhat fenn, ebből eddig is erre következtethetünk. Nem került be az örökhaszonbérlet, pedig az állami és köztulajdon tulajdon tartós használatára, hasznosítására alkalmas lenne.

A telekkönyvi elbirtoklás⁶¹ határideje borzasztóan rövid, különösen összehasonlítva a hatvan napos, illetve nem kézbesítés esetére a három éves jogvesztő határidővel a tulajdonjog elvesztésére úgy, hogy tizenöt éves ingatlanra az elbirtoklás, s ha nincs elbirtokló sohasem évül el a tulajdonjog, ez túlzottan szigorú és aránytévész az ingatlan jelentőségéhez mérten.

Bíró György az új és a régi Polgári Törvénykönyv általános dicséretével kezdve elmondta, hogy vannak ugyan finomításra, kiegészítésre szoruló részek jócskán a Javaslatban, de összességében jól sikerült szövegtervezet született. Az alapelvekkel átalmasztott jogszabályalkotás mellett állást foglalva előremutatónak tartja az elvek könnyenként való elhelyezését, azonban azok nem kellően következtetések, és különböző súlyúak.

A kötelmi jog általános részének újítása, hogy a kötelmi jog absztrakciós igényéből fakadóan beépítésre kerültek közös szabályok a kötelmek közös szabályai címmel. Ezáltal didaktikusabbá, áttekinthetőbbé vált a Ptk., azonban még mindig kevesebb fogalom-meghatározással, mint amennyire szükség lenne. Helyes a kötelemkeletkeztető tényállások felsorolása, az elévülés, határidők számításának közös szabályok közé sorolása, ahogy a tartozáselismerés és egyezség is, bár az értheteden, hogy utóbbiak miért kerültek közös fejezetbe. A kötelem teljesítésének általános szabályai, a pénztartozás teljesítése, a beszámítás szintén közös cím alá kerül, viszont a szerződés teljesítése részben ugyanezt feleslegesen megismétli. Nem került be ide ugyanakkor a nyilatkozatok értelmezése, a képviselő.

A kötelmi jog szabályai között nagy változások nem történtek, lévén hogy ezen a területen a jelenlegi Ptk. megfelelően szabályoz. Hiányzó részek azért vannak. Nem ejt szót például a Javaslat a nemlétező szerződésekről. Gyakorlati jelentősége ennek a rész konszenzushiány esetén lehetne, minthogy ezeket általában részleges érvénytelenségként ítélik meg a bíróságok.

A mellékkötelezettségek jellemzőit, fogalmát nem fejt ki a Javaslat, pedig rendelkezik róluk⁶². Az elévülés nyugvásánál egyszerűsíti az időszámítás szabályait, ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság nemrégiben pont a mellékkötelezettségek elévülésének, mögöttes voltának témájában hozott jogegységi határozatot, ami viszont bekerülhetne az új Ptk.-ba.

Fogyasztói szerződések kiemelése helyes, bár az uniós jogalkotás talán eltúlzott ezen a területen. Néhol keveri a Javaslat a címet és a tartalmat. A szerződés megkötése és értelmezése cím alá sorolt szerződéskötési kötelezettség fejezetben nem valódi köte-

letettségek, hanem különös szerződéskötési módozatok szerepelnek. Az érvénytelenségen belül beszél hatálytalanságról és naturalis obligatiokról.

A jótállás szabályai a hibás teljesítés körébe kerültek. Rejtély, miért kerültek egy cím alá a szerződés megerősítése és módosítása. A határidőszámítás kapcsán igen helyesen kimondja a Javaslat, hogy a minden határidő elévülési jellegű, kivéve, ha a törvény másképp rendelkezik, vagy ha jogszabályból egyébként egyértelműen következik⁶³, mely utóbbi lazítás felesleges. Például az adásvétel körében az a most és a Javaslatban is rossz sorrendben található szabály szerepel, hogy az opció a visszavásárlási jogból levezethetően maximum öt év. Fenti szabálynak megfelelően ezentúl opció elévülési jellegű határidőként hosszabb időre is kiköthető⁶⁴. Az engedményezés és tartozásátvállalás szintén a kötelek közös szabályai közé kívánkozik.

Ezen a területen nagy változásoknak születnie nem kell, a következőden jogszabály-szerkesztési hibák, korrekciók kiküszöbölése után ez a könyv teljesen a helyére kerül.

Lábady Tamás előljáróban - minthogy a Javaslatban általa írt felelősségi részről beszél - leszögezte, hogy a fejezettel szemben kifogásai nincsenek. Javaslat alapelveiről szólva azonban szintén a bővítés mellett foglalt állást. Az alanyi jogok szabad gyakorlásának elve hiányzik, ezen elvnek azonban korlátja is van, rendeltetésüknek megfelelően gyakorlandók. Ennek szükségességét a szerkesztőbizottság álláspontja szerint a joggal való visszaélés szabálya alapozza meg, ez azonban dogmatikai tévedés. A joggal való visszaélés egy szankciós szabály, ezzel szemben az alanyi jogok rendeltetészerű gyakorlása egy alapvető, cselekvési kötelezettség, a kettő egészen más dimenzió.

A személyjogi könyv kapcsán értheteden a gyűlöletbeszéd kapcsán a Javaslat indoklása, ami azt mondja, hogy a hatályos jog és gyakorlat alapján megoldható a kérdés rendezése, ami egyszerűen nem igaz. Elképzelhető lenne egy, az ügyész által indítható popularis actio keretében a sértettek szervezeteinek, alapítványainak javára történő marasztalás bevezetése, valójában azonban ez is a polgári jog egyfajta megerősökölésének tekinthető. A sérelemdíj bevezetésével végre dogmatikailag is helyére kerül a személyhez fűződő jog megsértése. Kikerül a deliktualis felelősség rendszeréből, ahol ez nem kezelhető, hiszen fogalmilag nincs kár, viszont sérelem van. Az indoklás és a törvényszöveg között azonban diszcrepancia van. Az indokolás szerint szubjektív szankció lenne⁶⁵, valójában azonban immateriális sérelemért járó pénz nem szubjektív szankció, hiszen akkor ezen ügyek leggyakoribb eseteiben a közlekedési és üzemi balesetek esetén nem volna alkalmazható. Szubjektivitásnak az összegszerűség megítélése tekintetében lehet.

Lenkovics Barna és korábban Weiss Emilia az új Polgári Törvénykönyv emberképét érintő kritikája helytálló, valójában szövészési hiányokról van szó, az emberkép gondolata az egyenlő méltóságú emberről és egyénről beszél. Lenkovics Barna megállapításai a nem tulajdonostól való tulajdonszerzésnél a kereskedelmi forgalom kihagyása valóban hiba, ez nem európai megoldás, ugyanez a helyzet a telekkönyvi elbirtoklással, ami keményen alkotmányellenes, ilyen rövid határidőkkel kötelezni és a tulajdonostól megfosztani.

A családi jog tekintetében nem lehet szemet hunyni az életársi jogviszony szociológiai tényeivel, a Strassburgi Emberi Jogi Bíróság döntéseinek fényében ugyanolyan család az életársi jogviszonyon alapuló család, azonban ez nem jelenti azt, hogy ugyanolyan védelemben részesíteni. Az alkotmányos védelemnek megfelelően azonban ki kellene mondani a házasság védelmének alapvető, legalább ennyivel hangsúlyozni kéne a házasság kiemelt védelmét. Az öröklési és a családjogi könyv közötti elentmondás, hogy míg a családjog igyekszik szempontrendszer kialakítani a házastársak és az életársak megkülönböztetésére, addig az örökjogi könyv ugyanolyan jogállásba helyezi őket. Ez túlzás.

A felelősségi rendszer koncepciójának megalkotása könnyű, a szövegezés azonban iszonyatosan nehéz feladat volt. Kompillál-beemel külön jogszabályokban található szabályokat. A veszélyes üzemi felelősség körében a Legfelsőbb Bírósági gyakorlata a veszélyes üzemek találkozásának szabályai között a veszélyes üzem rendellenességét kiterjeszti nemcsak az üzemre, hanem az egész szituációra. Ez olyan jogalkotási döntés, amit törvénybe kell illeszteni.

Jogi személy tagjának, alkalmazottjának, tisztviselőjének felelősségének szemlélet hiányos: a jogi személy nem cselekvőképességű, helyette képviselője jár el, azonban nemcsak a képviselő tetteiért felel, mindannyiuk tettei betudódnak a jogi személynek. Magát a szigorú elválasztás elvét be kell építeni valahová a személyek joga részbe. Az áttörés elvének megfelelően azonban ha a tag, tisztviselő, alkalmazottja kifejezetten a jogi személy égisze alatt, azzal visszaélve saját magának szerez előnyöket, akkor a szigorú elválasztás szabályát áttörve egyetemlegesen felel a tag, alkalmazott a jogi személlyel egyetemben.

Egyre gyakoribb gyakorlati probléma a szerződéses kapcsolatokban a harmadik személynek a szerződés teljesítésével kapcsolatos felelősség rendezése, amit a követelményeknek megfelelően meg is tesz a Javaslat.⁶⁶

A bírósági, ügyészségi, közigazgatási szerv károkozásaival okozott károk kapcsán nagyon megnőtt az igények száma. A legfelsőbb Bíróság gyakorlata alapján csak kirívóan súlyos jogalkalmazási, jogértelmezési hiba esetén áll meg az ügy, ami az általában elvárhatóságot összeszorítja, ami Alkotmányos problémákat vet fel. Ebben az esetkörben nagyon ritka a szándékos, vagy súlyos gondatlansággal okozott kár. A károkozó magatartás a jogértelmezés, ami a jogalkalmazás rendes útja, a jogszabályok majd mindig több értelmezési lehetőséget is hagynak. A javaslat átvette a jelenlegi bírói gyakorlat szabályát, azonban mivel preferálja az államot, ha az Alkotmánybíróság elé kerül, nem biztos, hogy kiállja a próbát.

Fazekas Judit személyes véleményét kifejtve elsősorban is méltatta a munkában résztvevők teljesítményét, már csak a munka fizikai nagyságát tekintve is. A Koncepció az egyes szerződésekre vonatkoztatva a gazdasági, üzleti forgalom az eddiginél tökéletesebb kielégítését tűzte ki célul, amit sikerült is többé-kevésbé elérnie. Az egyes szerződések a Javaslat egészének negyed részét teszik ki, tartalmi újdonság, hogy új szerkezetben tárgyalja mindezt a törvény: tulajdonátruházó, vállalkozási típus, megbízási típus, használati kötelek, letéti típus, hitel és számlaszerződések, hitelbiztosítéki szerződések, biztosítás, tartási, társasági és egyéb szerződések, végezetül az értékpapírhoz legáltalánosabb szabályait foglalja össze.

Sajnos igazából nem sok újdonság található az egyes szerződések részben, meg lehetett volna kísérteni nemzetközi trendeket jobban követő, a magyar gazdasági, kereskedelmi életnek jobban megfelelő törvényt megalkotni. Újonnan került be a licencszerződés, a hitelbiztosítéki szerződéseket, valamint ügynöki szerződést azonban ezeket nem újonnan szabályozza, hanem más jogszabályokból, a Ptk.-ból veszi át. Úgy tűnik ki fognak maradni az új típusú kereskedelmi ügyletek - lízing, faktoring, franchise, bartellügyletek -, ami igazán kár, hisz az említettek közül több is eléri a kívánt volumén és absztrakciós szintet.

Cél volt többek között az egyszerűsítés, ennek kapcsán minimalizálja az alakszerűségeket, a kevesebb írásbeliség főként igen helyesen a kereskedelmi típusú ügyleteket érinti, továbblép a diszpozitivitás irányába, csak a feltétlenül szükséges helyeken őrizve meg a kőgenciát, és szisztematikusan végigviszi a fogyasztóvédelmi szabályok átvezetését a tervezeten.

Negatívum, hogy nem sikerült az arányosságot megtartani, így az ügynöki rész kifejezetten túlszabályozott, ahol külön szabályozza az ügynöki szerződést⁶⁷, az üzletszerzői⁶⁸ és a biztosítási alkuszi szerződést, valamint a lakossági takarékgügynöki szerződést⁶⁹. Ezzel szemben említést se tesz az orvosi megbízásról, az

ügynöki megbízásról, nem a gazdasági életbeli jelentősége alapján választja ki a Ptk. egye szerződéstípusait.

Javítandó a szöveg nyelvi következetessége, például az idegen szavak elkerülésével (multimodális fuvarozás⁷⁰), nehézkes fogalmazások mellőzésével (elveszési vélelem a fuvarozásnál⁷¹).

Az adásvétel szabályai közül igen helyesen kikerült a jogsavatosság a kötelmi általános részbe, és előre kerültek az ajándék szabályai. Az adásvétel különös nemei közé bekerült a vételi jog mellé az eladási jog⁷², ugyanakkor megfogalmazásra került néhány altípus is anélkül, hogy világos lenne mi a különbség az altípus és a különös eset között, más szerződéselalél miért nem így osztja fel.

A vállalkozási szerződéseket ésszerűsíti, racionálisabban csoportosítja az egye altípusokat, kivitelezési szerződéssé összeolvasztva az építési, szerelési szerződést. Az utazási szerződést megtartja vállalkozási szerződésnek annak ellenére, hogy lehet megbízási, illetve bizományi elemekkel jócskán teletűzdelt változatok.

A megbízási szerződések körében az ügynöki szerződéssel nagyon nem ért egyet, mivel a létező önálló kereskedelmi ügynök helyére hozza be üzletszerzési szerződést, amennyiben folyamatos ügyletközvetítés zajlik, és az eseti ügynöki szerződést, ha egy vagy csak néhány ügyletet közvetít. Emellett szabályozza még az alkusz, s nem szabályoz más megbízási típusú ügyeket.

A hitelbiztosítéki szerződések újdonságot jelentenek, s egyet lehet érteni a Koncepcióval abban, hogy mivel kötődik a hitel és kölcsönszerződésekhez, s mivel szerződési jellegűek a szerződést biztosító mellékkötelezettséget külön kell venni, A fogyasztói kölcsön önálló altípusként szabályozásával szintén egyetért. A biztosítási szerződések esetén jól látszik, ahogy a fogyasztóvédelmi szabályokat végigviszi a Javaslat, távértékesítésnél például speciális felmondási joga keletkezik életbiztosítás esetén⁷³.

Összességében alapvetően nagyon pozitív a kódex kicsengése, a hátralévő idő alatt a kritikák alapján sok javítható a Javaslat jelenleg még meglévő hiányosságaiból.

Bókai Judit Weiss Emiliát idézve állapítja meg az alapozó munkálatok kezdetén, 1999-ben, hogy „az öröklési jog a magánjog legnagyobb állandóságot mutató része, ebben történt az eltelt közel 50 évben a legkevesebb változtatás, a korábbi hagyományokat követve jelentős eltérést mutat más európai országok öröklési jogának fejlődésvonalától”⁷⁴. Szerkezetében néhány kisebb változást leszámítva az egyetlen feltűnő, didaktikusnak szánt változtatás a II. és III. cím cseréje, kifejezendő a végintézkedésen alapuló öröklés elsőbbségét a törvényes örökléshez képest, ami némileg öncélúnak tűnhet.

A *Vékás Lajos* osztályozása szerint⁷⁵ az első körbe tartozó integrációs indítatású, a bírói gyakorlat által kimunkált reformjavaslatokat sorolhatjuk. A végrendelet minimális tartalmi követelményeire nézve a joggyakorlat a Polgári Kollégium 85. sz. állásfoglalását tekintette irányadónak, ami a Javaslatban törvényi rangra emelkedett.⁷⁶ Pontosította a Javaslat a végrendelet nyelvvel kapcsolatos szabályozást⁷⁷, kiterjeszti közreműködő fogalmát, a végrendelet keltének helyét kötelező tartalmi elemmé minősíti. Az öröklési szerződés megkötésétől számított két éven belül bekövetkező haláleset esetén a tulajdonszerző, vagy a szerződéses örökös és a kötelesrészt jogosult egymással elszámolni köteles⁷⁸, nagyobb védelmet nyújtva így a kötelesrészt jogosultaknak.

A második csoportba transzformációs indítatású, a régi magyar jog, különösen a Magánjogi törvényjavaslat egyes, a hatályos Ptk.-ban tilalmazott rendelkezéseinek újjáélesztése tartozik, ilyen a csak helyeselhető egymásra tekintettel megtehető közös végrendelet⁷⁹, az utóörökös-nevezés⁸⁰, dédszüllői leszármazók öröklése a dédszüllői parentéla kiteljesítésével.⁸¹

A harmadik csoportba a modernizációs indítatású, a tervezet előkészítése során az egyes bizottságokban, a jogirodalomban, vagy másutt felmerült, a hatályos öröklési jog korrekcióját megvalósító javaslatok tartoznak. Ilyen a házastárs és szülő egyidejű öröklése⁸² - az özvegyi jog mellőzésével, az özvegy teljes - az özvegyi jog korlátozása útján való - kisémmzésének megelőzésére

vonatkozó szabály abban az esetben, ha saját vagyonnal, vagy kereseménnyel rendelkezik⁸³, valamint az özvegyi jog megváltására rendelkezésre álló határidő megszüntetése. Megjelenik a „durva hálátlanság”, mint új kitagadási ok, szükségesnek tűnik a szóbeli végrendelet határidejének lerövidítése annak megbízhatatlansága és manipulálhatósága miatt, az élettartam növekedésével megváltozó szokások miatt a kötelesrész számítási módjának megváltoztatása, hogy számíton be a gyermek kötelesrészébe, amit az örökhagyó végintézkedésében az ő leszármazójára (unokára, dédunokára) hagyott. Figyelmen kívül hagyta a Javaslat az öröklési jogi munkacsoport által támogatott⁸⁴ „leltár kedvezményével történő” örökléssel járó korlátozott és a „leltár kedvezménye nélküli” öröklés esetére kilátásba helyezett korlátlan felelősségi rendszerrel kapcsolatos európai tapasztalatokat, és hazai javaslatot.

A legnagyobb vitát a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság öröklési jogi helyzetének egyenrangúsítása váltotta ki. Az egyházak álláspontja és a felekezethez tartozás adataiból megbecsülhető, hogy a magyar lakosság közel háromnegyede elnevezte ezt a jogi megoldást. A Javaslat által indoklásul felhozott érvek tarthatatlanok. Az öröklési jogi munkacsoport kompromisszumos álláspontját a Javaslat 6:60. §-ában megfogalmazott holtig tartó használati jog megfelelően tükrözi, továbbá nagy előrelépésnek tekinthető és alkalmas az élettársi kapcsolatból született gyermek érdekének előmozdítására. Ezt a lehetőséget viszont - az öröklés ipso iure jellegére tekintettel és a bizonyítási vitákat elkerülendő - a bejegyzett élettársak részére kell biztosítani. Ezt meghaladóan a Javaslatnak mindazon rendelkezését, amely arról szól, hogy az élettárs ugyanúgy örököljön, mint a házastárs, a Javaslatból elhagyandó.

Solt Pál összegzőként megállapította, hogy az előadók mindegyike dicsőően szolt az új Polgári Törvénykönyv Javaslatáról, elmondható tehát, hogy jó javaslat, de mégsem elég jó. Majd minden előadó megemlékezett az alapelvek elégtelenségéről mind számban, mind pedig tartalomban. Ezt kiegészíthető azzal, hogy a törvény céljának⁸⁵ meghatározásában a polgárok és jogalanyisággal rendelkező... szervezetek viszonyainak szabályozásáról szól, de a magánjog dogmatikájában kezeiheteden a polgárok fogalma, semmit sem mond.

A szerkesztésbeli hiátusok feltárásában és korrekciójában biztosan lesz előrelépés, hiszen konzekvencia szükséges a terminológiában, ezt az igényt maga a Javaslat is megfogalmazta, mégsem sikerült teljeskörűen. Komoly hangsúlyt kapott bizonyos értékek, erkölcsi elvek igénylése és számonkérése, értékorientáló kifejezések és meghatározások megléte, amelyek nélkülözhetők a szöveg szempontjából, és lehetett tudatos, szándékos is ezek mellőzése. A neutralitás azonban nem feltétlenül érték, később jóval nehezebb lenne értékeljzők mellett módosítani is a törvényt.

Az élettársi és házastársi kapcsolat szabályozása szintén egy kiemelkedő, elvi jelentőségű kérdés. Mutatja a helyzet átgondolatlanságát, hogy az élettársi kapcsolat egyes esetei mellett⁸⁶ a volt házastárs helyzete hátrányosabb lesz az élettárhoz képest. Nagy nehézségek várhatók a regisztrált és a nem regisztrált élettársi kapcsolatok körül.

A szerződéses és a deliktális kártérítés egységesített szigorú szabályozása elbukott a Legfelsőbb Bíróság makacs ellenállásán. Nemcsak ezt az eredményt tudja azonban felmutatni a bírói gyakorlat, hanem azt az indokolásban hivatkozott sokkal pozitívabb tény, hogy számos helyen joggyakorlatban kialakított és bevált jogintézmények kerültek beemelésre a törvény szövegébe.

A sérelemdíjról szóló szöveg indoklásába nyilván elírásaként került a felelősség alóli kimentés mércéjét illetően a „szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai” kitétel⁸⁷, s még az egyes szám se jó, hiszen így a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott személyhez fűződő jogsérelem esetén sérelemdíj nem lenne megítélhető.

Azt illetően, hogy a közigazgatási jogkörben okozott kár megbukhat-e az Alkotmánybíróság előtt a felróhatóság mércéjének leszűkítés miatt, az Alkotmánybíróság gyakorlatának ismeretében sem lehet egyértelműen állást foglalni, hiszen a nem vagyoni kár megsemmisítése sem sértett alkotmányos jogot, amely indokolta volna a megsemmisítését.

Ez a Javaslat egy jó Ptk. lehet, s ami nem sikerül belőle, azért is kár aggódni, hiszen lesz még magyar független bíróság akkor is, s meg fogja mutatni, hogy ki tudja tölteni, s úgy értelmezni, ahogy az a legkedvezőbb.

Hozzászólások

Pomeisl András doktorandusz hallgató hozzászólásában a jogi személy megszűnése után maradó vagyon kérdését a gazdasági társaságok megszűnése utáni vagyonrendezési eljárás - felszámolási eljárás, végelszámolás - szabályaival kívánja rendezni a Javaslat⁸⁸. Rendezni kellene azt a kérdést is, hogy nemcsak vagyontárgy, hanem követelés is előkerülhet a jogi személy megszűnése után, de a kötelelem általános szabályai alapján a jogalany megszűnésével az már egy megszűnt kötelelem. Külföldi jogrendszerek alkalmazzák a nem rendezett jogok államra szállását és vele szemben érvényesíthetőségét, mint megoldást, illetve fikció alkalmazásával úgy tekintik, mintha létezne, és ügygondnokot rendelnek ki számára.

Az elbirtoklási idő túl rövid, kisebb ingókra azonban túl hosszú a tíz év. A római jogból ismert 1 éves elbirtoklás, különösen nem tartós használatra rendelt dolgok esetén bizonyítási nehézségekbe ütközne.

A házastársi vagyonjogban megfontolandó lenne a házastársi vagyonszövetség ingókra való korlátozása, mivel közös szerzés védelme az ingatlanokra igazi védelmet nem biztosít, a be nem jegyzett házastárssal szemben egy bomlásnak indult házasságban a rosszhiszemű házastárs elidegenítheti az ingatlant egy jóhiszemű harmadik személynek, ingók esetén pedig megkövetelve az írásbeli alakot nem okozna nehézségek rögtön a szerzőskor tisztázni, ki milyen arányban szerzett tulajdonjogot.

Az élettársi jogviszonyt tulajdonképpen ok nélkül modelláljuk a házasság alapján két ember közötti kapcsolatként. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában kimondott elv alapján az azonos tényhelyzetet azonos módon kell megítélni, ezért nem lehet az azonosnemű párokat megkülönböztetni a különmemű pároktól. Képzelnék el azonban azt a helyzetet, hogy egy magyar állampolgárságú muzulmán férfi három nővel él egyszerre egy háztartásban, érzelmi és gazdasági kapcsolatban. A saríja szerint elismert kapcsolatok közül melyik nőt tekintem a férfi élettársának, s mi alapján részesítem kisebb jogvédelemben a másik két nőt, mint akár egy másik felet egy azonosnemű párkapcsolatba. (Azaz mi alapján is választottam ki egyáltalán a különmemű párokat?) Vajon nem lenne-e helyesebb az élettársak jogvédelmét a hatályos Ptk.-ban található egy háztartásban élők vagyoni viszonyait rendező szabály oldaláról megközelíteni? Hiszen ugyanezen alapon egymással élettársi kapcsolatban nem lévő, ámde együtt élő, közös gazdálkodást folytató személyek is kerülhetnek olyan helyzetbe, hogy rászorultság folytán az egyik eltartja a másikat, nem várhatná-e ezt ő is el viszonyossági alapon?

A kötelmi jog általános része következtlenül használja a jogszabály és a törvény megjelölést, ami alkotmányossági aggályokat vethet fel. Számos olyan esetben engedi meg, hogy jogszabály határozza meg polgári jogi jogviszony lényeges tartalmát, ahol azt csak törvénnyel lenne helyes, például a teljesítés helye, ideje, az elévülés kizárása.

Ha az a cél, hogy valamennyi polgári jogi jogviszony belekerüljön a Ptk.-ba nem kellene-e megfontolni, hogy a munkaszerződés alapvető szabályai is bekerüljenek legalább jelzés szintjén a törvénybe.

Közhatalom gyakorlásával okozott kár esetén a jogállamiság elvébe ütköző, ha az államtól nem várjuk el, hogy mindig jog-

szerűen járjon el, amely kérdés csak az erre nyitvaálló jogorvoslatban bírálható el, így nem lenne szabad megkülönböztetni a kirívó és a nem kirívó jogsértéseket. Egy példán illusztrálva: az elsőfokú eljárásban a bíróság a költségmentes félnek nem rendel ki

pártfogó ügyvédet, míg másodfok kirendel, de addigra már van ügyvédje. Ilyenkor miért nem érvényesíthetné az ügyvéd megbízási díját az állammal szemben?

Csapó Orsolya

JEGYZETEK

- 1 Vékás Lajos
2 1050/1998. Kormányhatározat
3 Lásd Vékás Lajos előkészítő tanulmányát.
4 Európai Szerződési Alapelvek, az Európa Tanács ajánlásai
5 1: 3. §
6 1: 4. §
7 1: 2. §
8 5: 30. §
9 5: 31. §
10 5: 33. §
11 3: 1. §
12 3: 2. §
13 3: 3. §
14 3: 4. §
15 Harmadik könyv. Családjog. 14. old.
16 2: 88. §
17 2: 118. §
18 Második könyv. A személyek. 135. old.
19 2: 122. §
20 4: 99-129. §§
21 5: 382-391. §§
22 5: 19. §
23 3: 215. §
24 Eörsi Gyula-Világhy Miklós: *Magyar Polgári Jog I.*, Budapest, Tankönyvkiadó Vállalt 1962.
25 Eörsi Gyula: *A szocialista polgári jog alapproblémái.* Budapest, Akadémiai Kiadó 1965.
26 Ptk. 2. § (2)
27 Irányelvek közvetlen alkalmazhatóságának kérdése.
28 2: 38. §
29 Egyházi Törvénykönyv 1061. kánon 1-2. §
30 Például 3: 104. §, 3: 106. §, 3: 112. §
31 1997. évi CLIV. törvény IX. fejezetének címe.
32 A házassági jogról szóló 1894:XXXI törvénycikk 1-5. §§, Magánjogi törvényjavaslat 110. §
33 Például 3: 8-9. §§
34 Ptk. 685. § b)
35 Például a polgári perrendtartásról szóló törvény 13. 170. §, a büntető-eljárás törvény 21. §, 31. §, 38. §, 82. §
36 Harmadik könyv. Családjog. 202. old.
37 A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 75. § (2), 85. §, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 10. §
38 Lábady Tamás: *Alkotmányjogi hatások a készülő Ptk. szabályaira.* Polgári Jogi Kodifikáció 2000/2.
39 Máté 13, 12.
40 5: 91. § tartalmazza, bár a kötelek közös szabályai között korábban leshögezi ezt 5: 17. § általános értelemben.
41 5: 32. §
42 5: 1. §(2), 5: 31. §(1)
43 4: 2. §
44 4: 3. §
45 4: 37. §
46 4: 45. §
47 4: 9. §
48 4: 59. §
49 4: 47. §
50 4: 15. §
51 4: 19. §
52 4: 32. §
53 4: 34. §
54 4: 40. §
55 4: 44. §
56 4: 168-172. §§
57 4: 14. §
58 Negyedik könyv. Dologi jog. 53. old.
59 4: 75. §
60 4: 96. § (2)
61 4: 173. §
62 5: 6. §
63 5: 4. §
64 5: 190. §
65 Második Könyv. A személyek. 164. old.
66 5: 606. §
67 5: 289-295. §§
68 5: 296-310. §§
69 5: 310. §
70 5: 259. §
71 5: 255. §
72 5: 190. §
73 5: 482. §
74 Weiss Emilia: *Az öröklési jogi munkacsoport alakuló üléséről.* Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/1. 20. old.
75 Vékás Lajos: *Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából.* Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/4. 3. old.
76 6: 12. § (1)
77 6: 14. §
78 6: 77. § (4)
79 6: 22. §
80 6: 32. §
81 6: 63. §
82 6: 54. §
83 6: 58. § (2) bek.
84 Ld. 16. lábjegyzet
85 1: 1. §
86 3: 90. §
3: 100. §
87 Második könyv. A személyek. 166. old.
88 2: 108. §